

Ljubljana, 16. julija 1983

Palestinci na usodnem razpotju

Dva meseca in sedem dni je minilo, odkar je izbruhnil odkrit razdor v palestinskih vrstah in konca še ni videti. Narobe – spor postaja vse ostrejši, zmeraj bolj se zdi, da ne za eno ne za drugo stran ni poti nazaj. Vse teže se je otrešati vtisa, da se – kot v grški tragediji – bliža dramatični razplet, vemo pa, kako se te stare igre iztekajo. Tudi igra, ki jo opazujemo, je stara, stara toliko kot palestinsko vprašanje in tudi toliko kot Palestinska osvobodilna organizacija, kakršno poznamo vsaj od leta 1969, ko je arhitekt Jaser Arafat zbral okrog »svojege« Fataha zelo pisano koalicijsko organizacijo, od najbolj levih do skrajno desnih; domala nobena ni bila brez tega ali onega arabskega »pokrovitelja«. Kmalu se je pokazalo, da je tudi vsaj toliko zamislil, kako rešiti Palestino za Palestinec. Ni pa dvoma, da je bila med vsemi še najbolj samosvoja Arafatova – ali njegove organizacije Fatah – in prav zaradi tega tudi najtežje izvedljiva.

Arafatu je bilo vsaj leta 1965, ko je tičal v svojem podzemskem poveljstvu na Vzhodnem bregu Jordana (in ko je bil Zahodni breg še del hašemitske kraljevine Jordanije), že jasno: »Naše gibanje bo obstalo in bo uspešno samo, če bo popolnoma neodvisno in samostojno.« To je bila ena od dveh bistvenih izjav, ki ju je dal takrat in tam jugoslovanskemu novinarju Mirku Aksentijeviću. Druga pa: »Naš glavni sovražnik (Izrael) nas ne skrbi toliko; bolj nas skrbi, kako se bodo razvijali naši odnosi z arabskimi brati.«

Zgodovina teh odnosov je pisana, zapletena, polna nepričakovanih obratov – in tudi krvavih spopadov, po pravilu zmeraj, kadar je Palestinska osvobodilna organizacija s svojo vodilno silo, Fatahom, hotela uveljaviti zares neodvisno in samostojno politiko.

Seveda je vprašanje, če je bila ta neodvisna in samostojna politika (kolikor je takšna mogla biti) brez napak. Ni bila in ni; toda večinski tok PLO se je pod vodstvom Arafata, preko gverilstva in mednarodnega terorizma vendar dokopal do sklepa, da v današnjih okoliščinah ni mogoča nobena druga rešitev razen za zeleno mizo.

Res je, da (dolgoročno) čas dela v prid Arabcem, a tudi Izrael ne trati časa, kar seveda pomeni, da se utegne pesek v tisti klepsidri, ki meri izraelsko-palestinsko tekmo za Zahodni breg, izteči v škodo Palestinec. Če se tega ne zavedajo tisti vodilni komandanti Fataha, ki so se maha odkrito obrnili zoper Arafatovo neodvisno in samostojno usmeritev in se za to nujno povezali z »arabskimi brati«, Sirci (in Libijci), bodo kmalu spoznali, kako hude so obresti za to pomoč, za katero morebiti celo intimno mislijo, da je le taktična, začasna.

Upornim komandantom namreč ni mogoče kar povprek očitati, da so »arabski agenti«, kot pravi Arafat. Njihova zgodovina ni takšna. Izkušenega borca, kot je Abu Musa, zagotovo ni na lepem zapustil spomin na črni september leta 1970, pri katerem sirski delež, konkretno prav sedanjega predsednika Hafeza el-Asada, ni bil tako brezpomemben. Abu Saleh, Abu Musa in drugi zagotovo niso pozabili šestinpetdesetih dni obleganja taborišča Tal-el-Zatar v Bejrutu leta 1976. Pokol, hujski od Sabre in Šatile, ne bi bil mogoč brez obroča sirske vojske. Ubilih je bilo štiri tisoč Palestinec...

Najbrž tudi niso docela brez stvarne podlage – čeprav je čustvena skoraj gotovo močnejša – očitki, da Arafat, torej PLO, ne vodi politike, temveč meša nekakšen ideološki koktejl, češ »PLO drži z Američani in z Rusi, PLO je za Fahdov načrt in za točko Brežnjeva« itd. Očitajo mu tudi, da je »spremenil palestinsko revolucijo v birokracijo... birokracija pa seveda ni sposobna za boj ali celo za organizacijo boja«. Pa pritožbe čez korupcijo med vodilnimi ljudmi in za vrhunec – obtožba za kapitalantstvo.

Ta je najresnejša in zato si jo je vredno natančneje ogledati.

Neposredno leti ta obtožba na Arafatovo odločitev o umiku iz Bejruta in na zanašanje na ameriške garancije za civilne begunce, ki so ostali v Libanonu, ker so se, glej Sabro in Šatilo, pokazale za nične. Posredno, zato pa globlje in prek osebnosti, pa tudi čez okvir PLO v medarabske odnose in potem v mednarodne pa pomeni »kapitulantstvo« poskus rešitve palestinskega vprašanja po mirni poti – predvsem pa samostojno in neodvisno, kolikor je to sploh mogoče v nujni soodvisnosti vsake politike od stanja odnosov na svetu.

Tu pa razkol med glavnim tokom PLO in disidentni (kajti važnejše od posameznih ljudi so zamislili in predstavili) sega najmanj v leto 1974, ko je voditelj PLO prvič spregovoril o palestinski državi na Zahodnem bregu in v Gazi. Potem se vleče ves čas tako imenovane diplomatske ofenzive od izraelskega vdora v Libanon (z vsemi spremembami v položaju posameznih dejavnikov te drame, ki jih je prinesel, kar je bistveno) do Reaganovih točk 1. septembra, pa Fahdovega načrta in sklepov arabskega vrha v Fezu 4. septembra lani. Zaostri se na zasedanju Palestinskega nacionalnega sveta (parlamentarizma v tujini) v Alžiru od 12. do 22. februarja letos. Tam je bila »zaradi enotnosti gibanja«, to je, zaradi odpora radikalov vseh struj (in tudi v Fatahu) praktično potegnjena črta čez Arafatove dogovore s kraljem Huseinom, ki naj bi omogočil začetek pogajanj o prvi stopnji do palestinske domovine, konfederacije Jordanije in Desnega brega.

Kakšen je potem v luči tega razvoja »pre-rod« revolucije, kot imenujejo svoj upor disidentov? »Nobene priznanja (Izraela), nobene sprave, nobenih pogajanj,« pravi Abu Musa. »V temeljnih zadevah revolucija ne more sprejeti taktiziranja, kajti taktično postane na lepem strateško in se v poslabšanem položaju sprevrže v umik.« Vendar so si ravno za svoj »pre-rod« revolucije izbrali slabo taktiko, opiranje na najmočnejšo arabsko regionalno silo, Sirijo. Nikomur pa ni neznano dejstvo, da je rešitev problema s silo že zdavnaj odpisana v odločnem delu sveta.

V Delhiju so neuvrščeni med drugim ustanovili tudi komite za Bližnji vzhod (predseduje mu Indija, članice pa so Bangladeš, Zambija, Senegal, Jugoslavija, Alžirija, Kuba in – PLO). Komiteju je bilo naročeno, naj na »ravnih šefov držav in vlad daje pobude za akcije in spodbuja dialog z vsemi tistimi silami in državami, ki lahko vplivajo na pospešeno, hitrejšo in pozitivno rešitev krize na Bližnjem vzhodu, katere bistvo je palestinsko vprašanje.«

Torej »prerodovci« ne morejo računati na podporo gibanja, ki se docela jasno zavzema za (pravično, celovito itd.) miroljubno rešitev, pa tudi tistih ne, h katerim so se zatekli po pomoč. »Politična pozicija disidentov – čisto odklanjanje (mirne rešitve) že zdavnaj ni več v modi niti med pradedonimi skupinami, kot je npr. Habaševa ljudska fronta za osvoboditev Palestine – nikoli ni bila sestavina sirske ideologije, še več, trmoglavljenje, da bodo ostali v Libanonu in se borili naprej, celo če se PLO sklene (po sporu s Sirijo) umakniti, jih lahko pripelje v konfrontacijo s Sirijo,« piše neodvisen opazovalec. Spor se odigrava na terenu, ki ga obvladuje Damask (s podporo Moskve) in disidenti se utegnejo sprevreči iz »preroditeljev« v izsiljevalce, razdiralce enotnosti gibanja in nujno v lutke Damaska, kar doslej niso bili, njihova taktika pa v strategijo, ki ne bo njihova.

S tem pa se zastavlja vprašanje koncepcij za rešitev »neločljivo povezanega palestinskega in bližnjevzhodnega vprašanja«. V tem primeru predvsem sirske. Kaj hoče Damask?

Ni dvoma, in dogodki to potrjujejo, da se je ravnotežje moči v zadnjih desetih mesecih močno spremenilo v korist Sirije. Damask je znal spretno izkoristiti položaj, kjer supersili, razen v Evropi, nikjer nista tako blizu neposredne konfrontacije, kot sta danes ravno v Libanonu, torej na Bližnjem vzhodu.

Obilna vojaška pomoč ZSSR, posebno namestitev najnovejših raket s sovjetskim osebjem v dolini Bekaa, dokazuje, da se Moskva zaveda pomena svojega edinega velikega zaveznika v regiji, če si hoče vsaj ohraniti svoj položaj na Bližnjem vzhodu. Hkrati pa Američani, ki so lani septembra v svojem (Reaganovem) programu docela zanemarili Sirijo, pa tudi PLO in ne nazadnje Moskvo, ugotavljajo, da se jim ta politika s pozicij sile in »neomajne podpore« Izraelu ni obnesla in vneto obletavajo Damask. Ta pa, ne glede na javne izjave, morda ni tako nedostopen za mogoče ameriške ponudbe, ki bi omejevale Damask in morda celo odprle pot naprej za umik vseh sil iz Libanona (ali za razdelitev vplivnih sfer v tej državi) in za neko rešitev ali začetek reševanja bližnjevzhodnega vprašanja, kar seveda zajema tudi palestinsko.

Sirija je zanimiva za obe supersili. Čeprav ji ne ena ne druga ne zaupa, je obema potrebn na in v Damasku so trdno odločeni, da mora sleherna rešitev na Bližnjem vzhodu upoštevati najprej sirsko koristi. Damask hoče dobiti nazaj Golan, ki si ga je Izrael nezakonito prilastil z aneksijo leta 1981 (po vojni 1967). Damask hoče varnost na svojih mejah z Izraelom. Vsi, tudi Izrael, vedo, da Sirija ne bo začela vojne, toda dokler so izraelski topovi le dvajset kilometrov od glavnega mesta, mora jemati izraelsko grožnjo resno – torej, Izraelci morajo prej ali slej z Golana in iz Bekaa. Kaj če bi se Američani odločili ponuditi Siriji Golan v zameno za kaj drugega? Da takšne zamisli obstajajo, je dokazano: to opcijo so v State Departmentu že davno pred Reaganom in Shultzem hranili »za vsak primer« in danes je bolj aktualna kot kdajkoli.

Vse to tudi pojasnjuje, zakaj je Sirija tako aktivno posegla v spore med Palestinci, čeprav jih ni neposredno sprožila, kot kaže. Če bi bilo tako, bi za svoje namene lahko uporabila »svojo« Saiko. Toda upor v Fatahu je vse kaj drugega, saj pomeni razkol v enotah, ki pomenijo skoraj dve tretjini palestinske vojaške in v PLO tudi politične moči. Hafez el-Asad se je odločil, da si prek Fataha podredi PLO in si zagotovi, da njene akcije v Libanonu ne bodo ustvarile situacije, ki bi mu lahko ušla iz rok.

In kaj bo s Palestinci? To je ključno vprašanje, ki si ga morajo zastaviti »prerodovci«, kajti sirski vizija Palestine (in Sirija priznava delitev iz leta 1948, saj je sprejela resolucijo 242) ni nujno tudi palestinska. Po izjavah o Palestini kot »južni Siriji« zagotovo ne v povezavi z Jordanijo, kar nehoti navaja k misli o nekakšni naravni konvergenci zamisli o Jordaniji kot domovini Palestinec... na tihem in na mnogih straneh.

Torej, če drži, kot piše v sklepi deklaraciji letošnjega vrha neuvrščenih v New Delhiju, da je »vprašanje Palestine srčika problema Bližnjega vzhoda in poglavitni vzrok arabsko-izraelskega spora« in da »sta vprašanje Palestine in problem Bližnjega vzhoda nedeljiva celota, ki je ni mogoče reševati ločeno«, potem pravih vzrokov za razdor v Fatahu ni iskati v očitkih upornih polkovnikov in majorjev na račun Arafata, temveč v dejstvu, da je neodvisna in samostojna politika PLO v zelo zapletenem obdobju Bližnjega vzhoda spet enkrat navzkriž z drugimi arabskimi interesi in z interesi supersil.

Konec poti? Nemogoče ni. Toda spor se nadaljuje; jedro PLO z Arafatom ni izločeno iz igre, tudi vseh svojih kart, med katerimi niso zadnja milijoni Palestinec doma in po svetu, ki jih nihče ni vprašal, so pa v veliki večini za mirno, globalno in pravično rešitev, še ni vrgla na mizo. Vsekakor pa je imel mladi Abu Amar – Arafat zelo prav, ko je leta 1965 dejal, da ga skrbi razvoj odnosov z »brati«.

JAKA ŠTULAR

Fotodokumentacija Dela

Če bo dovolj denarja za pridelavo hrane, bo tudi oskrba v trgovinah dobra
Tema tedna o intervencijah v kmetijstvu
Poštni predal 29

12

Ivan Gerencér
Geza Sabotín
Portret tedna
Tea Petrin
Majhni niso neučinkoviti in nesprejemljivi
Drobno gospodarstvo ni nujno zasebno gospodarstvo

13

Anica Levin
Posojilo imamo, bombaža še ne
Zapleti okrog obnavljanja ameriške ponudbe
Milan Maver
Stabilizacijski pogovori

12

Mija Repovž
Kriviči so med nami
Sarajevčani o odgovornosti
Boštjan Markič
Premagati sebičnosti in vseh ravneh
Samoupravna preobrazba družbenopolitičnih skupnosti

13

Izvozu moč in pomen, ne le obljube
Aktualen pogovor z Antonom Rakovcem iz Iskre
Jože Horvat
Šele bolezen da pravico do zdravja
Pogovor z dr. Janezom Milčinkim

15

Kriminalnost se seli v mlajša leta
Okrogla miza o varnostnih razmerah v Sloveniji

16

Jože Volfand
Zakaj ženska ne bi bila svobodnejša
Iraške preizkušnje (2)
Dragiša Bošković
V Washingtonu je hudo zasmrdelo
Ameriška afeta z ukradenimi zaupnimi papirji

16

Vilko Novak
Sence francoskega poletja
Ne tuji ne domačini

17

Matija Dermastia
Mesto mednarodne solidarnosti
V ogledalu časa: Skopje 1963
Franci Božič
Želite (čez noč) stanovanje?
Igrajte nogomet!
Po prestopnem roku nogometašev

16

Evgen Bergant
Tekmovanj je vse več, a tudi rekordov
Obetajoča atletska »letina«

17

Daniel Boorstin
Izume strel iz rokava
»Kolumbovo jajce«
Thomas Pluch
Socializem »med štirimi očmi«
Iz tujega časopisa

19

Privlačno srečanje tujcev in zamejskih Slovencev z našim jezikom in kulturo
Anketa Dela
Marko Anček
Topovi večnih presenečenj
Danes in tukaj

20

poštni predal 29

1. julija, 2. julija in 9. julija

Žirija je izločila ljubljanske baletnike

Pojasnilo Festivala Ljubljana na članka v dnevniku »Delo« dne 30. junija in 1. julija 1983 v zvezi s potekom 10. jugoslovanskega baletnega bienala.

Naša pojasnila so naslednja:

1. Po poročilu naj bi Balet SNG Ljubljana prejel konec preteklega leta povabilo Festivala k sodelovanju, s tem da lahko izbira med tremi lokacijami za izvedbo svoje predstave, torej med poletnim gledališčem, Cankarjevim domom in operno-baletno hišo. Tako povabilo naj po poročilu nikoli ne bi bilo preklicano.

Ugotavljamo, da niti ljubljanski niti noben drug ansambel v Jugoslaviji ni prejel nobenega povabila take vrste, pač pa so vsi ansambli prešli v začetku decembra 1982 orientacijski vprašalnik o tem, s kakšno predstavo in kje bi želeli nastopiti. V vprašalniku je še navedeno, da bo organizator obvestil ansamble o možnostih kasneje. Na vprašalnik bi morali ansambli odgovoriti v najkrajšem roku (do 20. decembra 1982). Odgovore smo prejeli od baletnih ansamblov iz Prištine, Beograda, Sarajeva in Splita. Ansambli navajajo v odgovoru vselej možnost nastopanja v poletnem gledališču in kot alternativo Opero ali Cankarjev dom. Balet SNG Ljubljana na vprašalnik ni odgovoril. Pripominjamo, da je bil vprašalnik za organizatorja zgolj informativen. Znano je tudi, da je baletni ansambel iz Sarajeva pozneje odpravil sodelovanje na baletnem bienalu iz objektivnih vzrokov.

2. Dve predstavi Baleta SNG Ljubljana sta bili od začetka programirani v poletnem gledališču Festivala v Krizankah, in sicer otvoritveni »Slovenski baletni večer« in bienalni »Večer I. Stravskega«. Organizator je bil šele 30. maja 1983 na skupnem sestanku, ki je bil sklican na pobudo Opere in Baleta SNG Ljubljana, prvič seznanjen, da »Večer I. Stravskega« ne bo v poletnem gledališču v Krizankah, kjer koreograf Milku Špamrblju ne bo uspelo pravočasno dokončati dela, ker odhaja del baletnega ansambla s Slovenskim mladinskim gledališčem na gostovanje v Francijo. Tako bi tehnične vaje v Krizankah lahko štelle šele 21. junija, torej na sam začetek 10. jugoslovanskega baletnega bienala. Predstava pa bi kot premierni potrebovala štiri tehnične vaje. Organizator je skušal rešiti nastalo situacijo in je ponudil baletnemu ansamblu možnost za tehnične vaje v poletnem gledališču med 9. in 16. junijem, torej vse do začetka festivala jazza. Ponudbo je Balet SNG Ljubljana izkoristil samo 10. junija za tehnično vajo »Slovenskega baletnega večera«, ki ga je direktorja Opere in Baleta SNG ponudila kot otvoritveno predstavo. Vaje za »Večer I. Stravskega« v Krizankah so odklonili.

Festival Ljubljana je bil postavljen pred dejstvo in kot organizator prisiljen sprejeti odločitev izjavljalec baleta, ki je bil že dve leti vnaprej programiran za 10. jugoslovanski baletni bienal. Kot organizator pa se je Festival ogradil od odločitve žirije.

3. Po poročilu naj bi se v postopku žirije odkrivala neuklonskost in nasprotja med Festivalom kot organizatorjem bienala in festivalno žirijo kot njeno funkcijo. Želimo posebej poudariti, da žirija ni delovala kot telo Festivala, temveč kot funkcija 10. jugoslovanskega baletnega bienala.

4. Znano je tudi, da Balet SNG Ljubljana otvoritvene predstave ni uprizoril na odru poletnega gledališča. Direktorja Opere in Baleta nas je 21. junija 83 ob 13.50 obvestila, da bo otvoritvena predstava zaradi nizke temperature v operni hiši, čeprav vemo, da je bil dan in tudi večer primerno tople (21°C). S takšno odločitvijo je vodstvo Opere in Baleta SNG Ljubljana prizadelo in okrnilo potek otvoritvene slovesnosti. Festival Ljubljana je skušal rešiti situacijo s tem, da je najel avto-bus za prevoz povabljenih gostov in občinstva iz Krizank v operno gledališče. Zato tudi odklanjamo poročanje TV Ljubljana, ki je odgovornost za neugledno situacijo naprtila Festivalu Ljubljana.

5. Na koncu želimo pojasniti še (neljub) dogodek ob podelitvi plaketa in priznanj na zaključku prireditve 10. jugoslovanskega baletnega bienala. Menimo, da sleherni obiskovalec lahko potrdi, da občinstvo reakcije skupine, ki je skušala ovirati potek podelitve, ni sprejelo - citiramo - »z burnimi aplavzi in ovacijami«, karveč je celo obsojalo tak odnos do baletnega bienala kot jugoslovanske manifestacije medrepubliškega pomena, kajti nadaljevanje podelitve in prireditve je potekalo v normalnem ozračju.

Janko Grlic, direktor Festivala Ljubljana

Delo, 6. julija

V BiH predlagajo za osem ur krajši teden

Zadolženi smo do vratu. Samo s povečanjem izvoza in z zmanjšanjem uvoza in porabe se lahko izkopljejo iz sedanjega položaja.

Ce hočemo torej več izvažati in manj uvažati, moramo več proizvajati in več delati. Ker se doslej nismo naučili proizvajati dovolj hitro, moramo delovni čas podaljšati, a ne skrajšati!

Predsednica vlade Milka Planinc je povedala, da bi se s povečanjem proizvodnje za 5 odstotkov mogli izvleči iz krize. To pa praktično lahko uresničimo, če se odpovemo prostim sobotam. Moja generacija je vse življenje delala polnih šest dni v tednu po 8 ur na dan, pa smo vendar ostali živi in zdravi. Ne razumem, zakaj se naše oblasti ne poslužijo tega ukrepa. Delovni čas je bil skrajšan od 48 na 42 ur pod predpostavko, da proizvodnja ne bo padla. Izkušnja govori drugače, torej se je treba vrniti na stari delovni čas, dokler dolg ne odplačamo. Predlagam, da Slovenija sklene spet 48-urni delovni teden s 6 x pol ure = 3 ure odмора, pod pogojem, da to store tudi druge republike, vključno Kosovo.

V Bosni so drugačnega mišljenja. Sključujejo se na livarno v Kikindi, kjer le pet ur delajo. Do Zadra je bliže kot do Kikinde, zakaj si ne vzamejo za zgled tamšnjega podjetja SAS, ki je dvignilo kvaliteto svojih storitev na evropsko raven, prav tako pa tudi osebne dohodka. Seveda v nevoščljivosti drugih Zadržanov jih ne smejo posnemati.

Predlagateljji se bolj skrajšanega delovnega časa se hočejo na ta način boriti proti brezposelnosti, kajti 8x3=6x4. To je zasilen izhod, ki pa ne prinese večje proizvodnje, samo podraži jo; menda ne mislijo znižati plače za četrtno, za katero bi se skrajšal delovni čas. Na tak način torej brezposelnosti ne morejo zmanjšati. To je možno samo z ustvarjanjem novih delovnih mest, to se pravi z ustvarjanjem novih proizvodnih procesov, katerih proizvodi bodo zmanjšali uvoz ali povečali izvoz.

To pa lahko dosežemo samo, če sposobnim odpremo pot. Industrija bi lahko povečala število kooperantov, ti pa število zaposlenih. Enako velja za obrtnike, ki dobro zaslužijo in dobro plačajo. Edina možnost za znižanje cen je v povečanju konkurence, t. j. v povečanju števila obrtnikov. Bila bi velika napaka, če bi jim finančni ministar naložil večje davjate, saj bi jih prevallali na svoje kupce. Ob sedanjih zaslužkih bi se število obrtnikov in njihovih delavcev povečalo, cene in brezposelnost pa zmanjšale.

Leon Kavčnik, Ljubljana

Delo, 9. julija

Na delčke razbito človeško telo

V sestavku z zgornjim naslovom kot delom vaše serije, z dne 9. julija berem proti koncu, da je »ljudski odvjetnik« in zagovornik delavcev Louis Brandeis dokazal, da so (ameriške) železnice slabo upravljane in da bi učinkovitejši in bolj »znanstvena« organizacija lahko prinesla več kot zahtevane podražitve.

V tem delu predlagam, da neka ustanova ali služba na ravni republike - ker se preusmerjamo na svoje rezerve - prouči stanje v našem elektrogospodarstvu in v njem vedno znoveno upravljanje, da bi vsakih nekaj mesecev ne bi bile potrebne 25-odstotne podražitve. V teh zaostrenih časih se po moji sodbi ne bi več kazalo igrati z zadovoljstvom naših ljudi. Dovolj je življenja na tu račun - je kdo elektrogospodarstvu to sposoben dokazati in prepričati?

Leo Petrovič, Hoče

Delo 22. februarja, 5. in 26. marca, 9., 16. in 23. aprila, 28. maja, 11. in 18. junija in 9. julija

Težave zaradi ukinjenega naslova

V Sobotni prilogi 9. julija 1983 sem prebral zanimiv članek z naslovom »Težave zaradi ukinjenega naslova«. Že nekaj časa sem sledil tej razpravi v sobotni prilogi o »težavah zaradi ukinjenega naslova doktor zdravnikom«. Kolikor se spomnim, so imeli določene »težave« zaradi naslova doktor le tisti

SPOROČILO BRALCEM

Zaradi naraščajočega zanimanja bralcev, da bi v PP 29 - kot odmev na sestavke, objavljene v »Delu« - povedali svoja mnenja, stališča, pripombe, ugovore in predloge, je uredniški kolegij »Delo« sklenil, da prispevki v post-nem predalu 29 v načelu ne smejo biti daljši od 4 tipkanih strani (120 tipkanih vrstic).

UREDNIŠTVO »DELA«

zdravniki, ki delajo v tujini in se podpisujejo z doktor, čeprav si tega naslova niso prigrarali pri nas. Tako preganjanje je utemeljeno, saj počno nekaj, kar je v nasprotju tako z našo kot s tujo zakonodajo.

Ne najdem opravila za to, da bi bili zdravniki nekje izjema in bi si mogli pridobiti naslov doktor že po končanem visokoškolskem študiju samo zato, ker traja študij 10 semestrov; za brež vsakršnega diplomskega izpita. Danes je študij in vseh fakultetah zahteven. Če pa je izredno zahteven le na medicinski fakulteti, potem pa nekaj ni v redu z vsem našim visokošolskim študijem. Upajamo, da ga bodo vsaj z novim usmerjenjem izobraževanja dvignili na tako zahtevno stopnjo, kot je za medicinski fakulteti.

Sicer pa ima vsak študij oziroma stroka opravka s človekom! Saj je pri nas vse namenjeno človeku, pa naj bo to medicina, ekonomija, sociologija ali gradbeništvo, mar ne? S takim predlogom, kot ga že nekaj let vsiljujejo zdravniki, da bi si namreč lahko pridobili naslov doktor že z visokoškolskim študijem, vnaša v sistem pridobivanja strokovnih naslovov diskriminacijo in elitizem! Zakaj bi bili medicini - samo zato, ker so medicini in ker imajo nekateri zdravniki - zdomci težave, ker se vsedili podpisujejo z doktor - opravičeni, da si avtomatično pridobijo naslov doktor, vsi drugi pa šele po daljši in precej bolj naporni poti? Po analogiji bi lahko naši državljani tudi začeli zahtevati, da dobio vsaj del svojih osebnih dohodkov plačanih v devizah, ker imajo težave pri nakupih v tujini. Vedeti je treba, da zdravnikov-zdomcev v tujini ne preganjajo zaradi slabege dela, ampak izključno zaradi domišljavega nastopašstva, ker hočejo biti na vsak način doktorji že po končanem visokoškolskem študiju. Vsem zdravnikom - kot vsem drugim - je na široko odprta pot do naslova doktor znanosti, vendar je ta pot daljša kot le do konca medicinske fakultete. Mnogi zdravniki pravijo, češ saj ne bodo zato nič prikrajšani tisti strokovnjaki, ki so si pridobili doktorat znanosti po daljši poti, po poti, ki jo zahteva tudi zakon o usmerjenem izobraževanju.

Nezališano izsiljevanje pa je opisano v beograjski reviji »Ekonomska politika« 13. junija 1983. V omenjeni številki piše, da so na seji zveze zdravniških društev Jugoslavije razpravljali o tem, da bi bili pripravljivi zdravniki-zdomci plačati članarino te zveze svetovnemu zdravstvenemu združenju (ker zveza zdravniških društev Jugoslavije sama nima tega denarja), kolikor bi zveza zdravniških društev Jugoslavije zdravnikom izposlovala naslov doktor! Taka akcija je menda v teku! Ali je moralna kriza elitizma osvrknila tudi zvezo zdravniških društev pri nas? Prečiščam sem, da je naš veljavni sistem, kar zadeva pridobivanje naslova doktor znanosti, demokracičen in napreden in da bi vsako njegovo spreminjanje na »pritski devizi« in zdravnikov vneslo zmedo in diskriminacijo do tistih (pa tudi zdravnikov), ki si pridobijo tak naslov po veljavni zakonski, trdi in na-

porni poti. Res, da sta bolj pomembna pridobljeno ime in ugled kot sam naziv doktor, vendar pa je takšen naziv verjetno običajna stopnička do ugleda na takih strokovnih področjih. Prav gotovo takšno barantanje za pridobivanje naslova doktor znanosti s pomočjo deviz presega vse meje! Zato bi bilo prav, da bi naši pristojni organi poslušali pri urejanju tega vprašanja tudi - glas ljudstva! Še je čas, da se ustreznim republikim in zveznim organom nalije čistega vina!

Dušan Jerko, Ljubljana

Delo, 6. julija

Trgovine prevečkrat vabijo le z izložbami, iz gostišč pa podé, ko se zbere največ gostov

Že s tendencioznim naslovom »Trgovine prevečkrat vabijo le z izložbami, iz gostišč pa podé, ko se zbere največ gostov« - mečete delavce s težkim poklicem (predvsem ženske) vse v isti koš, ter s tem še prizadevni jemljete moralo! Poleg tega so vaši podatki v tem »združenem« prispevku nepopolni, neresnični in zato tudi dezinformirajo bralce. Tisti bralci, ki pa poznajo resnico, se vam posmejujejo.

Tako smo ugotovili za Bežigradom (ki je tudi v Ljubljani), da za novo ponudbo niste izvedeli, čeprav lahko dobite v Turistično-informacijskem centru na Titovi 11 - za vsak teden »svete« informacije, ki so potem objavljene v turističnih informacijah v radiu, dnevem tisku in v pisni obliki na približno 380 naslovov. »Nova ponudba« za razvedrilo gostov za Bežigradom: v GP LAGUNA ob Titovi (v atriju) je glasba s plesom vsak tork, sredo, četrtek in petek do 24. ure. V TURISTIČNEM NASELIJU »JEŽICA« (Stern), Titova 260/a, je glasba s plesom ob petkih, sobotah (do 23.30) in nedeljah do 23. ure. Sicer si pa priznamo, da meščani preživijo vikende najraje zunaj mesta in da v prazničnih dneh v vseh mestih vlada mrtvilo, saj se ljudje množično »vračajo k naravi«. Tudi tuji obiskovalci naše mesto bolj ob delavnicah - v restavracijah, kjer bivajo, pa so dobro postreženi. Tudi pri njih so ob prazničnih trgovih zapre. Poletne prireditve v Krizankah pa izpolnijo želje še tako zahtevnim gostom, željnim kulturnih prireditve. Tudi žurne trgovine in gostilne so v mestu.

Priporočamo vam, da drugič obiščete komite za preskrbo, gostinstvo in turizem, ko boste objavljali informacije o teh dejavnostih. Da bi se morebitne pomanjkljivosti še izboljšale, mora biti to naloga vseh - tudi novinarjev, ki bi morali več prispevati k turistični propagandi - ne pa narobe!

Marta Vujec, tajnica TD Ljubljana, Bežigrad

Delo, 25. junija

Brez živega pretoka znanj in idej v znanosti ni napredka

V temi tedna je Mojca Vizjak-Pavšič poročala o mnenjih vrste uglednih znanstvenikov in vodilnih delavcev v znanstvenih ustanovah o vplivu gospodarskih težav na stanje znanosti pri nas v zadnjih letih. Mnenja so upravičeno črnogleda, saj se zgolj s političnimi deklaracijami resničnega stanja ne da spremeniti. Rad pa bi dodal, da trditve v uvodu »uvoza raziskovalne opreme ni že od leta 1981« ni točna. Omejevanje uvoza raziskovalne opreme se ni začelo šele s stabilizacijskimi ukrepi leta 1980, temveč že leta 1978. O tem dejstvu podatke o deležu opreme, ki so jo uvozile raziskovalne organizacije v Sloveniji, v primerjavi z opremo, ki so jo uvozile gospodarske in druge delovne organizacije: ta delež je leta 1977 znašal 0,51 odstotka, v letu 1978 0,34 odstotka in leta 1980 le 0,07 odstotka (citiram Delo, petek, 26. junija 1981). Leta 1981 pa je bil uvoz opreme v celoti prepovedan.

Morda bo kdo skomignil z rameni, leto gor ali dol. Vendar je pomen podatka globlji: Raziskovalno opremo smo črtali že ob prvih rahlih znamenjih gospodarskih težav. To dejstvo jasno priča, da predstavniki družbe, ki odločajo, v resnici ne verjamejo, da bi domača znanost lahko bistveno pomagala v mednarodni delitvi dela. In dati jim moramo prav - brez opreme, brez stikov s tujino, brez strokovne literature in štipendij od znanosti res ne moremo pričakovati veliko. Rezultat bo, žal, porazen.

Drago Kolar, Ljubljana

Delo, 11. junija

Zgrešana simbolika ali zmaličenost?

Pod »Prejeli smo« je objavil Arnold Zupančič oceno Syberbergove filmske uprizoritve Wagnerjeve opere Parsifal, ki so jo predvajali 25. in 27. maja v Cankarjevem domu. Zupančič Syberbergov film zavrca v imenu običajne uprizoritve Parsifala, kakršno so postavili pred mnogimi leti tudi v ljubljanski Operi.

Ključ za razumevanje Syberbergovega »drugačnega« Parsifala je lahko našel bralec na zadnji strani Dela 26. maja 1983 pod naslovom »Filmski oči Parsifala«. Iz podatkov v kratkem članku lahko sklepamo, da je na Syberberga očito vplival Brechtov gledališki nazor, saj je bil njegov prvi film v resnici posnetek predstave Berliner Ensemble. Če je tako, pa ne smemo pričakovati od likovne podobe njegovega filma iluzije resničnosti. Vse čes se zavedamo, da se Parsifal dogaja na odru, med kulismi, včasih celo za kulisami, da se vidi njihova konstrukcija. Večkrat opažimo tudi deske tal. Med pogovorom s Kling-sorjem stoji Kundry na levni, po kateri je prišla izpod odra, vidna iz namišljeni dvoranke, le od pasu nad deskami odra, za filmsko kamero pa skupaj z lestvijo in odprtino v tleh. Pomladna narava, ki jo spremlja čudovita glasba Čara velikega petka, je prikazana za grobo položenim mahom na kaširane skale in s posameznimi vrtnimi jegličji, razpostavljenimi med njimi.

Mrtvi labod, ki ga pokrjuje in odnesejo v prvem dejanju z odra, je na odru se nagnena ptica, ko pa ga za odrom odgrnemo, vidimo kaširan in bobarvan rekvizit. Obreda z odgrinjanjem svetega grala v drugi sklici preveč dejanja sploh ne vidimo. Mimogledno grede le nosači, ki nesejo zagrnjeno skrinjico z gram nekam na namišljeni oder. Igralci hodijo za odrom mimo starih, patetičnih kulis, tudi mimo »prospekta« z naslikano gralovo dvo-

Nadaljevanje na 19. strani

TEMA TEDNA: INTERVENCIJE V KMETIJSTVU IN PORABI HRANE

Če bo dovolj denarja za pridelavo hrane, bo tudi oskrba v trgovinah dobra

Ko je marsikje po državi močno škripalo v preskrbi z osnovnimi živili in ko so se ljudje že kar navadili na prazne mesarske kavjlje, na bolj ali manj sladakorja, se prebivalci Slovenije niso mogli pritoževati zaradi tega. Pa tudi letos, ko v drugih republikah še kar naprej rešujejo preskrbo s posameznimi živili s prodajo na bone, ne. Bržkone so k temu prispevali tudi skladi za intervencije v kmetijstvu in porabi hrane. Slovenija se je namreč z lani sprejetim zakonom o zagotavljanju in usmerjanju denarja za večjo pridelavo hrane odločila, da tudi po tej poti zagotovi boljše oskrbo trga.

Po zakonu, ki ga je januarja lani sprejela republika skupščina, plačujoče vsi zaposleni prebivalci poseben davek iz bruto osebnega dohodka, denar pa se steka v republiški sklad za intervencije v kmetijstvu in porabi hrane ter v sklade, ki so jih za ta namen morali ustanoviti v občinah.

Medtem ko je prispevna stopnja iz davka na osebni dohodek za republiški sklad 0,4 odstotka, je za občinske sklade različna. Zato ne preseneča, če posameznim občinam uspe zbrati dovolj denarja za pospeševanje kmetijske pridelave na svojem območju, drugim pa ne.

S tem ko je Slovenija uzakonila tak način zbiranja in zagotavljanja denarja za pospeševanje kmetijske pridelave, je tudi uveljavila načelo, da vsi porabniki hrane enakoverjetno prispeva denar za večjo osnovo pridelavo. Čeprav je to šele osnova za dograjevanje resnične proizvodne in poslovne povezave v pridelavi, predelavi in trgovini s hrano, za zagotavljanje stabilnejših pogojev gospodarjenja v družbeno organizirani kmetijski pridelavi, za uveljavljanje skupnega dohodka (s skupnim tveganjem), so že doseženi rezultati dokaj spodbudni.

Denarne injekcije v kmetijstvo - več kot 500 milijonov

Z denarnimi injekcijami - samo iz republiškega sklada je šlo lani za intervencije v kmetijstvo 541,6 milijona dinarjev - za spodbujanje družbeno organizirane tržne pridelave, se je leta te v prvem letu toliko povečala, da ni bilo večjih motenj v preskrbi, čeprav se je na drugi strani hkrati povečal slovenski izvoz kmetijskih pridel-

Z dogovorom o etnotni politiki so se podpisniki kasneje tudi obvezali, da bodo spodbujali družbeno organizirano tržno pridelavo hrane ob boljši izbiri zemljišč; da bodo spodbujali trajnejše dohodkovno povezovanje kmetijskih delovnih organizacij z živili, industrijo, trgovino, gostinstvom in turizmom; da bodo spodbujali podružbljanje kmetijske pridelave na osnovi združevanja kmetov s kmetijskimi organizacijami (zdravniki, temeljnimi organizacijami kooperantov ipd.); da bodo izvajali dogovorne programe na osnovi združevanja denarja med pridelovalci in porabniki hrane ter usmerjanje dogovorjenih količin hrane porabnikom prispevajo denar za ta namen. Pomeni, da bi morali biti za proizvajalca, za katero se zbira intervencijski dinar, zagotovljen v osnovni enak družbeno gospodarski položaj vseh pridelovalcev v družbeno organizirani pridelavi hrane.

kov (zlasti še živine in mesa). Ker ne gre za zagotavljanje preskrbe od danes do jutri in ker je za narava dela v kmetijstvu tako, da se rezultat vložnega dela (in denarja) pokazuje šele v daljšem časovnem razdobju, se je bilo ob uvedbi intervencijskega zakona o zbiranju in zagotavljanju denarja za pospeševanje večje tržne pridelave hrane treba tudi dogovoriti o etnotni politiki takšnega spodbujanja pridelave.

V resnici pa ne teče vse tako gladko. Večina občinskih skladov se je namreč lani kljub pozno sprejetemu dogovoru o etnotni politiki usmerjanja denarja v spodbujanje kmetijske pridelave sicer držala dogovorjenega, v posameznih občinah pa so ob odločitvi posebne davčne stopnje iz osebnih dohodkov delavcev zagotavljali le denar za izvajanje svojega (občinskega) programa, ne pa tudi za programe na tistih območjih, ki so prevzela obveznost za pridelavo hrane in oskrbo.

Občine lahko razvijajo tudi »svoje« programe

Medtem ko je denar, zbran v republiškem skladu za intervencije v pridelavo in porabo hrane, namenjen predvsem pospeševanju živinoreje na domači kmeti, zagotavljanju družbeno organizirane poljedelske pridelave (vključno s spreminjanjem sestave kolarbarja), delovanju pospeševalne službe, pospeševanju pridelave hrane v hribovskih območjih, pospeševanju vzreje in ulova rib, plačevanju nadomestila dela obresti pri posojilih hranilnokreditnih služb ter pokrivanju tečajnih razlik pri posojilih mednarodne banke za obnovo in razvoj, pa imajo občine možnost, da razvijajo tudi »svoje« programe.

Če bi k temu prišli še načrte posameznih občin in njihova prizadevanja za pospeševanje pridelave hrane ter načrtovano zbiranje in porabo denarja za ta namen, potem se v Sloveniji ne bi smeli bati za preskrbljenost trga s kmetijskimi pridelki.

Prednost ima živinoreja

V podvaskih občinah, kjer zbirajo v sklade za intervencije v kmetijstvo in porabi hrane po 0,5 odstotka od bruto osebnega dohodka, bodo tako leto zbrali nekaj več kot 144,5 milijona dinarjev. Samo v mariborskih občinah pa bodo na osnovi dopolnjevanja samoupravnega sporazuma o združevanju denarja za intervencijski sklad zbrali 66,9 milijona dinarjev. Vse podvasko občine so se odločile, da bodo denar porabile za povečanje stalaže osnovne črede krav, za izplačilo premij za privez telet, s premijami bodo spodbujali tudi urejanje pašnikov, prirejo

stotek iz skladov skupne porabe), ki je prav tako namenjen pospeševanju pridelave hrane. Iz obeh virov bodo zbrali 40 oziroma 55 milijona dinarjev, ki jih bodo porabili za uresničevanje programov večjega dobivanja mleka in prijne mesa, za povečanje občinskih blagovnih rezerv, manjši del (okrog 10 milijonov dinarjev) pa naj bi porabili za izplačila razlik v cenah.

Prav tako nameravajo sovlagati v gradnjo 10 bazenov v zbiralnicah mleka, več kot 1,3 milijona dinarjev pa naj bi iz intervencijskega sklada namenili tudi za letni pregled vseh hlevov na območju mariborskih občin in Lenarta, v katerih pridelujejo in oddajajo mleko mariborski mlekarji.

V lendavski in radgonski občini, kjer prispevajo delavci v sklad za pospeševanje kmetijstva in pridelave hrane prav tako pol odstotka od mesečnih osebnih dohodkov, porabijo večino denarja za spodbujanje priveza telet (premijske), za povečanje goveje črede, za premije pri odkupu mleka ter za pospeševanje razvoja čebelarstva in konjereje. Pomemben vir zbiranja denarja za pospeševanje razvoja kmetijstva na tem območju naj bi bilo tudi plačevanje prispevkov tistih kupcev živine ali hrane, ki prihajajo iz drugih občin in nimajo sklenjenih kooperacijskih pogodb z domačimi pridelovalci hrane. Tega občinskega odloka pa v praksi skorajda nihče ne upošteva, saj na primer »tuji« pokupijo živino kar ponoči.

V občini Ravne na Koroškem zbirajo v sklad za pospeševanje kmetijstva 0,5 odstotka od bruto osebnega dohodka zaposlenih, kar pomeni, da na leto zberejo 14 milijonov dinarjev. Od teh je 8 milijonov dinarjev namenjenih za uresničevanje etnotno dogovorjenega republiškega programa, s preostalimi 6 milijoni dinarjev pa sami razpolagajo. Največ ga namenijo pospeševanju živinoreje, obnovi posestev, regresom za nakup gnojil ter za povečevanje prijreje mleka. Zanimivo pa je, da so v Meziški dolini že pred leti, ko še ni bilo obveznih skladov za intervencije v kmetijstvu, že sami iz ostanka dohodka temeljnih organizacij združenega dela namenjali denar za pospeševanje razvoja kmetijstva. Zato tudi ni nič čudnega, če ob obveznem združevanju denarja za pospeševanje kmetijstva (od katerega je za občinske programe na voljo 6 milijonov dinarjev) zberejo na Ravnah še okrog 3 milijone dinarjev, ki jih namenijo samo za povečevanje goveje črede. Kot je povedal predsednik občinske skupščine Franc Trusek, razmišljajo, da bi morda povišali davčno stopnjo iz osebnega dohodka, saj bi le tako lahko zbrali še več denarja za razvoj kmetijstva v Meziški dolini.

Tudi v radeljski občini ugotavljajo, da zberejo premalo denarja, namenjenega pospeševanju kmetijstva na tem območju. Na leto se zbere v skladu namreč le 8 milijonov dinarjev, od tega pa ga kar tri četrtnine združijo v republiški sklad, iz katerega pa, kot priznavajo, tudi precej dobijo, saj je to območje hribovskega področja Koroškega, ki ima pri pridelavi hrane še precejšnje možnosti. Kot ugotavljajo, porabijo največ denarja, ki ostane občinskemu skladu, za izplačevanje razlike pri odkupu ceni živine, kar ni nič drugega kot kompenzacija v porabi hrane, delno pa porabijo denar še za premiranje priveza telet in krav ter za delo pospeševalne službe.

Preizkuse prispevne stopnje kmetijsko programe

Precej več denarja lahko za spodbujanje kmetijske pridelave namenijo v Celju. Tu namreč zbirajo 0,7 odstotka denarja od bruto osebnega dohodka zaposlenih, razena tega pa so odločili še za samoupravno združevanje denarja (en odstotek obveznost za pridelavo hrane in oskrbo).

Po letošnjih načrtih naj bi v Sloveniji porabili za intervencije v kmetijstvo in porabi hrane nekaj več kot 1,7 milijarde dinarjev (za prednostne programe v republiki). Od tega naj bi samo za posegje iz republiškega sklada porabili 810 milijonov dinarjev (za izplačila premij, nadomestil in regresov, za sofinanciranje dela pospeševalnih služb ipd.), občinski skladi naj bi za to zbrali 705,4 milijona dinarjev, drugo pa bi prispevali drugi podpisniki dogovora o zagotavljanju in usmerjanju kmetijskimi intervencijami namenjenega denarja (poslovne skupnosti, mlekarne). To naj bi tudi med drugim tudi zagotovi, da se bo goveja čreda povečala za 10.000 glav (700 v nižinskih in 3000 v hribovitih območjih), da bo privezanih 120.000 telet (ali, prireje mesa se bo povečala za 33.600 ton), da se bo tržno dobljanje mleka povečalo za 27 milijonov litrov (skupno torej na 327 milijonov litrov), da se bo povečala tržna pridelava krušnega žita, sladkorne pese, da se bo povečalo število urejenih planinskih pašnikov ipd.

Tudi v črnomaljski in kočevski občini namenjajo precej denarja, zbranega za intervencije v kmetijstvu za nadomestila pri cenah mesa in mleka. Pravijo, da zato, ker bi v nasprotju primeru mleko odtelko v sosednjem republiko. V Črnomlju, kjer zbirajo po 0,5 odstotka iz bruto osebnega dohodka, so v prvem polletju zbrali 3,8 milijona dinarjev, 190.000 dinarjev pa je prispeval še občinski proračun. Če k temu prištejemo še 2 milijona dinarjev, ki jih je zagotavljali ljubljanski sklad za preskrbo in ostane letoskolnih presežkov, potem je sklad za pospeševanje kmetijstva imel na voljo skupno 7 milijonov dinarjev. Večino denarja porabijo za spodbude, opredeljene z družbenim dogovorom, nekaj denarja pa vendarle porabijo za »svoje« spodbude. Tako na primer dajo vsakemu kmetu po 5000 dinarjev za gradnjo silosa, sovlagajo v

pospeševanje kmetijske pridelave na celjskem območju pa ga za vse nameravane spodbude in izplačaje še ne bo dovolj, zato, pravijo, se bo pozalno tudi pri preskrbi.

Nič bolje ne kaže tudi v iz

gradnje hlevov, v poskuze z novimi semeni, v razvoj čebelarstva, nekaj denarja pa namenijo tudi za regeneriranje plemenskih krav. Črnomalci tudi ocenjujejo, da s sedanjo prispevno stopnjo zberejo kar dovolj denarja za pospeševanje kmetijske pridelave.

Nasprotno pa se godi Kočevcem, ki izdajajo v sklad le 0,4 odstotka iz bruto osebnega dohodka zaposlenih. Po njihovem bi se v sklad nateklo dovolj denarja samo, če bi bila prispevna stopnja večja kot en odstotek. Tako lahko za zdaj z zbranim denarjem pokrivajo le razlike v ceni

V Ribnici, kjer namenajo denar iz sklada za intervencije (zbran po 0,4-odstotni prispevni stopnji iz osebnih dohodkov), za zagotavljanje preskrbe z mesom, mlekom in drugimi in kjer plačujejo nadomestila za razliko v ceni, pa se ob sedanjih naravnostnih in bati, da bi zaskrpal v oskrbi. Hnuje bo morda le, če bo zaradi kratkovidnosti in spodbojanja potrošnje začela močnejše šepati osnovna kmetijska pridelava.

mesa (govedine), delno pa dajejo denar tudi za povečano prirejo govedin (gradnja farme na Koprivniku), pokrivalo izgubo klavnicam ter plačujejo nadomestila v ceni mleka. Letos so zbrali 4,2 milijona dinarjev, nekaj pa jim je prispeval še ljubljanski intervencijski sklad. To pa je po njihovem še vedno premalo, zato bi se radi še tistojne povezali z Ljubljano in si zagotovili večji dotok denarja, namenjenega pospeševanju pridelave hrane.

Preveč denarja za kompenzacije

Tudi v Metliki menijo, da s prispevno stopnjo 0,5 odstotka od bruto OZ zbralo premalo denarja, saj so ga tako zbrali le 1,6 milijona dinarjev, nekaj pa ga je v sklad prispelo še občinski proračun. Ob tem, da so denar porabili za registriranje pšenice, mleka, mesa, za privozovanje telet, zidanje hlevov in silosov (vsakega kmetu plačajo polovico stroškov za načrt, sodelavci pa tudi v gradnjo), ugotavljajo, da je denarja premalo. Zato ob višjih odkupnih cenah živine oziroma mesa in mleka na Hrvaškem ne bodo več mogli plačevati nadomestil, zaradi česar bo precej bolj negotova tudi oskrba z mesom.

Bolj pametno pot so ubrali v Ilirskobistriški in postojnski občini. V prvi, kjer usmerjajo v sklad za pospeševanje kmetijske kar 0,9 odstotka iz bruto osebnih dohodkov in naj bi letos zbrali 13 milijonov dinarjev, bodo večino denarja porabili za spodbujanje dobivanja mleka, večjega stalaža krav, plemenskih telic in privozov telet ter za regeneriranje poljedelske pridelave, strojnih skupnosti, sofinanciranje dela pospeševalne službe, za urejanje stojišč in silosov, pa tudi za skupinsko zavarovanje živine. Tudi v postojnski občini pravijo, da se bodo držali dogovorjenega sp da bodo denar iz sklada porabili predvsem za spodbujanje osnovne kmetijske pridelave. Ob 0,6-odstotni stopnji združevanja denarja se jim bo letos zbralo okrog 11 milijonov dinarjev, za izvajanje pospeševalnih programov pa bi potrebovali 36 milijonov dinarjev. Nekaj bodo zato v sklad prispevali Vipavci in Rečani, ki se pri njih oskrbujejo s kmetijskimi pridelki, razmišljajo pa tudi, da bi prispevno stopnjo še povečali.

V novogoriški občini, kjer so prejšnji mesec sklenili povečati prispevno stopnjo od 0,4 na 0,8 odstotka davka iz osebnega dohodka zaposlenih, so to storili zaradi podobnih težav, kot jih imajo Postojinci. Tako naj bi se letos v skladu zbralo nekaj več kot 55 milijonov dinarjev (lani 41,3 milijona), od tega bo največ namenjena pospeševanju živinoreje, delno pa bodo z njimi

premirali tudi pridelavo zimске zelenjave (150 ton radiča, motulovca, špinaca, cvetače) ter sodelovali v nakup strojev za spravilo pridelkov.

Trda bitka za več hrane

Tudi v tolminski občini je težiče prizadevanj za pospeševanje kmetijske pridelave v živinoreji. Zato, ker je to izrazilo živinorejsko območje po letu 1960, ko so v občini redili še 15.000 glav govedin, imelo leta 1980 le še 7.000 glav živine in zato, ker se je v zadnjih letih kljub velikim družbenim prizadevanjem za oživitev živinoreje v teh krajih goveja čreda pomnožila le za 600 glav. Podobne so tudi razmere v prasičereji in ovčereji.

Ti podatki kažejo, da je na Tolminkem bitka za povečanje proizvodnje hrane še posebno trda. Za pospeševalne ukrepe bi namreč rabili precej več denarja, kot so ga sposobni zbrati prek 0,5-odstotnega davka. Prispevek iz osebnega dohodka delavcev so sicer s prvimi julijem letos povečali na en odstotek, vendar s pogojem, da dodatna 0,5-odstotna davčna obveznost služi izključno kompenzaciji maloprodajnih cen mesa pitane govedin. Preskrba prebivalstva s svežim govejim mesom, ki je zaradi gmotnih težav domače klavnice odvisna izključno od tolminskih rejcev, je namreč v tej občini že precej časa izredno slaba. S povečanjem kompenzacij za kilogram odkupljenega mesa na 40 dinarjev naj bi izenačili domače odkupne cene s cenami, ki veljajo v sosednjih občinah in tako spodbudili rejce k oddaji živine v tolminsko klavnico.

Tako ostaja Tolmincem za pospeševanje kmetijstva na razpolago denar iz 0,5-odstotnega davka, prek katerega naj bi letos zbrali 9 milijonov dinarjev. Preostali viri kmetijskega sklada, v katerega naj bi se nateklo skupaj nekaj več 12,5 milijona dinarjev, so majhni. Iz občinskega proračuna na primer lahko za pospeševalne ukrepe izločijo le borih 173 tisoč dinarjev.

Po dveh poteh do istega cilja

Drugacije, a zato nič manjše težave pa pestijo sklad za pospeševanje kmetijstva v koprski občini. Tu se namreč zapleta že pri načinu zbiranja denarja za spodbujanje kmetijske pridelave. Tako ubira svojo pot s s razvojem in pospeševanjem kmetijstva v občini, ki od približno 19 milijonov dinarjev, kolikor naj bi jih letos zbrali, namerava za pospeševanje živinoreje odšteti okroglih 15 milijonov dinarjev, drugo pa naj bi dali za pridelavo vrtnin (registriranje semen, igranje rastlinjakov, ureditev poskusnega polja), pridelavo in sadnih nasaditih ter druge namene (od strokovnega usposabljanja do objav, tiskanja plakatov, plačevanja pospeševalne službe ipd.). Denar zbirajo tako, da od razporejenega čistega dohodka po zaključnem račun delovne organizacije namenijo 0,5 odstotka.

Drugi način zbiranja denarja pa je prispevek 0,5 odstotka iz bruto osebnega dohodka zaposlenih v sklad za intervencije v kmetijstvu. V koprski občini naj bi se v ta sklad letos zbralo okrog 26 milijonov dinarjev, ki ga ne bodo porabili za dolgoročno spodbujanje kmetijske pridelave, temveč predvsem za izboljšanje nadomestil v porabi hrane. Čeprav so na tako neloģično ravnanje v Kopru že večkrat opozorili, pa so zaradi nenehnih težav pri zagotavljanju oskrbe še kar ostali pri takem načinu usmerjanja denarja. Zdi se, da do tega prihaja tudi zaradi prešibke povezave med obalnimi občinami in zaradi različnih pristopov do reševanja skupnih težav.

Spozoruz Ljubljane s pridelovalci iz 23 občin

Če ob koncu pogledamo še, kako rešuje preskrobo in kako usmerja intervencijski sklad Ljubljana, ki jo zadnja leta ne samo pri nas temveč tudi drugod po državi dajejo za zgled, kako kaže dolgoročno zagotavljanje zadostno in redno preskrobo s hrano, potem bo podoba uresničevanja slovenske intervencijske politike v kmetijstvu in porabi hrane zaokrožena. Podobno kot v Kopru tudi v Ljubljani priznavajo, da je lani ustanovljeni sklad za pospeševanje kmetijstva pravzaprav zrcalna podoba že prej delovno utečenej sisa za preskrobo mesta. Čeprav so se na obeh straneh trudili, da bi dvojno službo z istim namenom združili, jim to še ni uspelo, upajo pa, da se bodo do konca leta le uspeli spoznameti. Za zdaj se steka v intervencijski sklad 0,4 odstotka od bruto osebnega dohodka zaposlenih, kar pa za program pospeševanja kmetijske pridelave, ki bo zagotavljal letos in v prihodnjih letih dobro oskrbo 340.000 prebivalcem mesta, ne zadošča. Kot pravijo na samouradni interesni skupnosti za preskrobo mesta, se jim je dosedanje dobro delo skupnosti pravzaprav maščevalo. Ker ni bilo posebnih težav pri oskrbi, je določena davčna stopnja sprva bila morda zadostna, zdaj pa je že jasno, da bo zbrane denarja premalo. Letos naj bi v skladu zbrali s prispevno stopnjo 195.841 milijona dinarjev (v prvih šestih mesecih je bilo zbranih nekaj več kot 95 milijonov dinarjev), od tega ga bo za republiški sklad in v okviru tega dogovorjeno skupno prednostno usmerjanje v pospeševanje kmetijstva porabljeno skoraj 43 milijonov dinarjev. Večino zbrane denarja bodo porabili za premiranje prave telet. Po programu naj bi s prijeto 4200 ton mesa zagotavljali polno oskrbljenost mesta, za

Gradivo za temo tedna so zbrali naši dopisniki: **Pavle Burkelc, Slavica Crnica, Milovan Dimitrić, Ivan Gerenčer, Dušan Grča, Drago Hribar, Marjan Kos, Vlado Podgoršek, Ivan Praprotnik, Katja Roš, Lado Stražnik, Marjana Triler in Marjeta Šostarič**, ki je zbrano pripravila za objavo.

to pa bi porabili 86,5 milijona dinarjev. V pospeševanju živinoreje in zagotavljanje boljše oskrbljenosti mesta z mesom in mlekom pa sodi tudi registriranje dobivanja mleka (samo za potrebe Ljubljane 60 milijonov litrov), s plačevanjem regresa na vsak liter mleka in na vsak kilogram mesa iz povečane prijere pa bi finansirali tudi pospeševalno službo. Iz sklada za pospeševanje kmetijstva naj bi spodbujali tudi konjerejo in kunčerejo v kooperacijski pridelavi na območju barja. Čeprav se zdi ob takšni pri-sevani stopnji program prenatop, pa bi se zastavljenim programom kljub vsemu morali približati, pravijo. Dobro preskrbo naj bi Ljubljani zagotovili tudi pridelovalci iz 23 slovenskih občin, s katerimi je Ljubljana podpisala samouradni sporazum o usmerjanju denarja, zbrane ga za intervencije za natančno določene namene v posamezne občinske sklade. Zanimivo je tudi, da so vmes preskrbovalci iz drugih območij za pol leta vnaprej plačali 75 odstotkov dogovorjene vrednosti in da za pospeševanje kmetijstva v ljubljanskih občinah ostane le 30 odstotkov zbrane denarja, kar 45 odstotkov pa ga usmerjajo v druga kmetijska območja Slovenije.

Zaradi težav pri zagotavljanju potrebne denarja, ki bo republiškemu središču dolgoročneje zagotavljal dobro oskrbo, v ljubljanskem pospeševalnem skladu že razmišljajo, da bi prihodnje leto prispevno stopnjo povečali na 0,8 odstotka od bruto osebnega dohodka.

PORTRET TEDNA

Geza Sabotin

Na mizi je imel razgrnjeno veliko plahto računalniškega papirja, na katerem je kar mgolelo v kolone razvrščenih števil in drugih znakov. V levem zgornjem kotu je pisalo: Geza Sabotin, temeljna družna enota Prosenjakovi, nato pa so sledile številke. Dve med njimi - 7.800 in 135.000 - sta bili dvakrat spoštljivo podčrtani s plavim flomastrom. Geza, 63-letni še vedno kleni Gorčanec, je v mislih tehtal njihovo pravo vrednost in hkrati vrednost njegovemaj celoletnega dela na polju, ki ga brez pomoči sina Lacija in snah Erike najverjetneje ne bi več zmogel popolnoma sam.

V Intesov mlín je v soboto odpejal 7.800 kilogramov prvovrstne pšenice, za katero so mu plačali 135.000 dinarjev. Celih šest tisočakov več, kot je pričakoval. Dodatni zaslužek mu je navrgla izjemna kakovost zlatega zrnja, v katerem je bilo le malenkost vlage (13,6 odstotka), imelo je skoraj rekordno hektolitrsko težo (med 79,90 do 80), med žetjivo s kombajnom pa se je v super zlati in v mačvanki znašlo le za dva odstotka smeti in drugih neželenih primesi. Skratka, Geza je le ponovil rezultate, ki so jih zadruga Panonka in sovaščani javeni že vrsto let: z njegovih njiv prihaja v mlín ne glede na letino najboljša pšenica in tudi največ jo je.

Pod letošnjo žetev Sabotinov Geza še ni potegnili končne črte. Šele v prihodnjih dneh bo požel pšenico še s tretjega hektarja goričke zemlje in rž z blizu 80 arov. »Če bi imel svoj kombajn, bi žetev že končal, tako pa čakam na vrsto, ki velja za letošnjo žetev v naši strojni skupnosti«. Geza je med prvimi požel dva tretjini pšenice in polja, nato pa kombajn prepustil še drugim. »Tako je pravično, drugače bi eni želi tudi manj zrela pšenica, drugi pa prezeležo, s kolobarjenjem kombajna pa skušamo ustvariti vsaj približno enake možnosti za vse žanjce, ki smo v strojni skupnosti!«

V zadrugi je jeseni, še pred setvijo, obljubil, da bo, tako kot lani, soboskemu Intesu prodal najmanj deset ton pšenice in rži. Poleg te obljube, ki jo je potrdil tudi s podpisom pogodbe o tržni proizvodnji, ki postaja zaradi oskrbe z gnojili, krmili, nafto in še čim zelo pomemben dokument za pomurskega kmeta, pa Geza zavezuje še čisto osebni dogovor, boljše rečeno stava s šefom Panonkinge skladišča Stefanom Dančem: Obljubil mu je, da bo prodal najmanj 10 ton zrnja, pa čeprav bo letina morda celo slabša kot običajno, kar se je tudi zgodilo. Dolgo spomladansko sušo je še posebej občutila težka gorička zemlja. Pšenično klasje je redkejše kot običajno, čeprav je Geza še vedno zadovoljen s pridelkom: en hektar pšenicega polja mu je dal 3.500 kg prvovrstnega zrnja, kar pa je sicer petsto kilogramov manj kot lani.

»Koliko mi bo ostalo čistega od prodane pšenice? Niti ne vem natančno. Res ne. Pri takšnem spreminjanju cen, ki je zapleteno, neloģično in še najbolj nezveljavljivo, bi se učiti celo boljši računar. Vem le to, da bi, če bi prišel stroške za vso porabljeno gnojilo in si delo obračunal po urah kot delavec v tovarni, ostalo od 135 tisočakov bore malo!«

Pa vendar Geza s tem ni zabredel v kalne vode neoprijemljivega kriziterstva. Le na glas je razmišljal, kako bi morali gospodariti, da bi imeli več in da ne bi imeli nepotrebnih težav. Tako se je naučil delati že kot vodja podružnice nekdanjega sosobskega Mekloprometa v Prosenjakovih takoj po vojni: »Najprej so me poslali na tečaj v ljutomersko mlekarino, nato pa nazaj v Prosenjakovce. Bilo je težko. Z zbiranjem mleka namreč. V obrat smo ga iz devetih okoliških vasi nanosili dnevno po šeststo litrov. Zelo težko smo takrat izpolnjevali obveze. Pa je šlo, ker smo bili vztrajni in trmastni. Ono celo preveč, saj se je gnal za delom tako, da je 1951. leta ostal brez leve roke: v nadlakti mu jo je odrezala »službenca« circularna.

Končno pa za Gezo v slabem in dobrem velja, da ne kaže za glavo riniti skozi zid. Še najmanj pa, če želiš dobro gospodariti na zemlji. Tako je že pred leti, da bi pač boljše izbral traktor in vse druge stroje, pričel poleg svojih devetih hektarjev njiv obdelovati še tri hektare opuščeni polji. Od ostarelih ali od sorodnikov umrlih okoliških kmetov jih je vzel v najem. Na ta način je ob sicer precej več dela privarčeval v mehanizaciji nekaj dodatnih dinarjev. Bil je najbolj vnet, ko so v Prosenjakovcih zbirali glasove za ustanovitev strojne skupnosti. Zbralo se jih je deset, ki jih Geza še dandanes vodi, in s skupnim denarjem kupili kombajn. Imajo tudi skupni kombajn za spravilo

silaze, stroj za trganje koruze, štirje gospodarji imajo skupni trosilnik za gnoj, pa cisterno za gnojnico... Skratka, tudi tukaj so se Geza in njegovi sovaščani izkazali kot dobri ekonomisti in varčni gospodarji.

Da mu je sedmi križ že precej težji od šestega (še lani je z vrečo, polno pšenice, tekkel po stopnicah na podstrešje, letos pa je vmes že moral počivati), preide na splošne lastnosti našega kmetijstva. »Begajo me hitre odločitve od danes na jutri, svoje pa so naredile tudi cene. Sploh se ne čudim, da se že kar preveč kmetov bolj ukvarja z računanjem ne pa z razmišljanjem, kako bi načrtno in dolgoročno gospodarili. Se pravi tudi dobro. Pri tem seže spomin Geza dobrih dvajset let nazaj, ko je s 70 tisočaki zadrugnega kredita zgradil hlev za pitanje govedin. Za devet telic, ki jih je spital in ki jih je moral kar devetkrat peljati na odkupno postajo, da so mu jih sploh vzeli, je dobil manj, kot je zanje plačal. Se dva bikca je moral prodati, da je prišel s stroški pitanja na čisto. »Danes s prodajo živine nimam težav, saj nam jo skoraj odvlečejo iz hlevov. Zato pa je prava zmešnjava in nedosednost pri cenah. Vse se obrne na glavo čez noč ali še prej. Pogledite, pred dnevi sem prodal tri bike, ki so skupaj tehtali 1.700 kilogramov in zanje dobil 230 tisočakov. Če bi jih imel v hlevu le tri dni dlje, bi zaslužil še 50 tisočakov zraven, brez vloženega dela in truda. Takšno ravnanje spodbuja špekulacije in ne dobro gospodarjenje!«

Gezi je smešno tudi to, da na primer za hren s pol hektara njiv lahko dobi vsak 150 tisočakov. Za pšenico, prvovrstno, z dveh hektarjev pa je letos dobil 135 tisočakov...

Toda zanj, kot pravi, denar že dolgo ni najpomembnejši argument pri gospodarnih odločitvah. Najbolj je zaljubljen v zemljo in v pridelovanje pšenice in koruze. Tudi strokovnjaki se mu čudijo, da ima ob 12 hektarjih obdelovalnih polj kar tri hektare zasejane s pšenico, kar je zelo »gost« kolobar. Podobno je tudi s koruzo. »S pšenico se človek nekako dokazuje sam pri sebi. Vedno znova me kaj preseneča. Čeprav o tem zlatoklasem zrnju vem praktično vse, me vedno znova presenečajo nove malenkosti. Končno pa z dobrimi pridelki dokazujem, da je Goričko zlata rezerva - še neizkoriščena - pomurskega kmetijstva, tako kot je Pomurje slovenska žitnica.« Tudi zaradi te zlate rezerve, ki jo po njegovem prepričanju Goričko ima pravi v kmetijstvu, potihem pričakuje od sina Lacija, da se bo posvetil samo kmetiji. Brez dodatne službe kontrolorja v sobski tovarni mlečnega prahu.

IVAN GERENČER

DROBNO GOSPODARSTVO NI NUJNO ZASEBNO GOSPODARSTVO

Majhni niso neučinkoviti in nesprejemljivi

O razvoju drobnega gospodarstva pri nas ponovno teče razprava na najrazličnejših ravneh, skupna ugotovitev je, da drobno gospodarstvo pri nas ni razvito tako, kot zahteva sedanja razvojna raven našega gospodarstva in predvidevanja svetovnega tehnološkega razvoja. Analize o vzrokih za zaostajanje drobnega gospodarstva in skoraj vsi predlagani ukrepi drobnega gospodarstva praktično enačijo z zasebnim drobnim gospodarstvom.

Drobno gospodarstvo ni nerazvito zaradi premajhnega števila najmanjših enot (do pet zaposlenih), ki so pri nas zasebne, temveč zaradi velikega pomanjkanja enot drobnega gospodarstva s šest do sto petdesetimi zaposlenimi. To pa pomeni, da teža razvoja drobnega gospodarstva, razen tedaj, ko bi prišlo do bistvenega povečanja obsega zasebnih enot, kar pa je glede na sprejete ustavne odredbe nerealistično, ne more biti na zasebnem sektorju, temveč na družbenem. Če si hočemo ustvariti celovito sliko za podzavestnost drobnega sektorja gospodarstva pri nas, je najprej dobro vedeti, da pomanjkanje majhnih enot ni samo značilnost našega gospodarstva, ampak je to značilnost vseh socialističnih gospodarstev, v precejšnji meri pa tudi tistih gospodarstev, posebej v deželah v razvoju, v katerih prevladujejo javna podjetja. Javna podjetja - ne glede na družbeno-

Delež zaposlenih v industriji v majhnih, srednjih in velikih podjetjih v Jugoslaviji, socialističnih državah in razvitih zahodnih državah

Država	Delež zaposlenih v		
	majhnih podjetjih z do 125 zaposlenimi	srednjih podjetjih s 126 do 1000 zaposlenimi	velikih podjetjih s več kot 1000 zaposlenimi
Jugoslavija*	7	28	65
Socialistične države	5	30	65
Razvite zahodne države	30	35	35

* podatki so za delovne organizacije

ekonomsko ureditev - niso nikoli majhna. V državah, kjer je protivojna organizirana predvsem v javnih podjetjih, kot je to v socialističnih državah, majhnih podjetij torej ne bomo našli.

Pomanjkanje majhnih podjetij v socialističnih državah je očitno, saj je npr. v industriji v teh državah v njih zaposlenih komaj 5 odstotkov, v Jugoslaviji 7 odstotkov, v razvitih zahodnih državah pa 30 odstotkov vseh zaposlenih v industriji. Tako kot se razlikuje delež zaposlenih v industriji v majhnih enotah med socialističnimi državami in razvitimi zahodnimi državami, tako se med njimi razlikuje tudi porazdelitev zaposlenih v organizacijah različne velikosti znotraj drobnega gospodarstva. V razvitih zahodnih gospodarstvih večina zaposlenih v enotah drobnega gospodarstva ni v najmanjših enotah, to je v razvedu z enim do pet zaposlenimi, temveč v majhnih podjetjih višjih velikostnih razredov (z deset do sto petdesetimi zaposlenimi). Nasprotno pa so v socialističnih državah, kot tudi pri nas, skoraj vsi v drobnem gospodarstvu zaposleni v organizacijah z enim do pet zaposlenimi, torej v tistih, ki jih pri nas, podobno kot v drugih socialističnih državah, pokriva zasebni sektor. Le manjši del zaposlenih v drobnem gospodarstvu najdemo tudi v večjih organizacijah drobnega gospodarstva.

Če bi bila pri nas na primer v industriji struktura zaposlenih v majhnih organizacijah različne velikosti pri istem številu vseh zaposlenih v industriji enaka strukturi zaposlenih v teh organizacijah v industriji v razvitih zahodnih državah, potem bi bilo število vseh zaposlenih v majhnih organizacijah s šest do sto petdesetimi zaposlenimi precej večje od današnjega. Za primer vzemimo strukturo zaposlenih v majhnih organizacijah Švedske, ZDA in Japonske. Stvarno število zaposlenih v majhnih podjetjih v industriji v Jugoslaviji in hipotetično število zaposlenih ob predpostavki švedske, ameriške in japonske strukture zaposlenih v majhnih podjetjih.

Ugotovimo lahko, da bi bilo število zaposlenih v razvedu od 1-5, to se pravi v našem zasebnem sektorju, v primeru, da bi imela Jugoslavija švedsko strukturo, le 41.000, v primeru ameriške strukture le 33.000 zaposlenih, v primeru japonske pa 205.000 zaposlenih. Iz tega sledi, da brez podrobne analize, ki bi se natančneje ukvarjala samo s tem najmanjšim delom drobnega gospodarstva, ne moremo trditi, ali je v industriji pri nas delež zaposlenih v podjetjih z 1-5 zaposlenimi prevelik ali premajhen. V višjih velikostnih razredih z več kot 5 zaposlenimi pa je delež zaposlenih v navedenih državah nepri- meri večji kot v Jugoslaviji. To ne velja samo za prikazane države, temveč za vse razvite zahodne države.

Če upoštevamo strukturo Švedske (leta 1972), potem bi moralo biti od 2.051.000 zaposlenih v Jugoslaviji v industriji leta 1978 zaposlenih v majhnih organizacijah kar 886.000 več delavcev, kot jih je bilo. Ustrezno temu bi se moralo zmanjšati število zaposlenih v srednjih in velikih organizacijah. Vedeči je namreč treba, da je sedanjí delež zaposlenih v industriji v Jugoslaviji še sedaj večji kot v mnogih industrijsko bolj razvitih državah.

Pospešen razvoj drobnega gospodarstva v industriji torej, v nasprotju z nekaterimi prepričanji, ne pomeni kaj prida možnosti za dodatno zaposlovanje, pomeni le odpravo

neproduktivne zaposlenosti v srednjih in velikih organizacijah in povečanje produktivne zaposlenosti v manjših industrijskih organizacijah, kar bi povečalo produktivnost industrijskega sektorja v celoti.

Ob tem je treba vedeti, da bi 586.000 več zaposlenih v majhnih organizacijah pomenilo, da bi samo v industriji moralo nastati zelo veliko število majhnih družbenih organizacij. Če vzamemo za osnovo švedsko strukturo, bi moralo v razvedu s 6 do 10 zaposlenimi nastati okoli 7.700 novih organizacij, v razvedu z 11 do 20 zaposlenimi 6.600 organizacij, v razvedu z 21 do 50 zaposlenimi okoli 8.100 organizacij, v razvedu s 50 do 125 zaposlenimi pa okoli 2.800 organizacij. S to primerjavo seveda ne trdimo, da bi morali v Jugoslaviji neposredno posnemati švedsko strukturo ali strukturo drugih zahodnih gospodarstev.

Za vsako gospodarstvo je neka optimalna porazdelitev organizacijskih enot po velikosti v vsaki gospodarski dejavnosti, ki ustreza razvitenosti tehnologije. Se med državami razlikujejo zaradi razločkov v številu prebivalcev, v velikosti domačega trga, v razvitenosti, v odprtosti gospodarstva, v družbeno-gospodarski ureditvi itd., vendar ne bistveno, ker je tehnologija glavna determinanta optimalne porazdelitve. Prav zaradi vpliva teh drugih dejavnikov bi bilo verjetno pri nas v drobnem gospodarstvu število zaposlenih drugonče, najbrž nekoliko manjše, kot v prikazanih državah, in sicer iz dveh razlogov: zaradi razlik v načinu nastajanja in zaradi manjše pestrosti končnega povpraševanja, ki izvira iz bolj izenačene delitve dohodka.

V manjših organizacijah ne delajo le luksuznih izdelkov

Zaradi prvega razloga bi bilo možno, da bi pri nas ustanovitelji takoj izbrali tisti obseg, ki je pri dani tehnologiji najučinkovitejši. V razvitih tržnih gospodarstvih so namreč majhna podjetja ob svojem nastanku v večini primerov manjša od optimalnih. Z razvojem nato del podjetij odpade, druga pa sčasoma dosežejo optimalen obseg. Zaradi drugega razloga pa bi iz strukture majhnih organizacij izpadle tiste organizacije, ki v zahodnih državah izdelujejo izredno luksuzne maloserijske proizvode. Vendar pa manjša pestrost končnega povpraševanja bistveno ne more vplivati na pomen majhnih organizacij v organizacijski strukturi našega gospodarstva. Majhne organizacije namreč še zdalec niso samo tiste, ki proizvajajo le luksuzno blago za domače potrebe. Te se v razvitih tržnih gospodarstvih pojavljajo tudi v panogah, kot so: kovinska, kovinsko-predelovalna, strojna, električna in živilska industrija. V teh dejavnostih v industriji pri nas sploti ni družbenih organizacij z npr. do 20 zaposlenimi, delež zaposlenih v organizacijah z 21 do 50 zaposlenimi znaša pri nas do odstotka, v razvitih tržnih gospodarstvih pa do 30 odstotkov. Tudi vse proizvodnje lesne industrije, tekstilne in oblačilne ne luksuzno proizvodnjo. Toda tudi v teh dejavnostih pri nas nimamo družbenih organizacij, ki bi zaposlovale do 20 delavcev, medtem ko je v drugih razvitih tržnih gospodarstvih v njih zaposlenih kar okoli 60 odstotkov vseh zaposlenih v navedenih dejavnostih.

Iz tega lahko povzamemo, da bi moralo biti tudi ob upoštevanju razlik v načinu vstopa in razlik v pestrosti končnega povpraševanja v

majhnih družbenih organizacijah v industriji pri nas zaposlenih znatno več delavcev, kot jih je danes, preprosto zato, ker nimamo takih organizacij niti v tistih dejavnostih, katerih proizvodnja je učinkovito organizirana le v majhnem obsegu.

Prikazani podatki torej dovolj nazorno kažejo, zakaj zasebna podjetja ne morejo tvoriti celote ali večjega delca v strukturi drobnega gospodarstva pri nas in zakaj mora biti razvoj drobnega gospodarstva pri nas zasnovan na majhnih družbenih organizacijah. Ker je v obliki družbi družbena lastnina prevladujoča oblika lastnine, si je težko zamisliti, da bi obseg zasebnega podjetja lahko znatno povečali nad dosežaj dovoljeno število zaposlenih.

Praznine so tam, kjer bi morale biti majhne družbene organizacije

Čeprav se prikazani podatki nanašajo le na industrijo, je treba dodati, da problem majhnih organizacij ni samo problem industrijske strukture, temveč strukture celotnega jugoslovenskega gospodarstva. Majhne družbene organizacije z do 50 zaposlenimi so redke ali pa jih sploh ni, celo v takšnih dejavnostih, kot so gradbeništvo, turizem, trgovina, gostinstvo, transport, storitve pa tudi v nekaterih drugih družbenih dejavnostih. V vseh teh dejavnostih se kot edini drobni proizvajalci pojavljajo le obrtniki z do petimi (v nekaterih primerih lahko tudi z do desetimi) zaposlenimi. Zdi se sicer, da so se majhne družbene organizacije razvile v storitvenih dejavnostih, vendar jih je tudi tu bistveno premalo. Lahko rečemo, da je v našem gospodarstvu v celoti praznina tam, kjer bi morale obstajati majhne družbene organizacije. Kje so razlogi za to?

Eden osnovnih razlogov, zakaj ni majhnih družbenih organizacij, čeprav zanje obstajajo tehnološko-ekonomski razlogi in čeprav ni zakonskih omejitev glede obsega družbene organizacije, je najbrž dogma o tem, kakšna velikost je primerna za družbeno organizacijo. Ta dogma je podobna tisti, ki smo jo imeli o vlogi zasebnega sektorja v socialistični proizvodnji in izvira iz prepričanja, da so majhne organizacije tehnološko nujno neučinkovite in da so nesprejemljive z vidika samouradne organiziranosti združenega dela. Drugi, nič manj pomembni razlogi pa so še tilc:

Finančna moč - ekonomska moč

● Nezainteresiranost združenega dela za majhen obseg izhaja iz dejstva, da velike

organizacije dosegaajo prihranke obsega (zmanjšanje stroškov zaradi množične proizvodnje), ki niso plod tehnoloških izboljšav. V neuravnoteženih razmerah, v kakršnih je naše gospodarstvo, si organizacije prizadevajo za veliko povečanje obsega zaradi pridobivanja finančne moči, kar nazadnje omogoča ekonomsko moč, ta pa prilagajanje pogojev menjave v lastno korist ter možnost vplivanja na politiko dodeljevanja posojil in na politiko cen. V boju za čim večja posojila (pri negativni realni ceni obrestovanja povpraševanje) imajo večje organizacije večje možnosti. Večji delež bančnih posojil v lastnih investicijah omogoča velikim organizacijam prednost pred majhnimi, ki se izražajo ali v večjih osebnih dohodkih ali v zmanjšanju prizadevanja za isti dohodek.

Večje podjetje je socialno bolj varno

● Velika organizacija (velika po številu zaposlenih) dobi v socialističnem gospodarstvu dodatne prednosti, ki izvirajo iz »monopola zaposlenosti«. Ta v danih institucionalnih okoliščinah omogoča vodstvu zniževanje stroškov proizvodnje z manjšim trudom kot v primerljivih kapitalističnih podjetjih. Če začne v kapitalističnem sistemu veliko podjetje - potem ko je pridobilo svojo tržno moč tako, da je proizvajalo s stroški, ki so bili nižji kot povprečni stroški v panogi - čez čas proizvajati z višjimi stroški, in sicer v daljšem obdobju, lahko z družbeno podpovprečno rentabilnostjo tako podjetje na koncu propade. Likvidacija organizacije, čeprav dosega družbeno podpovprečno rentabilnost, pa je v socialističnem gospodarstvu nesprejemljiva. Če pride do likvidacije, gre za majhne organizacije, likvidacija velike organizacije pa lahko postane družbeno-ekonomski ali politični problem. Velikost torej omogoča delovnemu kolektivu v veliki organizaciji razmeroma večjo varnost, kot jo ima delovni kolektiv v manjši organizaciji, vodstvu pa dopušča določeno stopnjo »lenobnosti« v poslovnih odločitvah, ker je v sistem sam vgrajena manjša prisila po zniževanju povprečnih družbenih stroškov proizvodnje. Tudi te »ugodnosti« oblikujejo v »vodstvih organizacij in ne nazadnje tudi v drugih članih delovnih kolektivov nagajenje do absolutno velikega obsega organizacije;

● Enotranskono usmerjanje družbenih investicij v vel

ZAPLETI OKROG OBETA VNE AMERIŠKE PONUDBE

Posojilo imamo, bombaža še ne

Ko so ZDA lani novembra odobrile Jugoslaviji posojilo 60 milijonov dolarjev za nakup 40 tisoč ton ameriškega bombaža, so jugoslovanski tekstilci z veseljem sprejeli obetavno ponudbo. Vlada ZDA je to posojilo za nakup dala za 3 leta ob 8,5-odstotni obrestni meri. Če bi seveda potem pri nas vse potrebne stvari za tak uvoz uredili v poldrugem mesecu, bi bombaž lahko prispel v našo državo vsaj do letošnjega prvega trimesečja. Toda do zdaj naše prednice ameriškega bombaža še niso videle.

Res je, da so prve količine bombaža, to je okoli 9000 ton, začeli pred dnevi v ameriški pristaniščih nakladati na jugoslovanske ladje; te naj bi prispel k nam že v juliju ali vsaj v začetku avgusta. Toda zdaj, ko so končno v dobrega pol leta le uredili vse administrativne zadeve, in se dogovorili za pogoje, postopke take uvoza, pa je nedavno med tekstilce kot strela z jasnega neba prišel novica, da bodo drugi deli količin bombaža morali uvoziti po nekoliko spremenjenih pogojih, ki naj bi bili pač skladni z zakonom o blagovnih kreditih ZIS. Tekstilci so spet na začetku. Na svojih prejšnjih stehilnih sejah so že tolikokrat obnove kronološki pregled vseh, dostikrat nemišelnih administrativnih zapletov, ki so pripomogli da je ta bombaž še vedno v ZDA, kjer se mu dviga cena.

Pomanjkljiv predpis

Lani novembra je ZIS torej sprejel sklep o najemu tega ameriškega posojila za uvoz ameriškega bombaža in hkrati pooblastil zvezno direkcijo za materialne rezerve za ta uvoz. Po tem sklepu je bilo zvezni direktorji tudi naročeno, da poskrbi za posojilna jamstva poslovnih bank, ki naj bi jamčile za posamezne tovarne; s poslovnimi bankami se je dogovorila, da bodo Jugobanki – kot generalnemu garantu – posojilo odplačale v enem letu. Toda v začetku letošnjega leta se je začelo zapletati: konec januarja so namreč ugotovili, da po začasnem predpisu, ki ga je izdal ZIS o reguliranju uvoza surovin in reprodukcijskega materiala za letošnje prvo trimesečje, tega bombaža ne morejo uvoziti, ker pač ta predpis ni urejal oziroma predvidel uvoza sezonskih surovin. Zato je ZIS v začet-

ku marca na hitro sprejel dopolnilo k svojnemu prejšnjemu začasnemu predpisu, da bi pač lahko to ugodno posojilo možno lahko vendarle izkoristili. Marca so se končno tudi dogovorili, da bo uvoz sicer šel prek zvezne direkcije, ob tem pa bo šest uvoznikov, zunanjetrgovinskih organizacij, ki bodo za prednice uvozile določeno količino bombaža. Določeno je tudi bilo, da bo zvezna direkcija iz skladišča razdeljevala uvožen bombaž posameznim organizacijam, pač glede na to, ali ima izvozna naročila, oz. devizne pravice za uvoz bombaža. Zato so se sredi marca na sestanku splošnega združenja tekstilcev z uvozniki in Jugobanki dogovorili o takojšnjem nakupu 15 tisoč ton bombaža. Če bi torej zagotovili vse dokumente o možnostih plačila, bi bombaž lahko začeli nalagati na ladje v prvi polovici aprila, za tovarne pa bi bil na razpolago v drugi polovici maja.

Bombaž se je vmes podražil

Toda aprila se je prikrdala druga ovira: pokazalo se je namreč, da zaradi omejevanja bančnih limitov nekatere poslovne banke nimajo denarja za to posojilo, torej tudi niso mogle jamčiti za posojila. Šele potem, ko so bili bančni limiti spet sproščeni, so lahko v začetku junija podpisali pogodbe za uvoz prvih količin bombaža, to je za 9000 ton. Prednice so bile obveščene, da ga bodo dobile lahko sredi julija ali vsaj v avgustu. Ob tem so bile tudi seznanjene, da bodo za odobreno posojilo 60 milijonov dolarjev dobile 8000 ton bombaža manj, ker se je med tem časom precej podražil. Toda navzle tem so si nekoliko oddahnili, da se je po pol leta posel vendarle začel.

Ko je kazalo, da bodo po vsem tem končno lahko hitro izkoristili še preostanek posojila 35 milijonov dolarjev in dobili še druge količine bombaža, pa so uvozniki konec junija nenadoma prejeli spet nova navodila Jugobanki – združene banke Beograd glede uvoza za ostalih količin. Skratka, tisti prejšnji dogovor, da uvoz preko zvezne direkcije ne velja več, pa tudi pogoji za pridobitev uvozne pravice in izkoristiti 35 milijonov dolarjev posojila, so drugačni. »To torej pomeni, da

Ameriško posojilo za bombaž je bilo odobreno lani novembra. Ga bomo lahko izkoristili do konca letošnjega septembra?

smo spet tam, kjer smo bili pred pol leta: novi dokumenti, potrdila, nove zahteve, so pripomogli jugoslovanski tekstilci na svoji zadnji seji. »Vse torej, kar so pripravljali pol leta se je porušilo. Kakšno garancijo nam Jugobanki daje, da bomo ob teh novih pogojih lahko dobili še ostale količine bombaža,« so vprašali predstavnika Jugobanke. »Če se bodo prednice skupaj s svojimi uvozniki, poslovnimi bankami dogovorile, da to sprejmejo in vse potrebno uredijo, potem bo Jugobanka lahko že v juliju odprla kreditiv za uvoz bombaža,« je zagotovil predstavnik Jugobanke. Toda prednice so upravičeno utrujene zaradi vedno novih različnih pogojev, predlogov in obljub.

Tako so rekli že januarja, pa potem marca ipd. Zdaj tudi dvomijo, da bi lahko nove

zahteve izpolnili pravočasno. Na to so tekstilci opozarjali tudi na zadnji seji. Tudi omenjeno zagotovilo Jugobanke, da bi bili vendarle akreditivni odprti lahko že v juliju, jim niso vilihi kaj dosti zaupanja in upanja, da bodo drugi deli količin lahko videli še letos. Dejstvo je, da je ZIS o tem bombažu letos že nekajkrat razpravjal, sprejeljal zgolj polovične sklepe, ki so sicer nekaj uredili, na drugo pa pozabili, zato je vse to moral urediti še z dodatnimi sklepi. Ob tem je generalni direktor Jugotextil-impexa Tone Hrastelj na omenjeni seji pripomnil, da se v tem, ko skušamo vsako najmanjšo stvar administrativno urediti kaže nezaupanje do združenega dela. »Oblikovalci teh predpisov skušajo organizacije voditi kot nebolgne solarčke in tako z nekim predpisom nekaj omejijo pri tem pa drugo pozabijo, kar morajo potem spet reševati z novimi predpisi. V tem administrativnem urejanju pa ekonomske zakonitosti sploh ne morejo delovati.« »Bombaž naj pride čimprej,« so menili predničarji. Toda če ZIS vztraja pri novih uvoznih pogojih, potem naj ZIS in Jugobanka prezmata tudi vsa odgovornost za uresničitev tega posla. »Toda nova navodila so v skladu z zakonom o blagovnih kreditih, zato se mora zdaj drugi del količin uvoziti v skladu s tem zakonom,« je pojasnil predstavnik Jugobanke. Tako nenadoma zvezna direkcija ne more biti nič več pooblaščenca za uvoz, ampak veljajo navodila Jugobanke. Ta pa – kakršna so zdaj – bi dejansko pripravila prednice in uvozne organizacije, da bi pri Jugobanki licitirale za bombaž. Uvožno možnost in s tem posojilo bi dobil tisti, ki bi banki ponudil boljše pogoje: Tisti, ki bi npr. vrnil posojilo prej kot v enem letu, ki bi del deviz prodal na deviznem trgu ipd.

35 milijonov dolarjev v zraku

Če bodo tekstilci sprejeli pogoje licitiranja – kdo da več – bo gotovo to prineslo s seboj razne zlorabe, razprtje in reprodukcijski verigi ipd. Na koncu je sicer predstavnik Jugobanke (bolj v tolažbo?) povedal, da licitiranja sicer ne bo, če se bodo vsi predničarji in uvozniki strinjali o enoletnem odplačilu posojila. Toda druge pogoje po novih navodilih pa bodo morali sprejeti. Če jim bo torej v tako kratkem času to uspelo, potem bodo mogoče le izkoristili še 35 milijonov dolarjev posojila.

Toda če bi sklepali po zdajšnjih nevpodbudnih zapletanjih in spreminjanjih se pogojih, da je tako zavlačevali, bi lahko bili upravičeno črnogledi. Posebej se, ker imajo tekstilci možnost izkoristiti posojilo do konca septembra, kar bo zelo kmalu, glede na to, kaj morajo medtem še postoriti. Malo je tudi verjetno, da bi ZDA podaljšale blagovno posojilo, kajti brez naših nakupov je zdaj povpraševanje in prodaja bombaža zelo dolga, cene na newyorški borzi strmo narasčajo. Letos ameriški pridelovalci niso zaskrbljeni zaradi prepolnih skladišč, kot je bilo npr. še lani. V letošnji sezoni so precej skrčili polja zasajena z bombažem in s tem so lahko začeli spravljati v denar velike bombažne zaloge. Razen tega pa so velike poplave v dolini reke Mississippija uničile precej pridelka. Tudi te razmere na trgu z bombažem kažejo, da se je težko zanesti na to, da nam bodo ZDA podaljšale posojilo, ki ga nismo znali in mogli v slabem letu izkoristiti.

ANICA LEVIN

SAMOUPRAVNA PREOBRAZBA DRUŽBENOPOLITIČNIH SKUPNOSTI

Premagati sebičnosti na vseh ravneh

Vprašanja nadaljnega razvoja in uresničevanja političnega sistema socialističnega samoupravljanja že dalj časa privlačijo pozornost angažirane samoupravne javnosti. Ta vprašanja se še posebej zaostčujejo, odkar se je zgrnilo na nas nemalo družbenoekonomskih problemov in težav.

Razprava v Marksističnem centru CK ZK Srbije se je osredotočila na aktualno temo Samoupravna preobrazba družbenopolitičnih skupnosti. Izohodisce za razpravo, ki so se je udeležili politologi, ekonomisti in družbenopolitični delavci, je bila studija Najdana Pašića z naslovom Družbenopolitične skupnosti in podružljanje politike.

Najdan Pašić, profesor fakultete za politične vede v Beogradu – tudi predsednik Ustavnega sodišča SR Srbije in član CK ZKJ – je povzročil znatno radovednost in ne povsem nedeljeno soglasje že s svojim pismom, ki ga je konec preteklega leta poslal predsedstvu CK ZKJ. V njem je svetoval oblikovanje komisije za preučevanje odprtih in najnih problemov delovanja političnega sistema samoupravljanja.

Kar zadeva posvet v Beogradu, bi na splošno lahko dejali, da je tako Pašičeva studija kot tudi razprava pokazala posluš za utrip družbenega dogajanja.

Samoupravljanje je še marsikje »kostimirano«

V klasični organizaciji države, posebej še v etatističnih strukturah, je pravzaprav popolnoma »vladajoče« načelo teritorialna organizacija oblasti. Z osvoboditvijo družbe od etatističnega pregrinjala pa dobiva vse večji pomen načelo funkcionalnega povezovanja in integracije in to na temelu svobodno izraženih interesov in potreb ljudi v novih proizvodnih odnosih. Tako zivahna razprava na posvetu, kot tudi Pašičeva besedilo, pa sta opozarjala na nenakono stopnjo na eni strani normativno zamišljene in na drugi strani dejanske, resnične integracije v družbenopolitičnih skupnostih v političnem sistemu socialističnega samoupravljanja.

Kateri so tisti vzroki, ki preprečujejo in zavirajo večjo stopnjo samoupravne integracije v družbeno-

političnih skupnostih? Pašić razvija tezo, s katero se nismo nikdar srečali prej: prevelika institucionalizacija parcialnih interesov, ki nima predsedana v sodobnih ustavih in v politični organiziranosti sodobnih družb. Dokaj tuđa institucionalizacija parcialnih interesov odpira tudi širok prostor za postelodovanje politično upravljaljskih struktur. Proces podružljanja politike s pomočjo povezovanja in institucionalnega združevanja funkcij oblasti in samoupravljanja v skupščinah družbenopolitičnih skupnosti naletava na odpor pripadnikov profesionalnega politično upravljaljskega sloja. In res je: slepili bi se, če ne bi videli, da smo danes priče pojavom, ko se izvirne delegatske poti zaobidejo in zadeve rešujejo v različnih formalnih in neformalnih posvetovalnih in podobnih pomožnih organih, izven struktur samoupravne delegatske organiziranosti.

Posvetovanje se je precej – in po naši sodbi upravičeno – vrtele ob razčlenjevanju »kostumiranih«, navideznih oblik samoupravljanja in delegatstva. Srečujemo se s pojavi, ko se skuša s pretanjenimi oblikami odtevanja, manipuliranja in uzurpiranja odgovoriti ljude od delegatskega odločanja. Takšna postopna, v bistvu plačeca se taktika kot kaplja na kapljo nagrizne delegatsko odločanje in v bistvu skuša obnavljati etatistično predstavniki arhetip odločanja.

Izvršni sveti – udarna konica sistemov

Posvetovanje ni moglo mimo ugotovitve o velikem razkoraku med ustavno razglašnim načelom skupščinne družbenopolitične skupnosti kot osrednjega mehanizma odločanja in integracije v delegatsko skupščinem sistemu in stvarnim položajem skupščinne družbenopolitične skupnosti, zlasti v odnosu do izvršnega sveta. Kolikor manj je delegatska skupščina – kot oblika združevanja samoupravljanja in politične oblasti – uveljavljena v svoji volji referenčne točke samoupravne izražanja in strnične interesov, toliko bolj je izražena težnja, da se interesi politizirajo. To pa pomeni, da se ponovno grede prvine politično predstavnikiš in politično osrednjega mehanizma. Tudi tako se potem vzpostavlja vladavina instituj nad ljudmi. Posvetovanje nam lahko stjeemo v prid, da se je izognilo črni belih tehnik in razčlenjevanju delegatskega sistema v družbenopolitičnih skupnostih v smislu dveh skrajnostih: polepšanje – počrnenje, čemur v ocenah povsod ne utečemo.

Izvršni sveti niso dovolj odprti do celotne samoupravne strukture in tudi to je razlog – čeprav na različnih ravneh naše družbenopolitične organiziranosti nekoliko različno – da narasčajo etatistične prvine na račun samoupravljanja. Izvršni sveti so udarna konica sistema, delegatski sistem pa se potiska na listo čakanja boljših časov. Potem ni čudno, da se nekateri zopet zadržajo v čase, ko smo imeli poslanice. Ovisnost združenega dela od teritorialnih centrov politične oblasti je vse večja, z vsemi negativnimi posledicami, ki iz tega izvirajo. Po mnenju razpravljalcev je položaj tembolj nevšečen, ker tudi družbenopolitičnim organizacijam ni uspelo prenesti težišča svoje dejavnosti znotraj delegatskega sistema.

Etatizem kot človeku odujena oblast

Samoupravljanje se že po zasnovi upira temu, da bi človeka instrumentalizirali, da bi zgubil svoj obraz do meje poslušnosti in pasivnega objekta, pa naj bo že kdorkoli, ki bi to povzročil: izvršni organi družbenopolitičnih skupnosti ali politično paternalistično usmerjene družbenopolitične organizacije. O vsem tem bi kazalo voditi računa, saj nam administrativno etatistični bobni vedno bolj doneče bobnajo?

Glede na svojost našega družbenopolitičnega sistema, ki ima tudi mnogonacionalne razsežnosti, bi bil vstop v vprašanja vlogo družbenopolitičnih skupnosti dejansko družbeni okrnjek, če ne bi pri tem presvethli tudi federalizma.

Na posvetu, še zlati pa v Pašičevi studiji, je prišla do izraza tudi de prejšnjega Pašičeva misel o pojavih policentričnega etatizma. Očitno je Pašić s tem misli na pojav etatizma – ta se je razpasel na ravneh vseh družbenopolitičnih skupnosti – kot na človeku odujeno oblast. Takšnemu etatizmu se je zoperstavljati na vseh ravneh. Podoba je, da N.

Pašić vidnih in skrajno škodljivih dezintegracijskih procesih v naši družbi, v prepoudarjenem uveljavljanju parcialnih interesov, v neobstoju jugoslovanskega trga vidi empirično verifikacijo vsaj delne neuresničenosti teze o jugoslovanskem federalizmu kot samoupravnem kooperativnem federalizmu, kot je bilo to zamišljeno v ustavi iz leta 1974. Toda: če bi nekateri v Jugoslaviji želeli, da se s tem meri na zmanjševanje vloge republike v našem federalnem sistemu in če bi hoteli uveljaviti težnjo po centralistični vlogi federacije kot skupka zveznih državnih organov, bi bilo to nesprejemljivo.

Ob določeni stopnji domnevnosti pa bi lahko rekli, da so tudi takšne težnje, ki morda skrajni izhod vidijo celo v »demontaži« republik kot samostojnih subjektov v jugoslovanski federaciji. Seveda: tu se zastavlja vprašanje, kje je resnična razvodnica med republiko kot državo na eni in republikim etatizmom na drugi strani. Matija bo teoretična izsuznost našega družbenopolitičnega sistema, če ne bi tudi operacionalizirani odgovorov na takšna in podobna vprašanja.

Spogledovanje s preživeli rešitvami

Lahko smo tudi kritični do razvoja samoupravljanja in delegatstva in rečemo, da je razcep med normativnim in stvarnim daleč nazvo, da je realnost in da smo ta razcep dosej v precejšnji meri samo ideološko poizkušali »ukinit« v korist stvarnega; v stvarnosti pa je to pogosto pomenilo samo vseobsežno normativnoga. A vendar: jezik ustave iz 1974. leta kljub vsemu ni samo jezik revolucionarnega jurisa na nebo, je tudi stvarni jezik. Mar to ne velja še zlasti za položaj socialističnih republik v našem federalizmu? Zapušanje ustave iz leta 1974 in morebitno spogledovanje z rešitvami, ki jih je nudila, zlasti v pogledu federalizma, ustava iz leta 1963, bi pomenilo korak nazaj. Socialistična republika se je – prav na temelju realnih in realističnih izhodisc ustave iz leta 1974 – razvila kot država, ki temelji na suverenosti naroda in na oblasti in samoupravljanju delavskega razreda in vseh delovnih ljudi in kot socialistična samoupravna demokratična skupnost delovnih ljudi in občanov ter enakopravnih narodov in narodnosti. Seveda so številne praktične rešitve v sistemu, ki ni okamenjen, še vedno odprte: premagovanje republikih, pokrajinskih, regionalnih sebičnosti in v zvezi s tem preprečevanje nesamoupravnih centraliziranih nabojev in sunkov, zoževanje (ne pa širjenje) etatističnega intervencionizma. Socialistična republika kot družbenopolitična skupnost, njena institucionalna zgradba, njene pravice in pristojnosti, niso dane »enkrat za vselej«. A ne kaže spregledati, da ima vsaka socialistična republika razvito zavest o sebi, republika ni ujeta samo v nekakšen defenzivni pas, preživljanje v tej naši federaciji (sedaj) v težkih družbenoekonomskih prilikah (se zlasti ne!). Republika ni v družbenem smislu nekakšna magma, ni eksperimentalno gletljiva snov, ni družbenopolitičen in družbenoekonomskem smislu neoblična gmota.

Očitno je, da za nas vztrajanje na samoupravljanju in delegatskem sistemu, kar vse zaobsega tudi samoupravni federalizem, ni taktično vprašanje, ni trenutna politična taktika, temveč strateško vprašanje dobe.

BOŠTJAN MARKIČ

SARAJEVČANI O ODGOVORNOSTI

Krivci so med nami

Navdušen aplavz v skupščini Bosne in Hercegovine je požel Hamdija Pozderac, predsednik CK ZK BiH, ko je delegatom govoril o družbenoekonomskem in varnostnem položaju in omenil nadvse vzpodbudno rast obsega industrijske proizvodnje v prvih treh mesecih tega leta, takoj za tem pa občuten padec v aprilu. »Krivja je lenoba, premalo delam tudi sam, vsi delamo premalo«, je dejal Pozderac.

Takšna samokritičnost v praksi ni pogostna. Toda ta, tudi človeško simpatična gesta, nikakor ni bila tista, ki bi delegate pripravila do aplavza. Končno, kdo bi pa kar tako le ploskal, ko ga predsednik CK okraja za lenobo? In še prej – kdo bi ploskal, ko za lenoga razglasa samega sebe, kar seveda nikakor ne more in ne sme biti res? Delegati so ob tem ostali ravnodušni, čeprav se je kdo tu in tam namuznil, bili pa so navdušeni nad sklepom, ki ga je potem izpeljal Hamdija Pozderac o odgovornosti oziroma neodgovornosti. »Nekoga dne se bom naveščali in javno povedal, kdo so tisti, ki so odgovorni.« Navdušenje delegatov, izpričano z dolgotrajnim aplavzom, v zadnjih razmere ni prav nič neobčajno. V zadnjih mesecih je bilo na marsikaterem sestanku na nižji ali višji ravni ob vzklkih, da morajo biti odgovorni klicani na odgovornost, prav veliko takšnega odobravanja. Če ostanemo pri aplavzu in imenitni davorani bosansko-hercegovske skupščine, je živornost zlasti tole vprašanje: koga so delegati pri klicanju na odgovornost, kot se temu reče, pravzaprav imeli v mislih?

Tematska konferenca, ki jo je na temo aktualna ideojnopolitična vprašanja odnosa do dela in racionalnega izkoriščanja delovnega časa nedavno pripravil MK ZK Sarajev je ponujala – čeprav tega ni izrecno poudarjala – vrsto vprašanj o odgovornosti. Podatki, ki jih je kot izhodišče za razpravo pripravila posebna delovna skupina, kajpak veljajo le za sarajevsko gospodarstvo. Toda glede na to, da je Sarajevo ne le politično in upravno središče Bosne in Hercegovine, pač pa tudi izjemno močan industrijski center, so vsakakor vredni pozornosti.

(Fotodokumentacija Dela)

Osrednji podatek je iz raziskave, ki jo je sarajevska gospodarska zbornica opravila leta 1981, govori, da je bilo v tem letu od vseh zmogljivosti izkoriščenih le 43 odstotkov. Ljubiša Jakšić, sekretar MK ZK Sarajeva, je izza mize delovnega predsedstva nekajkrat karježljivo opozoril tiste razpravljalce, ki so podatek uporabljal, kot da bi veljal tudi danes, ne pa, da je star dve leti. Toda kot da si temu opominov nihče ni posebej jemal k srcu. Morda zato, ker obseg industrijske proizvodnje v Sarajevu, kljub povečanju v drugi polovici lanskega leta, niti približno ni bil enak tistemu iz leta 1981, pa tako ni bilo niti mogoče verjeti, da so bile zmogljivosti bolj izkoriščene? Ali pa morda zaradi ilustriacij o tem, kako niska izkoriščenost zmogljivosti pomeni v industrijskih državah, ilustraciji, ki jih je razpravljalec nudilo gradivo. V njem je namreč pisalo: za firme v industrijsko razvitih državah, ki imajo zmogljivosti izkoriščene pod 76 odstotki, velja, da so v hudih težavah, zlasti, ki pa so izkoriščene manj kot polovično, gredo praviloma v stečaj... Tesno povezan s tem podatkom je tudi podatek o izkoriščenosti strojev v posameznih izmenah: v prvi so jih uporabljali 44-odstotno, v drugi 32-odstotno, v tretji 18-odstotno, v četrti pa le še 8-odstotno. Pri tem pa je treba vedeti, da industrijski stroji na območju mesta v eni uri ustvarijo prihodek 91,1 milijona dinarjev. Stroji, o katerih je govor, so bili takrat stari povprečno po sedem let, kar zagotovo ni častljiviva starost. Toda kar 34 odstotkov delovnega časa je šlo v nič zaradi okvar, 18 odstotkov delovnega časa zaradi pomanjkanja dela, 16 zaradi pomanjkanja energije in repropromaterialov, 9 zaradi izostanka delavcev.

Po vsem tem bi bilo torej mogoče reči, da za delo ostane le 23 odstotkov delovnega časa. »Resolucije, programi, sklepi in stališča, ki so jih sprejeli organi, organizacije in številni zbori, so zahtevali bolj organiziran odnos, da bi se zmanjšale vse oblike stroškov in porabe, zahtevali pa so tudi javno odgovornost za vsak negospodarno porabljen denar.« je ugotovila skupina 24 ljudi, ki je za tematsko konferenco pripravila gradivo. »Toda v resnici je bil obseg industrijske proizvodnje lani za 4,9 odstotka manjši od tistega v letu 1981, pri čemer so imeli nekateri v tretjem četrtletju izrazit padec, proizvodnja ponekod ni dosegla niti polovice normalne. Od 23 dejavnosti jih je 13 ustvarilo manj kot leto prej.« Storitven v zadnjih dvajsetih letih se ni tako padla kot lani, kar za 7,6 odstotka.

Odnos do dela, je ugotovila delovna skupina, je slab. Eden od kazalcev, s katerim so ponažili ta odnos, je bilo število bolniških staležev: zaradi boleznih je lani vsak dan ostalo doma 10.500 delavcev oziroma 7,2 odstotka zaposlenih. Analitiki so tudi ugotovili, da je več bolnih v tistih organizacijah, kjer imajo ambulanto tako rekoč v hiši. Tu je zaradi boleznih večših odsotnost tudi do 18 odstotkov delavcev. Številke same na sebi ne bi mogle pokazati, ali so bili ljudje zares bolni ali pa so ostajali doma iz drugih razlogov, nikakor ne sebi v škodo, če ne bi bilo podatka dr. Vlade Sultanova, sicer predsednika MK ZK Sarajeva: Ljudje istih, sarajevskih organizacij, ki delajo v tujini (kjer) je disciplina čisto drugačna, plačilo pa tudi, skorajda niso bolni. Zaradi boleznih jih je odsotnih pol ali največ en sam odstotek.

Kaže, da imajo slab odnos do dela zlasti delavci iz materialne proizvodnje. Ilija Babić z upravnega sodišča BiH pravi, da bi dokazal nasprotno: več kot pol vseh odločb, ki jih o odvzemu gradbenega zemljišča izdajo občinski organi, je v nasprotju z zakonom, kar prča o tem, da občinski uslužbenec svojega dela ne opravljajo strokovno, torej dobro. Še več, njihove odločbe mora vsilje sodišče tudi po nekajkrat zapored razveljaviti. O delu administracije višjih in bolj uglednih organov, organizacij, sicer na tematski konferenci ni bilo niti slišati, kdo ve, zakaj ne. O tem, da tudi to delo ni nič bolj kakovostno pa vendarle pričajo problemi in težave, s katerimi se občani, pa tudi delavci, srečujejo.

O slabem izkoriščanju zmogljivosti so razpravljali tudi na predsedstvu RS Zveze sindikatov BiH. Ugotovljali so: če bi zmogljivosti le malo bolj izkoristili, bi v republiko lahko zapolnili še okoli 62.000 delavcev, vsak odstotek večje izkoriščenosti pa bi prinesel 300 milijard dinarjev dohodka.

Ob vsem tem se seveda vsiljuje vprašanje o vzrokih za takšno stanje. O vzrokih, zaradi katerih gospodarstvo mesta, v katerem imajo 73 odstotkov vseh zaposlenih izobzov od kvalifikacije pa do več kot 2000 nazivov doktorja znanosti – to pa je izobzabena struktura, kakršno imajo le razvita zahodnoevropska industrijska okolja – posluje kot firma na robu bankrota. O vzrokih, ki niso samo današnji, ki jih je mogoče odpraviti, a spet ne od danes na jutri. Za njihovo odpravljanje velja isto kot za odgovornost – boleče je, za vse po vrsti.

MJA REPOVŽ

Stabilizacijski pogovori

Gospod Jakobson ni marksist. O dialektiki nima pojma. Zaradi tega si mnogih dogajanj, ki jih sicer povsem pravilno zazna, ne zna pravilno razložiti. Ves je pod vtisom meščanske miselnosti o genijih, o odločujoči vlogi posameznikov, ki povzročajo silne zgodovinske prelomnice in postavljajo mehanike, o katerih se morajo potem otroci v školah učiti na pamet. Nič čudnega, torej, če tudi naših sedanjih težav ne more razumeti pravilno. Vemmer se vrača k svoji izhodiščni misli:

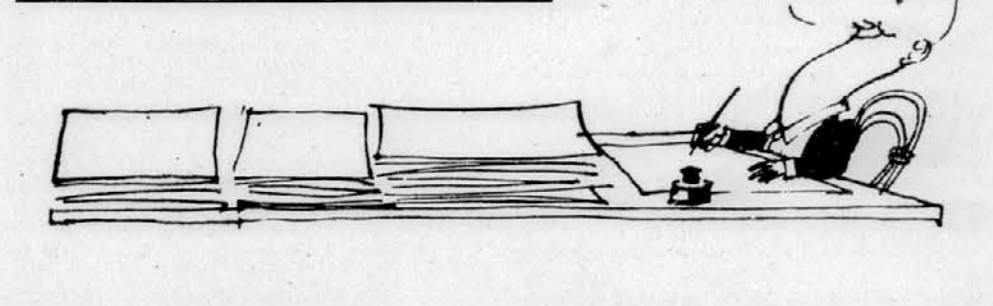
»Ampak prej teh težav niste poznali. Bili ste relativno stabilni. In iz leta v leto vam je šlo bolje.« Če bi vso njegovo filozofijo strnil v nekaj stavkov, bi se temu reklo: vse težave smo pridelali v zadnjih dveh letih; če ne bi bilo teh zadnjih dveh let, tudi ne bi bilo težav. Zdravo bi se razvijali, kot smo se razvijali dotlej, in sprejemali bi same pametne odločitve, kot smo jih znali sprejemati 35 let naše državne suverenosti. Zdej plačujemo grehe svoji nezrelosti, ko se brez močne osebnosti zaletavamo iz ene skrajnosti v drugo.

»To je res, plačujemo pokoro za svoje grehe.« sem se pridružil njegovi sodbi; vendar imajo ti grehi mnogo daljšo brado, kot jo vidite. Lahko bi rekli, da so zadnji dve leti samo vsi račun položeni na mizo.« Na tihem sem si mislil: če so res vsi že na mizi in jih ne tišči kdo se kaj pod mizo! Ampak teh strohov ne bom šel pripovedovat turistom iz Köbenhavna.

»Poglejte, po drugi svetovni vojni ste začeli iz nič.« je bil mr. Jakobson naenkrat poln aktivistovskega navdušenja. »Vse svet vas je občudoval. Pravzaprav vas je občudoval zaradi vašega poguma med vojno in potem, ko ste sredi največjih pojavnih naporov znali reči svoji veliki NE Stalinu. Obnovili ste svojo zemljo, razvili industrijo, se uveljavili v svetu in si napolnili zagotovili zavidljivo življenjsko raven. Ali to ni uspeh. Zdej pa naenkrat ena sama žalost. Še malo, pa bi vam zarubili državo.«

Strinjal sem se, vendar samo do tja, da smo res veliko naredili – in še več bi, če bi se sli enakost tudi pri ustvarjanju. Tako pa so v našo bilanco eni venomer prispelali pluse, drugi pa minuse. Naposled je bilo tistih, ki zmanjšali, da so prevzeli prvo besedo. Počasi smo ves sistem prilagodili ustvarjanju minusov, ves gospodarski instrumentarij je bil ugašen tako, da je bila nerentabilnost – pa če se sliši še tako trapasto – najbolj domovna dejavnost. Zgubarji so bili vse skozi privilegijani, ker so nepravstno dobivali. Dobrim nisimo samo sproti vsega pobrali, marveč smo

MILAN MAVER: Iz počitniškega dnevnika Jake Sulca

jim vsakokrat vzeli še malo več, tako da so naposled tudi oni postali večji ali manjši zgubarji. Brž ko pa nekdo postane zgubar, odkrije, da se to še najbolj plača. Hah! Ja se, ker mu nimajo več kaj pobrati, lahko samo dobi. V tem je vsa skrivnost naše gospodarske polomije.

»Tega ne razumem.« je rekel mr. Jakobson in si podrgnil svojo opečeno komar. »Saj tudi pri nas mnogi hoteli razumeti.« sem ga potolažil. »Společka so cinalci in meč-

milijardnim invalidom prilagodili vse sistem poslovanja in navade. Naš gospodarski instrumentarij ne omogoča dobrih, da bi lahko postali še boljši, nasprotno, dobrih spodmikata pod nogami, da zavaruje slabe. Naš sistem solidarnostnega prelivanja, ki se zdi na prvi pogled plemenit in human, nas je pripeljal do tega, da ne vemo več, kdo je pravzaprav tisti, ki je slab: dobri stokajo, da so postali slabi, ker jim sproti vse pobereho – enkrat devize, drugi pravice do modernizacije, tretji jim zapremo trg, četrti surovine itd. – slabi pa vpijejo, da so v težavah zato, ker še vedno premalo dobi. V resnici ni vsakdo slab, ki stoji slabo, kot tudi ni vsakdo dober, ki mu gre dobro. Dragi gospod Jakobson, to je takšen položaj, da ga vi s svojo praktičistično pametjo sploh ne morete razumeti.«

Ker takšnih izbruhov ni bil vajen, me je skušal potolažiti, češ da gledam preveč črno, da stvari naposled le niso tako kritične in tragične, da je treba le pridno pljunuti v roke. To me je še bolj ujezilo: »Za božjo voljo, nikar mi zdaj še vi ne začnite s to lajno.« sem ga prekinil: »Pa še kako ljudstvo so stvari kritične. Ne zaradi tistih devetnajst milijard dolarjev dolga na Zahodu, ker ga imajo tudi drugi, pa jih zaradi tega ne boli glava. Naš problem je tisto, kar ste rekli na začetku, samo da ste vso reč postavili na glavo: kako nam je uspelo v dveh letih zagoniti vse tisto, kar smo prej 35 let marljivo gradili? Ravno to je tisto: 35 let smo kot dedek Mraz delali pravice. Vsakdo, ki jih je bil potreben, jim je lahko dobil. Sprva je to krepilo našo skupnost in jo kovalo; tisti, ki je dobival, je bil hvaležen, tisti, ki so dajali, so živeli z občutkom, da prispevajo za dobro stvar. Počasi pa je dajanje postalo dolžnost in dobivanje vse bolj pravica, ena tistih svetih pravic, ki jih pišemo v veliko zakonitico in v katere je zelo nevarno drezati. V tem je jedro naših težav: v treh in pol desetletjih smo tako utrdili te nedotakljive pravice, da se vedemo, kot bi bile enkrat za vselej dane. In še vedno jim jih mora pripisati, mnogi mislijo. To je zdaj naša osnovna preokupacija. Ne, kako moramo delati po novemu, ampak kaj napraviti, da bi se lahko delali po staremu! Dragi moj gospod Jakobson, ali sploh slutite, kakšne oslarije klubosaba, kol nam oponašate te zadnji dve leti, ko so vse težave pridrele na dan, in hvaleže vso dolgo inukacijsko dobo, ko se je naš jugoslovanski sindrom potuhnevo razraščal in lezel v vsako luknjico našega družbenega organizmatiča!

Najbrž ga nisem prepričal. Ne zamcrim mu tega. Saj se sami sebe ne moremo prepri

AKTUALEN POGOVOR: Z ANTONOM RAKOVCEM IZ ISKRE

Izvozo moč in pomen, ne le obljube

Iskra-Široka potrošnja, tozđ Elektromotorji Železniki sodi med tiste tovarne, ki so že precej pred klimcem »vse v izvoz« našle svoj prostor na zahtevnem svetovnem trgu. Je med prvimi izvozniki na Gošenjskem, o čemer pričajo tudi letošnji načrti: izvozili naj bi za 15 milijonov dolarjev, od teh je 5 do 6 milijonov dolarjev čistega izvoza, drugo pa izvoz v okviru dolgoletnih kooperacijskih pogodb med Iskra Železniki in uglednimi tujimi tvrdkami, kot so Braun, Girmi, Philips, AEG...

Anton Rakovec (Foto: Janez Pakšič)

Pogojnik, ki smo ga uporabili pri pisanju izvoza iz Železnikov, je opravičljiv ob podatku, da so v prvem polletju v Železniki zaostali za načrti proizvodnje in izvoza. Zakaj – o tem sta se pogovarjala z direktorjem Antonom Rakovcem Boris Dolničar in Ivan Vidic, ki je pogovor tudi zapisal.

DELO: Proizvodnja ob polletju zaostaja za načrtovano za 15. izvoz za 20 odstotkov. Mar to pomeni, da planskih napovedi ne boste uresničili?

RAKOVEC: Če bo šlo tako, kot gre za nekaj časa, nedvomno ne bo mogoče izpolniti načrtov pa čeprav smo še vedno polni optimizma, da se bo morda v zadnjem četrtletju le dalo nadomestiti sedanjí izpad v proizvodnji. Položaj v predelovalni industriji na splošno, še zlasti pa to velja za elektroindustrijo, je zelo kritičen in se že nekaj let slabša. Gre za prekomerno preraždelitve dohodka teh proizvajalcev v korist bazičnih panog črne in barvaste metalurgije, ki dvigujejo svoje cene znatno nad ravnje cen v predelovalnih panogah. K temu pa je treba pristoiti še vsa neuradna zviševanja cen, sovlaganja in devizne participacije, ki se kažejo kot dodatni stroški proizvodnje in so prevečkrat le odraz monopolskega položaja, ki ga imajo dandanes surovinske panoge.

Letošnja projekcija cen je zopet predvidevala hitrejšo rast cen bazičnih panog (30 do 35 odstotkov) proti naši predelovalni (17 do 21,5 odstotka), vendar smo bazičnim panogam že omogočili povišanja. Bazične panoge so ta povišanja uresničile že v maju in juniju s tem, da je črna metalurgija začela zaračunavati še dodatne stroške (36 odstotkov). Tako je skupno zvišanje cen velikostnega razreda 70 odstotkov. Naše cene pa še vedno čakajo na dovoljenje, ki se kar naprej odlašajo. Kavní mlinček prodajamo doma za ceno, ki komaj preneha ceno pol kilograma kave.

DELO: To pomeni, da ste se že znašli na neznanu izgubarjev?

RAKOVEC: Seveda. Materialni stroški pri naših izdelkih presegajo 70 odstotkov bruto OD, denimo, komaj 10 odstotkov. Podražitev so povzročile, da so se stroški proizvodnje povečali za 50 odstotkov v letu dni, naših izdelkov pa nismo podražili niti za odstotek. Ob dosedanjem slabem dohodkovnem položaju naše panoge ni težko napovedati novih izgub. V Iskra smo že konec lanskega leta beležili izgube v proizvodnji gospodinjinskih aparatov, letos pa ob takšnih premikih cen pričakujemo izgube nekaj nad 100 milijonov din. Posledice so znane, najbolj jih občutijo delavci za proizvodnimimi travami, ki na takšne administrativne ukrepe nimajo pravega vpliva.

DELO: Vendar še nismo dobili odgovora na vprašanje, zakaj letos ne dosegate plana proizvodnje in izvoza?

RAKOVEC: Plana proizvodnje in izvoza ne dosegamo zato, ker smo od domačih dobaviteljev surovin (v prvi vrsti bakrene žice iz Bora, aluminija iz Impola in dinamo pločevine iz Jesenice) dobili le 50 do 60 odstotkov potrebne količine. Surovinariji se branijo, da morajo zmanjšati dobavo, saj morajo tudi sami izvažati. Dohodkovnih odnosov med njimi in nami ni, vse so to kupoprodajni odnosi. Ne glede na to, da izvažajo surovino dobijo prav tolikšne izvozne spodbude kot industrija, ki izvažata končne izdelke. Mislim, da to ni prav. Vse to je posledica dejstva, da smo v prejšnjih letih premalo vlagali v razvoj surovinskih baze in zdaj plačujemo vsi skupaj ceno teh zamujanih. Jesenice nam premalo dobavljajo, pa smo jih pravzaprav mi, s svojimi zahtevami, prisilili, da so začeli izdelovati kvalitetno dinamo pločevino. Zdjaj pa dogovori več ne veljajo. Zaradi zamujanih pri kooperacijskih dobavah, mi nismo licenčni sodelavci Brauna ali AEG zaradi enakovrednih partnerji pri izdelavi skupnih izdelkov, izgubljamo zaupanje, ki smo ga dolga leta gradili na tujem trgu, izgubljamo trg in partnerje. Ne-normalna oskrba izsiljuje nenormalno proizvodnjo. Imamo sodobno tehnologijo, dosegamo evropsko in svetovno produktivnost – a kaj nam to vse skupaj pomaga, ko pa surovini ni, tiste stvari, ki pa jih dobimo, so slabe kakovosti in ne ustrezajo zahtevnim svetovnim standardom kvalitete. Zato se zdi, da bo eden izhod v tem, da se v Iskra dogovorimo in deficitarne surovine uvozimo, vsaj za tisti del proizvodnje, ki gre v izvoz.

DELO: Koliko pa izvažate in kaj to dohodkovno pomeni?

RAKOVEC: Izvozimo 80 odstotkov (količinski) proizvodnje, vrednostno to pomeni 44 odstotkov. Naj pojasnim: izdelujemo 3,3 milijona enot, od tega so štiri petine elektromotorji za vgradnjo v izdelke, ki jih izdelujemo skupaj s kooperanti. Če bi bilo vse v redu, če bi bila oskrba po dogovorih, ki ne veljajo, bi zase, za uvoz, potrebovali 1,5 do 2 milijona dolarjev. Tako pa zdaj plačamo le podljudri milijon dolarjev za participacije, odplačati pa moramo še devizne anuitete za novo naložbo. Če vsega tega ne bi bilo, bi nam 25 centov od dolarja izvoza zadoščalo za naše potrebe. Zdjaj pa se bomo morali v okviru Iskre, drugače to ne gre, dogovoriti tudi o uvozu surovin, ki jih sicer delamo doma.

DELO: Boste izvoz, ki ste ga načrtovali, tudi uresničili? Kako pa bo naslednje leto?

RAKOVEC: Zanašamo se, da bo po dopustih, v zadnjem četrtletju, bolje. Vsaj do zdaj je bilo tako. Izvoz moramo uresničiti! To so naše trdne obveznosti, če bo česa manj, bo ostalo manj za domačo prodajo. Za prihodnje leto optimistično načrtujemo za petino več izvoza.

DELO: Kako?

RAKOVEC: Tako, po občutku, planiramo po postopku »palček skok«. Mislimo, da tako slabo, kot je, ne bo več.

DELO: Kako pa boste uredili s cenami svojih izdelkov?

RAKOVEC: Tu smo pred težko dilemo. Ali kljub hudim cenovnim neskladjem spoštovati zakon o cenah in se veljavno zamrzneti in s tem nujno pripeljati svoje tozđe in delovne organizacije v izgube, ali pa, ob nezmožnosti pridobiti cene po uradni poti, protizakonito izsiliti podražitve svojih izdelkov, s katerimi bi vsaj omilili dispariteto cen in naraščajočo izgube. Iskrašni smo letos na vse mogoče načine poskusili doseči podražitve izdelkov po uradni poti, vendar brez rezultata. Mislimo, da naših težav nečemo razumeti in da naših zahtev ne jemljejo dovolj resno. Ob tem pa zadržaj za nas grenko spoznanje, da je kljub »zamrznitvi« cen prek 70 odstotkov cen doživel legalno ali ilegalno spremembo in da nerealne principe ekonomske stabilizacije skušamo uveljaviti le na najhujšem izseku proizvodnje oziroma porabe. Poslovodni delavci smo dolžni storiti vse, da proizvodnja doseže ustrezno dohodkovnost. Vendar smo bili do zdaj, kljub trudni, neuspješni. Preprosto pa to pomeni, da bomo morali uvoziti vse potrebne baker, aluminij, pločevino in uvoženo predelovalni za izvoz. Če bi prišlo do takšne »katastrofe«, potem bomo izgubili vse čisti izvoz in ohranili le kooperantske posle.

DELO: Kaj bi vi storili, da do vsega tega ne bi prihajalo?

RAKOVEC: Mislim, da bi morali izvozno usmerjene tovarne, kakršna je naša, ko lahko prodamo vse, kar izdelamo, ko delamo z visoko tehnologijo, znanjem in ob svetovni

Kavní mlinček prodajamo doma za ceno, ki komaj preneha ceno pol kilograma kave.

storilnosti, prednostno oskrbovati s potrebnimi surovinami. Tako pa proizvodnja zastaja, delavci nimajo dela, ukinjamo norme, saj ni repropromateriala, sponjamo si denar, plačujemo visoke obresti, ki so že dosegle tolikšno vsoto, kot jo izplačamo za osebne dohodka. Država pa nam pri izvozu, ki si ga tako želi in potrebuje, prav nič ne pomaga.

DELO: Kaj to pomeni?

RAKOVEC: To pomeni, da izvozniki ne potrebujemo lepših besed in lepših obetov. Ko neke koncev tudi izvoznih premij ne. Bolj kot to od gospodarske politike pričakujemo prave ukrepe, takšne, ki bodo omogočili normalno oskrbo proizvodnje in s tem tudi proizvodnjo samo. In izvoz.

DELO: Z izvozom letos, ob poletju zamujate za petino. Se ta zamuda že odraža na vaše odnose s tujimi partnerji?

RAKOVEC: Pa še kako. Odnos tujih partnerjev do nas, dolgoletnih sodelavcev, se že spreminja. Še nedavno smo bili za AEG, Braun, Girmi ali Philipsa zgled poslovnosti in točnosti. Zdjaj Braun že razmišlja, da bi delal sam, brez nas. To pa pomeni za nas izpad dveh milijonov dolarjev. Tujji partner, ki sicer razume naše težave, ne more razumeti, da ne moremo dobiti svojega kosa skupnega izdelka, samo zato, ker nimamo pločevine, on pa nam že dobavlja baker, aluminij, polizdelke. Včasih stojimo zaradi ene same vitčnice, ali kosčka železa. Tudi sami se ne upamo v nove posle, čeprav se zanje odpira vrsta priložnosti. Zdi se, da se ne iskrijo le iskre – priča smo že požaru v proizvodnji.

DELO: Pravite, da stojite včasih v proizvodnji zaradi malenkosti. Ste se kaj poskusili povezati z drobnim gospodarstvom?

RAKOVEC: Seveda smo. Imamo 42 zasebnih kooperantov in 16 družbenih. Dobavljamo jim surovino, oni pa nam jo predelujejo v izdelke, ki jih s svojo tehnologijo pač znamoj. Večjih težav z njimi nimamo, a tudi kaj več nam ne morejo pomagati.

DELO: Kaj pa dohodkovni odnosi z dobavitelji?

RAKOVEC: Pravih dohodkovnih odnosov ni. Tudi samoupravni sporazumi in družbeni dogovori, ki so bolj kupoprodajne vsebine, so mrtva črta na papirju ob delitvi pomanjkanja, ki smo mu priča. Malo je pravih dohodkovnih odnosov. Mi imamo enega iz Iskra Ljdrjo, ko po vloženem delu delimo dohodek ali izgubo. A takšni sporazumi so redki, pa čeprav tudi omenjeni ni idealen.

DELO: Kaj si torej obete od gospodarske politike, kaj bi morali spremeniti, da

pogovori, kakršni je ta, ne bi bili tako črnogledi, kot so žal!

RAKOVEC: Mislim, da bi v naši družbi le morali končno spoznati, da presežno vrednost ustvarja samo proizvodnja in nihče drug. To je temelj, aksiom ekonomike. Je že tako, da jih je več tistih, ki rabijo, ki trošijo, kot tistih, ki ustvarjajo. Prvi nečajo odstopiti od svojih »pridobitnih pravic«, prav nič, ali zelo malo pa so pripravljni tistim, ki ustvarjajo, pomagati, da bodo tudi zares več ustvarili, da bodo vsi imeli več.

DELO: Kako komentirate napovedane ukrepe ZIS, spremembo zakona o družbenem delu, poskus, da bi združili denar za prednostne namene tako, da bi tozdi poslovni prek žiro računa delovnih organizacij?

RAKOVEC: Ne predstavljam si, kako so te spremembe pravzaprav zamišljene. O tem bo treba več zvedeti. Je pa tako: brez lastnih financ, brez lastne komercialne, smo v Železniki tudi brez rok. Bojim se, da bodo takšni poskusi združevanja denarja pripeljali do tega, da se bodo enovite tozdi, kakršna je naša pač preoblikovale v delovne organizacije. Zavedati se moramo, da je naša informatika, obveščanje, prepočasna in neučinkovita. Kako bomo vedeli, koliko smo ustvarili, koliko lahko porabimo za nakupe, koliko potrebujemo za to ali ono. Koncentracija kapitala – to je lepa reč, a kapital bomo združevali najbrže po interesu, ne z zakonom.

DELO: Kaj bi vi naredili, če bi imeli vsa pooblastila, da bi spodbudili izvoz?

RAKOVEC: Mislim, da imajo tudi tisti, ki odločajo o gospodarskih pogojih, hudo delo. Če pa že sprašujete: proizvodnji, ki ima možnost izvoza, moramo zagotoviti surovinsko oskrbo. To je pogoj, če naj ima izvoz moč in pomen, ki mu ga sicer pripisujemo v sedanjih gospodarskih razmerah. Prepričan sem, da tudi vprašanje cen lahko na ta način uredimo, seveda ne tako, da se vsak zase pogovarjamo s surovinarji. To bi morala biti politika – oskrba proizvodnje, izvozno naravnane proizvodnje, s surovinami. Trdna oskrba, trdna plačila, delo in ustvarjanje. Zdjaj pa si, namesto da bi se trudili, da bi naredili še več, tudi izvozili več, belimo glave, kako bi sploh kaj delali v tovarni. Še enkrat povem vsaj za Železnike: ne potrebujemo lepših obljub, ne potrebujemo stimulacij. Potrebujemo dovolj materiala, dobrega materiala, da bomo lahko delali. Objubljali so nam ne vem kakšne stimulacije, premije. Pa letos nismo dobili še dinarja premije. Morali pa bi okoli 80 milijonov. Torej nehamo govoriti o tem, kako država pomaga izvoz. Mi hočemo le to, da se tovarna vrta. In če se bo vrtele, tudi izgube ne bo. Če se bo vrtele, če bodo škarje cen

Izvozniki ne potrebujemo lepših besed in lepših obetov, tudi izvoznih premij ne, ampak ukrepe gospodarske politike, ki bodo omogočili normalno oskrbo proizvodnje.

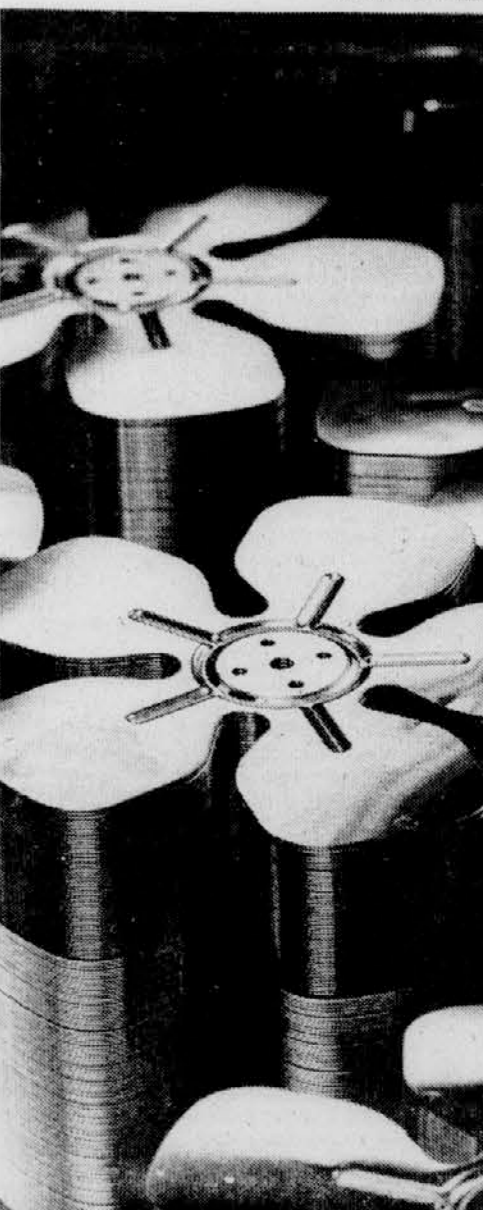
kolikor toliko znosne, tudi akumulacije ne bo problem. Tako smo planirali letos 45 milijonov din akumulacije, lahko pa se zgodi, da bomo imeli 100 milijonov din izgub.

Zavedamo se, da smo majhni, da je naš izvoz le delček izvoza, ki ga mora uresničiti republiško in jugoslovansko gospodarstvo. A seštevek takšnih delčkov tvori vse mozaik, naš zahtevani in, če hočete, zapovedani izvoz.

DELO: Kako pa je bilo lani z izvoznimi spodbudami?

RAKOVEC: Lani je še nekako slo. Imeli smo vsaj menično pokritje. Zdjaj pa le v vpisu-jemo neke številke, denarja pa ni. Ni napovedanih spodbud, zaradi izpada proizvodnje imamo izpad dohodka – katera ekonomija na svetu lahko dohodka – katera ekonomija tovarna lahko posluje ob tako desortiranih zalozah repropromateriala, kakršne imamo zdaj? Zalozah, ki vežejo že tako pičila dinarska sredstva, ki jih ima tovarna, da lahko ohranja nekakšno likvidnost. Vse naše gospodarstvo je tudi slab plačnik. Računi se poravnava po sestih mesecih, po letu dni. To ni gospodarstvo.

Foto: Janez Pakšič

POGOVOR Z DR. JANEZOM MILČINSKIM

Šele bolezen da pravico do zdravja

Če človek doseže, da mu ljudje verjamejo, je dosegel veliko... Pacient ne pozna več svojega zdravnika, operira z izvidi iz aparatur, z rangom svojih zdravnikov, ugledom zavoda, na katerem se zdravi, ne pa z zdravnikom. Tako se razoseblyata pacient in zdravnik in to je po moje zelo kritična situacija... Akademiki si niti ne upamo primerjati se, na primer, s športnikom: koliko prostora ima ta v časopisu. Naši ljudje svetovnega formata pa so doma skoraj anonimni.

Janez Milčinski (Foto: Joco Žnidarsič)

To je nekaj misli iz pogovora s predsednikom Slovenske akademije znanosti in umetnosti Dr. Janezom Milčinskim. Z njim se je pogovarjal Jože Horvat.

Polna miza knjig in papirjev, knjige na polih ob vse stenah sobe, zvrtki filmov, pisemske pošiljke in kdove kakšne publikacije še, marsikaj od tega kar na tleh: tak je kabinet Dr. Janeza Milčinskega na Inštitutu za sodno medicino v Ljubljani. Predsednik SAZU, partizanski predstojnik omenjenega Inštituta, partizanski zdravnik, predavatelj na medicinski, sodnomedicinski izvedenec za obravnave katastrof – opravljal pa je še vrsto drugih dolžnosti – je za svoj mizo, sredi tega knjižnega izobilja in med slikami in fotografijami, ki visijo z »mezasednjem« predelov sten, v preprosti poletni opravi videti nekaj povsem drugega, kot si ga predstavlja človek, ko ga recimo srečuje na sejah slovenske akademije ali sliši o njem, kadar ob velikih nesrečah vodi delo pri identifikaciji žrtve.

Toda to je vseeno eno izmed njegovih, če se sme tako reči, naravnih delovnih likov. Tudi v »normalnih« okoljskih prevleke veliko časa; tu se je pripravil na predavanje, pisal, študiral. Od letošnjega maja sicer ni več predstojnik inštituta, toda kot zaslužnemu profesorju ljubljanske univerze, mu je »ostal« kabinet, v katerem seveda lahko še naprej dela. Da, tu je za to delo morda vse najpotrebnejše: bolnišnično zaledje, v samem prostoru pa knjige, med njimi izredno dragoceni tisk, tudi taki iz začetka 16. stoletja, in vsi v glavnem v taki ali drugačni obliki govorniki o medicini oziroma zdravstvu. Na prvi pogled se sicer zdi, da je to knjižnica nenavadnega ljubitelja knjig, toda ko se potem njihov lastnik razgovori in jih opisuje, se zaveš, da ne gre le za ljubitelja, ampak tudi človeka, ki živi in prebiva z njimi v nerazdružni strokovni zavezi.

Po kratkem uvodu o knjigah dr. Janeza Milčinskega pripoveduje o svojih študijah (prava in medicina v Ljubljani in Zagrebu), o svojih učiteljih dr. Janezu Plečniku in dr. Alfredu Šerku, pa svojem nekdanjem vzorniku dr. Ivanu Oražnu. V zvezi z njim – poznal ga je kot otrok («v njegovih hiši v Wolfovi ulici smo stanovali») – pove neobičajno zgodbo o dragem nakitu Oražnevo žene, nakitu, iz katerega so leta 1967 na medicini napravili dekanisko verigo. Dr. Oražen je namreč vse svoje premoženje – torej tudi ženinih nakit, ki je umrla pred njim – zapustil medicinski fakulteti. Nakit so še pred vojno zazidali na neko skrivno mesto na fakulteti, iskala ga je že predvojna jugoslovanska Narodna banka, »zaklad« – kot so mu pravili – je iskal med vojno gestapo, po vojni pa tudi nova oblast, toda nihče ga ni odkril. Ko je bil dr. Milčinski leta 1967 dekan medicinske fakultete, je od tistih, ki so vedeli za »zaklad« zahteval, naj ga »izkopljejo«, ker se sicer lahko zgodi, da bo propadel oziroma se »raztopil«. Iz nakita so potle po zasnovi arh. Pogačnikove dali izdelati dekanisko verigo. »Ja veriga pa je res nekaj lepega,« pravi zdaj dr. Milčinski in pokaže barvno fotografijo verige, »zlasti je verjetno dobro, da predmetov nismo dali pretopiti ali predelati, temveč jih naravne vkomponirati v verigo. Ko sem o tem načrtu obvestil takratnega rektorja univerze Šneiderja, je dejal, naj zvedo izvedemo, toda s pogojem, da se s to verigo nikoli ne bom prikazal poleg njega, ker da ga bo sram njemu gore rektorske revščine, ki jo ima okoli vratu...«

Vse to pripoveduje z blagim nasmeškom, s spoštljivim spominom na »strica Oražna«, kot so mu pravili v Wolfovi ulici. Z enakim spoštovanjem potle govori tudi o drugih, spomni se stažiranja v Ljubljani, seveda tudi NOB in zdravniškega dela v partizanih: »Zame je bilo toliko lažje, ker sem obvladal anatomijo in sem znal delati z nožem, čeprav sem to dotlej počel v glavnem na mrljičih... No, nekaj prakse sem v kirurgiji vendarle imel. Lahko pa rečem, da v partizanih nismo delali velikih napak. Saniteto smo skušali postaviti na raven, ki je bila v razmerah improvizacije visoka. Naše rešitve so bile enkratne in najbrž neponovljive,« je rekel in dodal, da so bile v primeri s partizanskim zdravstvom drugod po Jugoslaviji nekaj posebnega – nekaj, česar nekateri »kolegi iz Srbije, Hrvaške in BiH še zdaj nečajo povsem videti... Rekel bi, da nam jih preprosto zavidajo. Bolnišnice v partizanih smo imeli samo na Rogu okoli 20, odkrita pa je bila samo ena. V ofenzivi smo sovražniku kakšno »nastavili«. Sicer pa je skoro naše bolnišnice šlo okoli 10.000 ranjencev.«

Po vojni:

Dr. Janez Milčinski ni mislil, da bo »zašel« na sodno medicino. Hotel je postati kirurg. Ko pa je prišlo do ustanovitve popolne medicinske fakultete v slovenskem glavnem mestu, so ga poklicali in mu rekli, da bo prevzel sodno medicino.

»Razumem, sem dejal, bom pa prevzel... In začel sem spravljal vse to skupaj,« je poka-

zal na knjige okrog sebe, »in vse to se je nabralo v 37 letih. Knjige so mi pošiljali kolegi in prijatelji z vseh koncev sveta, nekaj sem jih nakupil sam. Vse to je v glavnem stroka in vse isto, kar se človeku nabere, od raznih brošur do diapozitivov, separatorov, konceptov za predavanja in drugega.«

– Rekli ste, da so vas po vojni poklicali in vam sporočili, da boste prevzeli sodno medicinski inštitut. Privolili ste brez ugovora. Se vam zdi, da bi danes bila možna taka direktiva?

Malce smeje, s tisto kultivirano govoric, s katero na videz nikoli ne pride v zadrego, seveda tudi ne v teku tega kratkega srečanja, je odvrnil:

»Veste kaj, bil sem vojak. Bil sem iz garniture, ki je bila vavjena ukazovati in ubogati. Danes tega pravzaprav ni – ukazovati ne morete, ker se potem zapletete v mrežo samoupravnih organov in teles. Ubogati pa tudi ni nikomur več treba, saj se mu nič ne zgodi, če ne uboga.«

– Toda vas so na inštitutu najbrž ubogali. Ljudi z avtoriteto se tudi zdaj poslušajo?

»Verjamejo. Če pa človek doseže, da mu ljudje verjamejo, je dosegel veliko. Sicer pa v izvedenskem delu pojma avtoritete ne maram. Ne maram, da se recimo operira z avtoriteto pred sodiščem; recimo, da kdo reče: Milčinski je tako rekel, to mora držati. Prepričljiv mora biti s svojimi razlogi in argumenti. Ugled, ki ga ima inštitut v jugoslovanskem merilu, smo si pridobili ravno s kvalliteto dela.«

– V zvezi z medicino in zdravstvom me zanima odnos umetnosti do teh dejavnosti. Sami ste izšli iz tako rekoč literarne družine, saj je bil vaš oče znan mladinski pisatelj. Poleg tega je v Hipokratovi prisegi brati o medicini kot umetnosti. Kaj lahko pomeni umetnost v tem poklicu?

»Beseda kirurgija pomeni v dobesednem prevodu rokodelstvo in marsikaj v medicini je rokodelskega – danes tudi na zelo visoki ravni, ker se je vmešala elektronika in opravljajo tisto, kar bi moral človek. Tedaj človek, ki mu služi računalnik, izgublja svojo identiteto, postaja servis medicine. Pacient ne pozna več svojega zdravnika, operira z izvidi iz aparatur, z rangom svojih zdravnikov, ugledom zavoda, na katerem se zdravi, ne pa z zdravnikom. Tako se razoseblyata pacient in zdravnik in to je po mojem zelo kritična situacija. Če se tega ne bomo zavedali, se bo intimita vez med zdravnikom in pacientom zrahljala in pretregala. Nekatera znamenja kažejo na to. Toda drugi znaki sprot kažejo, da se medicina te nevarnosti začela zavedati in da se zdravnik na neki način vrača k pacientu, človek k človeku. Ali bo prišlo do pričakovanih rezultatov, je težko reči. Vendar pa je osveščanje o nevarnosti, ki jo pomeni visoka tehnika, samo po sebi nekaj pozitivnega.«

– Baje je imel slavni grški zdravnik Asklepiades v svoji bolnišnici tudi kipe, ki so blagodejno vplivali na paciente. Kakšen je danes odnos zdravnikov do umetnosti?

»Med zdravniki imamo razmeroma veliko ljudi, ki niso samo ljubitelji umetnosti, ampak so v njej marsikaj dosegli. Od literatov do slikarjev. Tak je bil npr. Lojz Kraigher, tak je zdaj Danilo Lokar. Med glasbeniki npr. bila znana rodbina treh lipavcev. Tu so tudi reproduktivni umetniki, med slikarji Hlavaty in mnogi drugi. Zmerom so bili tudi razni zdravniški ansambli, ki so se ponašali z ravni, ki so jo dosegli. Mislim, da je umetnost za zdravnika tudi nekaj, kar mu pomaga premagovati krize, ki mu jih prinaša poklic. Zavedte, ki ga ima človek v umetnosti, je vredno zelo veliko.«

Na pripombo, da je morda stična točka med umetnostjo in medicino v tem, ker se obe – vsaka sicer na svoji ravni – ukvarjata med drugim s temeljnimi vprašanji življenja in smrti, je odvrnil, da je medicina morda blizu »v tem svojem Sifzovem delu, da rešuje ljudi in jim podaljšuje življenje, da bodo potem umrli,« se je nasmešnil, »čeprav je medicina prebolela ta Sifzov mit. Nemče, ki jo doživlja zdravnik v določenih situacijah, pa je nekaj, kar lahko vpliva depresivno.«

– Nekega francoskega pisatelja so vprašali, ali je človeško življenje dolgo. Morda bi to vprašanje bilo bolj zanimivo zastaviti

zdravniku. Ali je torej človeško življenje dolgo ali kratko?

»Človeško življenje... Hm, to je po mojem mnenju težko reči. Veste, da si doraščajoč človek zelo želi, da bi bil odrasel. Čim bolj je odrasel, tem hitreje mu čas mineva in toliko lažje pozablja, da je v letih, za katera je pred leti rekel, da jih imajo starčki. Ko pa človek sam doseže to starost, noče o tem nič slišati, se pravi, da proti koncu življenja postaja življenje prekratko. Marsikomu je predolgo, breme, in želi si, da bi umrl. Sicer pa po drugi strani krčevito upiranje smrti nikamor ne vodi in človeka dela bolj nesrečnega, kot bi bilo treba. Na smrt se je treba pripraviti, se s tem sprijazniti. Vendar pa ni vsak tako srečen, da bi mirno čakal nanjo, pa tudi ne, da bi ga tako presenetila, da ne bi vedel zanjo. Čeprav,« se je nekoliko ustavljal in potem dodal z dvoumno ironijo, »bi mi bilo morda žal, če ne bi doživel lastne smrti. Kajti če smo že pripravljeni za zavedanje ob rojstvu, se ne bi rad pustil prikrašajati za doživljanje smrti...« In na vprašanje, ali se da smrt doživeti, odvrnil: »Da se doživeti zadnji trenutek življenja – zavest o smrti, ki bo prišla v naslednjem trenutku...«

Na tej nevarno zanimivi točki je bil morda ugoden trenutek, da sva menjala temo in načela širše prečo stvar: položaj slovenske medicine oziroma inštituta za sodno medicino, v sedanjih razmerah, ki so vse prej kot rožnate. »Da, te razmere ne morejo vplivati ugodno. Že zdaj ni denarja za opremo potrebnih prostorov. Že od leta 1978 imamo novo prazno zgradbo, v katero bi se morali vseliti, pa se nismo. Če bi to zgodilo, bi zaposlili tudi nekaj novih ljudi, bilo bi več časa za strokovno delo, raven znanja in dela bi se zvišala. Tako pa nas svet prehitava, zlasti če upoštevamo še omejitve pri uvozu literature, opreme. Marsikaj sicer se premoščamo z osebnimi stiki, toda ti stiki ne morejo biti »večni«. Danes bi morali ljudje pošiljati na kongrese in simpozije – pa se sedanja generacija tako kot jaz spet uči pri sami sebi. Toda leta 1945 drugače ni bilo mogoče.«

– Velja kaj podobnega tudi za slovensko akademijo znanosti in umetnosti? Tudi tam je v načrtu, kolikor vem, več raziskav?

»Tu gre za znanstveno raziskovalni center, ki ni neposredno pod akademijo, saj je samostojna raziskovalna organizacija. Ima pa približno enakoznačajne težave. Te letos še niso tako očitne, bodo pa drugo leto. Letos so sicer sredstva Centra za nekaj odstotkov višja kot lani, kar pa pomeni, da so za precej odstotkov nižja, upoštevaje inflacijo... S tem ne bo mogoče veliko napredovati. Potlej vam pa se kdoo reče, da, vi ste kabinetni ljudje. Kako naj ne boš kabinetni, če nimaš odprtih vrat, da bi šel ven!«

– Kakšno je vaše počutje med člani akademije, ki – kot je med ljudmi splošno prepričanje – sodijo med najboljše del narodove inteligence? Oziroma kakšni ljudje so to z zasebnega vidika?

»Kako poteka npr. moje življenje – to občani vedo. Vsake toliko časa slišijo, kaj delam (da, tudi na tiste katastrofne situacije mislim). In ni mi pod častjo, če kot predsednik SAZU gje v Alžiru ležim na tleh v podrti baraki, pa se po teden dni ne morem umiti. Tak je poklic. In akademiki – vse to so navadni ljudje, ki jih lahko srečate, kako hodijo po življenjske potreščine v trgovino s cajnami in ni njim ne meni nič nerodno. Ko mi je Josip Vidmar dejal, da me namerava predlagati za predsednika akademije, sem mu odgovoril, da me skrbi, ker sem za to funkcijo premalo veličasten. In mislim, da sem res...«

– Občutek pa imam, da je delo SAZU zadnja leta zelo pogosto predstavljeno javnosti in je torej čedalje bolj odprta ustanova?

»Da, tu se skoraj lahko pohvalimo. Pogrešamo pa še, da bi javnost iz časopisja zvedela poleg novice o raznih slovenskih dogodkih tudi kaj o delu in dosežkih posameznih članov. Poglejte samo, saj se niti ne upamo primerjati npr. s športnikom: koliko prostora ima ta v časopisu. Naši ljudje svetovnega formata pa so doma skoraj anonimni, čeprav se pojavljajo tako rekoč na vseh koncih sveta, od Amerike do Kitajske, s predavanji. Naš podpredsednik Robert Blinc se je pred kratkim vrnil s Sicilije z mednarodnega simpozija – prej je bil v Kanadi, zdaj ga spet vabijo na predavanja, mislim da spet v Ameriko. Veste, da ne vabijo vsakogar. A o tem se nič ne sliši in ne bere. Kot da je to nekaj povsem vsakdanjega. To je škoda, ker zdaj utegne kdo misliti, da je akademija nekaj »kor« in akademiki tam sedijo, govoroji vsak svoje in drug drugega ne poslušajo... So pa stvari drugačne.«

Nazadnje se spet ustvari pri knjigah in ko vprašam, kaj pomenijo lističi, ki štrlijo iz njih skoraj po vseh policah, dr. Milčinski pravi, da »gotovo niso tu za okras, ampak zato, ker knjige, v katerih tičijo bere, da pa ima za to veliko premalo časa. Tedaj pripominam, da je nekdo izjavil, da je zdravje življenje privilegij bolnega človeka, saj šele ta ima čas za nekaterere reči.«

»Dejal sem pravzaprav,« je rekel dr. Milčinski, »da šele bolezen da človeku pravico do zdravega življenja. Nekaj podobnega je povedal tudi brat, ki je psihiater, ko so ga vprašali, ali hodi na tih: Če bi zdaj ljudje videli, kako v kratkih hlačah tekaš po Rožniku, je odgovoril, bi me kaj hitro poslali v zavod, od koder sem prišel!«

IRAŠKE PREIZKUŠNJE (2)

Zakaj ženska ne bi bila svobodnejša

Resda velja danes iraški dinar na črni borzi manj kot pred nekaj meseci - za 100 iraških dinarjev se dobi zdaj 70 dolarjev, prej pa 30, vendar pa Irak ne spreminja bistvenih potez socialističnega razvoja. Ženski daje več svobode in enakopravnosti, privatnemu sektorju pa premišljeno mero podpore.

Najprej je Mundhir al Fattan našel tiste dosežke družbenogospodarskega razvoja Iraka, ki vsaj tako se mu da vedeti, Evropejca najbolj zanimajo. Nepismenosti oziroma opismenjenosti niti akcij je dodal položaj ženske. Kako Irak razmeroma hitro klesti sto let in več stare tabuje, je bilo opaziti na bagdadskih ulicah ali pa na univerzi Al-Mustansiriyah. V primerjavi z Alžirrom je iraška ženska v oblačljenju in vedenju manj tradicionalna: je tudi manj zadržana. Dekleta si ne skrivajo obraza, kavbojke niso moda ekskluzivnost. Tipična črna ogrinjala so pri mlajših ženskah še redkost. Vsaj v mestih in se posebej med študentarjii. Res pa se mi je na tržnici posvetilo, da se pod tanko zunanjjo lupino sprememb skrivajo davno naučene in vsesplošno priznane jeklene navade arabskega sveta. Z vsemi nerazumljivostmi in nenavadnostmi za tujca.

Tujec - in še možki - v napačni vrsti

Arabske živalovarne tržnice, bazarji ali marketi, nasitijo se tako lačno radovednost. Neko dopolne smo stikali med stojnicami in vražje me je zanimalo, zakaj je pred nekimi prodajalcem dolga vrsta črno oblečenih žensk. Postavim se za zadnjo nakupovalko in sučem glavo. Kupujejo kumarice, to vidim, a se kar stojim in opazujem. Zaslišim pa arabskega prodajalca, kako mi nekaj ogorčeno vpije in mi kaže, naj se umaknem. Tedaj ugotovim, da sem si izbral napačno, neprimerno vrsto. Kajti dva, tri korake od ženske vrste je še en enak red, toda možki. Ti prav tako kupujejo kumarice in so prav tako disciplinirani kot ženske. Aha. Ženske so pač posebej, možki pa posebej. To je pravišnji red na tržnici.

Te izkušnje sogovornicu na ministrstvu za plan ne popisem, saj jih najbrž pozna. Vem pa, da mu lahko samo pritrdim, ko mi razloži, kako težko

se človek odvdi tistega, kar je v njem raslo s kulturo in civilizacijo, z vero in ideologijo. Nobena država razvoja ne more preskočiti. A če govorimo o položaju iraške ženske, je naše stališče znano - ženska je del družbe, sodeluje v njenem razvoju, grebe po njeni, upravlja stroj, vzgaja otroke. Zakaj bi bila nenakopravna? Tako se vprašuje sogovornik.

Tudi če Sundhir al Fattan ne bi operiral s sodobnimi pogledi na vključevanje žensk v iraško družbeno gospodarsko in kulturno revolucijo, bi njegovo umovanje dojel in sprejel zaradi enega vzroka. Irak potrebuje pridne roke. Mnogo prihodnih rok. Arabske delavce zaposlujejo celo brez vizuma. Poskus, da bi iz Iraka nastalo eno samo prostrano, brezmejno razežno gradbišče, se lahko obnese, če bo imela dežela dovolj delavcev. Zdjaj jih ni. Nekaj nad 13 milijono Irčanov je premalo za vse plane in za 438.446 kvadratnih kilometrov površine.

Solanje je v Iraku brezplačno - na vseh stopnjah. Učbeniki tudi. Število strokovnjakov je vsako leto večje - leta 1968 je za 4200 ljudi delal en sam zdravnik, leta 1979 pa je skrbel samo še za 1738 potencialnih pacientov. Zdravljenje je brezplačno. Naša bolezen in problem pa so stanovanja, pove Mundhir al Fattan. Stanovanjsko krizo je revolucija pododvala.

Prej se skoraj ni gradilo. Za obdobje 1981-1985 so sprejeli velikopotezen načrt - 120.000 stanovanj na leto. Obnavljajo tudi stare hiše.

Branijo se boljših stanovanj

Ko smo potovali več sto kilometrov proti severu ali proti zahodu Iraka, so nas nove stanovanjske soseske, čeprav še prazne, prepričevale, da tudi v stanovanjski politiki prihaja za Iranece nov čas. Zapustiti bodo morali krhka, iz zemlje in opeke zgrajena primitivna stanovanja in morda celo beduinska taborišča. Z beduini bo še težje kot z vaščani ali meščani. Pravijo, da preselitve zares ne bodo tako preproste. Ljudje so vajeni slabšega standarda, tudi se ne morejo tako naglo sprijazniti z zahtevo, da mora vsakdo delati in služiti državi. Vendar pa se struktura nekdanje družine že nekaj let dramatično spreminja - vsak dan je več družin, kjer jih dela po pet ali šest. Vključno z ženo, ki se ji s tem odpira perspektiva, o kakršni pred leti ni niti slutila.

To, o življenjskem standardu Irancev, me posebej zanima. Že zato, ker je iraški dinar konverziibilna valuta. Se ni dolgo tega, ko se je za en dinar dobilo tri ameriške dolarje. Uradna menjava sicer še ne priznava gospodarske krize Iraka. Na črno pa zdaj v Iraku menjajo bistveno drugače - za 100 iraških dinarjev se dobi od 60 do 70 dolarjev. Pri bolj dragih predhodnih cenah jih tudi več. Ali je to morda že znak padanja življenjskega standarda in še česa drugega?

Mundhir al Fattan kot dober ekonomist in planer postreže s trditvijo, da je višja življenjska raven prebivalstva zapisana v osnove ekonomske in družbene politike države. Veča se število zaposlenih, minimalne plače so v obdobju 1968-1979 nenehno rasle, povprečni zaslužek industrijskega delavca je bil leta 1968 250 iraških dinarjev, leta 1979 pa 834. Delavci imajo tako po njegovem mnenju vsako leto več možnosti njihovega ekonomskega, socialnega in kulturnega standarda.

Nekaj podobnega, a o podatkih za vojna leta se da le uganiti, navajajo za rast nacionalnega dohodka. V letih 1969-1979 naj bi znašala letna stopnja rasti 27,7 odstotka.

Razpeti med državno plačo in zasebniki

Najbrž ni naključje, da v pogovorih tako radi razlagajo, kako je z deležem socialističnega sektorja v družbenem proizvodnem sektorju - po podatkih, ki smo jih dobili na ministrstvu za plan, je socialistični sektor dajal leta 1968 samo 24,5 odstotka družbenega proizvoda, 1979 pa že 82 odstotka. O tem, kakšna je gledanje na privatni sektor, je predsednik Saddam Hussein razpredal na eni izmed tiskovnih konferenc: »Mi imamo posebno mišljenje o eksploataciji. Marksistična literatura pravi, da se eksploatacija začne tam, kjer se javlja presežek vrednosti. Pri nas ne more biti presežka vrednosti in potentakem tudi ne eksploatacije. Irčan, ki izpušči priložnost, ki mu jo ponudi država in se zaposli v privatnem sektorju, ne more trditi, da je izkoriščen. Kajti če mu država daje možnost, da dela, on jo odkloni, odkloni pa tudi državno plačo in gre k privatniku, potem tega v nobenem primeru ne smatramo za eksploatacijo. Eksploatacija obstaja, če država ne more zagotoviti dela in če ni sprejela predpisov, ki varujejo človeka v družbi.

O teh vprašanjih na ministrstvu za plan nismo govorili. Mundhir al Fattan je objubil še nekaj literature. Toda kaj bi še hoteli? Naklonil nam je več kot dve uri časa, pa še nekaj strani lastno-ročno napisane besede nam je podaril za poznejši študij. Najbolj sem si zapnil štivkele o asfaltnem cestnem omrežju - leta 1968 so se v Iraku vozili samo na 4.500 km asfaltnih cest, leta 1980 pa je bilo 12.000 kilometrov asfaltnega trga. Avtomobilov in trolbujen je na iraških cestah, a tudi divjih voženj, kot povsod po arabskih deželah - preveč.

Socializem - sistem, v katerem je človek zadovoljen

Uradna stališča o skrbi za razširitev socialističnega sektorja in o socializmu iraških barv so zanimivejša, kot se zdi na prvi pogled. Ko je Saddam Hussein odgovarjal predstavnikom tujih agencij, kako Irak doživlja industrializacijo in socialistični razvoj, kakšen je sploh njihov »idejno-praktični program« socialističnega razvoja, se je najprej odrezal z domisljivimi, kako se vse svetovne nesbene in zemeljske teorije o tem neke srečajo - vsaj v obliki pogledih. »Tudi zemlja in človek imata svoje specifičnosti, odvisno pač od časa, narave in drugih okoliščin. Zaradi tega tudi poleg splošne mednarodne soglasnosti o nekaj konkretnih konceptih socializma menimo, da je za vsak narod značilna posebnost teoretično-praktičnega ločevanja in pogleda na socializem. ...« Za Irak je med splošnimi socialističnimi načeli najvažnejše tisto, ki pravi, da je treba odpraviti izkoriščanje in se zoperstaviti poskusom, da ena skupina ali razred uniči zaradi pritiska, vpliva ali privilegijev in diskriminacije druge grupe, več grup ali razredov. Socializem za Irak ni sistem, ki »zadovoljuje človekove materialne potrebe, niti sistem, ki človeka nasiti, marveč je sistem, v katerem je človek zadovoljen.«

Do privatne lastnine tudi nimajo dogmatskega stališča. Po predsednikovem mnenju koncepta socialističnega razvoja Iraka ne predvideva, da mora »individualna lastnina izginiti.« Osebnostna lastnina je zanje zgodovinski in trajni spremljevalec socializma. Zato jo bodo širili v uslužnostnih dejavnostih, v proizvodnji, v kmetijstvu, v industriji, ne samo na enem področju. Toda - kje in do katere meje jo bodo širili, bo določil socialistični program. Socialistični sektor pa je tisti, ki naj s krediti in na druge načine pomaga razvoju privatnega sektorja.

JOŽE VOLFAND

AMERIŠKA AFERA Z UKRADENIMI ZAUPNIMI PAPIRIJI

Washington: hudo je zasmrdelo

NEW YORK - Poročevalec v ameriški prestolnici se mora med drugim sprijazniti tudi s tem, da ob petkih popoldne čaka na južnem travniku za Belo hišo, kdaj se bo prikazal predsednik, ki se ponavadi ob tem času napoti v bližnji Camp David. V nekaj trenutkih, od vrat ovalne sobe do vrat helikopterja, se mogoče dogodi kak pomembno novico, če seveda hrup motorjev ne preglasi besed.

Prejšnji petek pa so bili helikopterjevi motorji ugasnjeni. Ronald Reagan je očito hotel, da vsa Amerika sliši njegovo izjavo, kajti, ko je stopal proti helikopterju, je dejal, da bo napodil vse sodelavce, ki so se zapletli v najnovejšo washingtonsko afero, »vseno, kdo vse je to bil.«

Afera se je začela čisto nedolžno

Menda je jasno, da gre za kraje zaupnih papirjev iz volilnega štaba Jimmyja Carterja in morda, kar bi bilo še huje, iz same srečke Bele hiše, iz nacionalnega varnostnega sveta, kamor se steka najvažnejše od vsega, kar vojska, vohunska služba in diplomacija te države vsak dan proizvedejo za državni vrh.

Afera se je začela čisto nedolžno z nekaj stavki iz knjige Laurencea Barretta »Hazard z zgodovino«, ki mimogrede razkriva, da je imel volilni štab Jimmyja Carterja v jeseň 1980 v rokah knjigo, ki so jo bili pripravili Jimmyju Carterju za čevlendarški pogovor s tekmeccem za Belo hišo. Niti avtorju niti založniku se vesi ni zdelo toliko pomembna, da bi jo uporabila v reklamni za knjigo. Najlepe pa je - kot se je naknadno pokazalo - da vojska reporterjev, ki na vsakem koraku spremlja kandidate za Belo hišo, ni že jeseni leta 1980 postala pozorna na pisanje dveh krajevnih listov iz Michigana in Indiana, ki sta objavila izjavo Davida Stockmarja, danes direktorja zveznega proračuna. Ta je namreč med pripravi na pogovor igral vlogo Jimmyja Carterja in se hvalil, da ima republikanski štab papirje iz nasprotnega tabora. Re-

porterjem se je zdelo bolj zanimivo, kako se krajevni kongresni uči vlogi politika, ki bi lahko postal predsednik, kot to, kaj počne z ukradenimi gradivom. Zadeva je bila videti še do nedavnega čisto nedolžna in Ronald Reagan je, ko so ga o tem prvič vprašali, samo zamahnil z roko, rekot: »Mnogo hrupa za nič.«

Ali res za nič? V nekaj kratkih tednih - kot je te dni ugotovil Gallup - se je natanko 82 odstotkov Američanov seznanilo s skandalom in 83 odstotkov med njimi jih je pritrdilno odgovorilo na vprašanje, ali se jim bo zdelo nemoralno, če se bo izkazalo, da so »reaganovci« nasprotnemu taboru izmaknili zaupne papirje. Kar dve tretjini anketiranih Američanov še verjame v krivdo Reaganovih bližnjih sodelavcev, približno toliko pa jih je tudi prepričanih, da bo ta politični skandal še bolj zasmrdel. Tisk, po katerem, so se nekaj dni nazaj padale z vrha obtožbe, da zaradi politnega pomanjkanja vročih novic napihuje afero, seveda vse to beleži z velikim zadovoljstvom. Revija Newsweek na primer piše: »Ameriška javnost se že zdaj bolj zanima za to, kot se je zanimala za afero Watergate deset mesecev po vltomu v štab demokratske stranke.«

Bela hiša je spremenila obnašanje

Spremenilo se je, seveda, tudi obnašanje Bele hiše - nihče več ne govori o viharju v kozarcu vode, temveč o aferi, ki je »zazvela

Na univerzi Al-Mustansiriyah v Bagdadu (Foto: Joco Žnidaršič)

OKROGLA MIZA: VARNOSTNE RAZMERE V SLOVENIJI

Kriminalnost se seli v mlajša leta

V Sloveniji lahko rečemo - glede na podatke - da je varnostna ocena dobra; letos je bilo manj političnih deliktov kot lani; več kot 60 odstotkov kaznivih dejanj prijavijo občani sami; v gospodarski škodi še nismo prišli do tistih, ki so napravili največ neprijetnosti; kazenske in pravosodne institucije se začenejajo močno feminizirati; kriminalnost na Slovenskem ima to značilnost, da se seli v čedalje mlajša leta... To so nekatere misli iz okroglega mize Dela o varnostnih razmerah v Sloveniji.

Težavnejše gospodarske razmere spreminjajo tudi številke o kriminaliteti v Sloveniji in podoba varnostnih razmer. Ocena, da ne izrazito, pušča možnost, da se bomo morda kmalu srečevali z okrepjenimi negativnimi pojavi, se odprto. Današnji položaj so v pogovoru za okroglo mizo skušali osvetliti republikanski sekretar za notranje zadeve Janez De Reggi, redni profesor dr. Janez Pečar, direktor inštituta za kriminologijo, in namestnik republikanske sekretarke za pravosodje in upravo Jernej Vrhunec. V pogovoru so sodelovali novinarji Dela Tomaž Gorenc, Žarko Hoinik, Janez Kovarčič in Alenka Leskovic, gradivo pa je po stenogramskem zapisu Danica Velkavrh za objavo pripravil Borut Contala.

DELO: Naraščajoča splošna kriminaliteta: na 10.000 občanov v Sloveniji je lani prišlo povprečno 226 kaznivih dejanj, za 32 odstotkov več kot leto prej. Naraščanje, ki je večje, kot smo ga bili vajeni v zadnjih desetih letih, se nadaljuje tudi letos.

DE REGGI: Res smo se v zadnjem letu srečali s precejšnje rastjo kaznivih dejanj. Najpo vplivajo različni vzroki, ne nazadnje tudi gospodarski položaj; delno pa k temu prispeva tudi nov pristop organov za notranje zadeve pri evidentiranju kaznivih dejanj s pomočjo elektronskega računalniškega centra. Višja števila ni tako srčno zbujajoča, je v njej precejšen del drobne kriminalitete, dejanj, katerih vrednost ne presega 500 dinarjev ali ki za družbo niso posebej nevarna. Bolj smo usmerjeni v zadeve, ki pomenijo za vso družbo veliko nevarnost. Če bi naši podatki teme-

ljili na kaznivih dejanjih tihotapstva ali gozdnih tatvin, bi bilo gospodarskega kriminala veliko več. Ni pa v interesu ne nas ne javnosti, da bi ob tako obrobni kaznivih dejanjih prikazovali družbeno nevarnost.

DELO: Sodišča so zdaj - organi odkrivanja bistveno manj, javna tožilstva pa že v precejšnji meri - zasuta z obrobno kriminaliteto. Vzemite za primer zakon o varnosti cestnega prometa. Kaj je bilo storjenega, da bi gospodarsko kriminaliteto razmejili med tistim, kar je res kriminal, in med tistim, kar tudi med ljudmi ne velja za kršitev zakonitosti in našega družbenega reda?

VRHUNEC: Kriminaliteto moramo spremljati ne samo z vidika odkrivanja, pač pa tudi z vidika pregona in sojenja. Zato ne moremo govoriti o 32-odstotnem povečanju na leto. Sodišča so lani prejela za 5,1 odstotka več kazenskih zadev. Gospodarskih prestopkov so dobili za 15,4 odstotka več, ne pa tudi že razodili. Zato smo pripravili metodologijo za spremljanje gospodarskega kriminala. Mislim, da bo do konca leta pri spremljanju gospodarskega kriminala red. Kar se novega cestnega zakona tiče, si pa Slovenija že dolgo prizadeva, da bi morali tisto, kar je bilo prej prekršek, po novem pa je prestopke, spet označiti za prekršek. Gre za nepravilnosti pri tihotapstvu, osnih pritiskih in podobnem.

CAR: Evidenca republikanske tožilstva o gospodarskih prestopkih je v celoti ne ujema za evidenco organov za notranje zadeve, ker se ubadamo tudi s prijavi, ki jih vlagajo občani neposredno. Zato o tudi naše številke nekoliko večje. Res smo lani zabeležili močno povečanje števila kaznivih dejanj, ki gre na račun okrepjene delavnosti organov za notranje zadeve v zadnjem času. Del te številke pa v resnici kaže povečanje: tožilstvo meni, da smo lani zabeležili približno 15 odstotkov več kaznivih dejanj kot leto poprej.

PEČAR: Mislim, da porast v Sloveniji za 34,6 in v zveznem merilu za 13,2 odstotka lahko osuplja in močno moti oceno o varnostnih razmerah, za katere nekateri sodijo, da so še venomer stabilne. Pojasniti bi morali, od kod Sloveniji prvič po osvoboditvi tako velik porast: znaša skoraj tretjino lanske kriminalitete, ki je nekaj let že tako rasla. Številke so osupljive, čeprav je v njih večina bagatelne kriminalitete. Poudariti velja, da so nekatera dejanja odvisna od prijavljivosti, druga pa od dejavnosti tistih, ki morajo to delati po uradni dolžnosti. Morebiti je prijaviteljen samo pet del vseh, kar se v resnici dogaja, kar pomeni, da je kriminalitete lahko nekajkrat več od uradno registrirane. V tem primeru moramo razločevati uradno znano in dejansko kriminaliteto. Merila o tem, kakšne so varnostne razmere, se prilagajajo predvsem kaznivim dejanjem s področja varstva ustavne ureditve ali ekscesom, ki motijo družbo v širšem kontekstu, pozabljajo pa na vse druge motnje. Mislim, da bi morali politični ali sploh varnostne ocene ponovno, drugače zasnovati, saj uradne ocene kriminalnosti in varnostne razmere verjetno merijo samo v odnosu do določene kriminalitete. Srečujemo se z dvema vrstama možnih ocen: z optimističnimi, toda uradnimi in celovitimi, in z zasebnimi, ki nastajajo na podlagi individualne ogroženosti. Zato bi morali ponotiti merila za varnostne razmere in njihovo ocenjevanje. Ocenjevanje varnostnih razmer je pogosto čustveno vprašanje: problem prestrašnosti, ogroženosti, problem prestrašnosti,

ogroženosti, problem kakega namena in tudi dominacije ali manipulacije. Teh 35 odstotkov povišanja se dogaja prvič v zgodovini slovenske družbe in ga je treba javnosti pojasniti. Premalo je pojave samo dosledno evidentirati.

DELO: Kakšne so po vašem osebnem mnenju varnostne razmere?

PEČAR: V svetu ni ustrezne metodologije za merjenje gospodarskega kriminala. Za varnostne ocene se uporabljajo predvsem uradne statistike, in trdim, da je to neustrezno merilo.

DELO: Izognili ste se vprašanju, kakšne so po vaši osebnem mnenju varnostne razmere.

PEČAR: Ne tako idealne, kot se opisujejo uradno.

- Kazniva dejanja močno naraščajo. Lani smo jih obravnavali 43.578 ali za 34,6 odstotka več kot leta 1981, v prvih petih mesecih letos pa za 23,633 ali 29 odstotkov več kot v enakem obdobju lani.
- Gospodarska kriminaliteta sicer narašča, vendar ne tako kot splošna. Lani smo obravnavali 2958 tovrstnih kaznivih dejanj ali za 5,5 odstotka več, in letos 1566 kaznivih dejanj, kar je za 5,6 odstotka več kot lani v enakem obdobju.
- Kazniva dejanja s političnim obtežjem v SR Sloveniji že nekaj let upadajo in tudi letos jih je v primerjavi z enakim obdobjem lani za 17,4 odstotka manj. Pri tem moramo upoštevati tudi relativno majhno število teh kaznivih dejanj: 77 leta 1981, 64 lani in 26 v prvih mesecih letos. Naraščajoča pa število prekrškov s političnim ozadjem. Leta 1981 smo jih obravnavali 372, lani 380 in letos 278, za 48 odstotkov več kot v petih mesecih lani.
- Kljub večletnem opozarjanju, da družbeno premoženje varujejo neustrezni ljudje, se položaj ni spremenil. Med pregledom 96 ozdov v Ljubljani je 26 čuvajev spalo, nekateri so bili vinjeni, nekaj pa jih sploh ni bilo na delovnem mestu.
- Lani smo obravnavali 6350 mladoletnikov za 4665 kaznivih dejanj ali za 18 odstotkov več, letos v petih mesecih 2842 mladoletnikov za 2256 kaznivih dejanj ali za 3,9 odstotka več. Lani je 2232 otrok storilo 1052 kaznivih dejanj, kar je za 77 primerov več, letos 1121 otrok, ki so storili 590 kaznivih dejanj - 151 dejanj ali za 31,4 odstotka več in 156 otrok (17,2 odstotka) več kot v enakem lanskem obdobju.

Tomaž Ertl, republikanski sekretar za notranje zadeve

VRHUNEC: Sam pa mislim, da le moramo varovati v uradno oceno. Vse drugo so ubigana, uradne ocene pa govore, da se varnostne razmere v zadnjem obdobju niso poslabšale. Bistven podatek za varnostno oceno je politična kriminaliteta. In če imamo v strukturi jugoslovanske 0,4 odstotka politične kriminalitete, v Sloveniji pa 0,2, potem lahko rečemo, da je varnostna ocena dobra. Leta 1975 je bilo 13.292 obsojenih oseb, 1978. leta 11.954, leto pozneje 9.415, 1980. leta 11.040, predlani 10.918, kar pomeni upadanje. Kazniva dejanja zoper družbeno premoženje v teh letih: 2040, 1893, 1615, 2109 in predlani 2094. Mislim torej, da varnostne razmere niso slabe.

DELO: Repliko daje prof. Pečar.

PEČAR: Mislim, da bi sčasoma morali popuštiti v tem optimizmu. V pravosodno statistiko prihaja močno selekcionarna kriminaliteta in populacija. Tu niso obseženi vsi pojavi, ki so neraziskani, teh pa je, kot je rekel Stane Dolanc, v zveznem merilu 40 odstotkov. V slovenskih razmerah je ta položaj nekaj boljši, v posameznih urbaniziranih območjih pa dosti slabši. Ni pametno izključno vztrajati pri uradnih številkah, ker gre samo za statistične dejavnosti organov, ki se ukvarjajo s kazenskim pregonom. Pri varnostnih ocenah je treba upoštevati tudi tisto, kar je mogoče

domnevati. To lahko tudi potrdi republikski javni tožilec.

DELO: V začetku sedemdesetih let je padel namig, da je treba politični kriminal preganjati. Kako je s političnim kriminalom zdaj? Zdi se, da so organi za notranje zadeve ostrejši tudi pri obravnavi verbalnih deliktov in da bi pred dvajsetimi leti marsikatero teh kaznivih dejanj ne prišlo do obsodbe. Prepričajte nas, da je resnica drugačna.

CAR: Nekaj let nazaj se v resnici srečujemo z besednimi delikti. Letos smo imeli manj političnih deliktov kot lani. Od 77 prijav se je število zmanjšalo na 72 prijavljenih kaznivih dejanj, obtožili smo jih 22. V slovenskem prostoru politični kriminal ne vzbuja skrbi, zlasti, ker gre zvečinoma za verbalne delikte. V

kov prijavljajo občani sami, bodisi organom za notranje zadeve bodisi neposredno javnim tožilstvom.

DELO: Zakaj smo lani obravnavali 6 mladoletnikov za kazniva dejanja s političnim ozadjem, leto prej pa nič?

PEČAR: Povsod po svetu, in naša družba ne more biti drugačna v svojem reagiranju, so organi kazenskega pravosodja odvisni od državnih oblasti in politične oblasti v presoji nevarnosti kakšnega pojava. Mislim, da je tako prav. Potem nujno prihaja do tega, da je isti pojav v kakem obdobju vrednoten mileje od istega pojava v kakšnem kasnejšem obdobju. Podobno je z novinarji ali kakšnimi drugimi dejavnostmi in službami, ki se morajo ravnati po nekaj splošnih globalnih ocnah političnih institucij, ki jih za to imamo. V kakšni situaciji je treba iste stvari preganjati strože, v kakšnih drugih situacijah pa jih morda sploh niso. Denimo, koristne malverzacije v času liberalizma. Neprijetnost pri vsej stvari pa je to, da v Sloveniji odkrivamo samo verbalno politično deviantnost obrobnih slojev. To pomeni, da delamo sovražnika iz ljudi, ki to sploh niso, ker ga drugje ne lovimo. Prav tako je odvisno od političnih ocn, kaj je v kakšnem primeru nevarno in kaj ni, kar vidimo, da je isto ravnanje v Sloveniji kaznovano tako in da je isti Albanec, ki živi na Kosovu, kaznovan popolnoma drugače. V zaporih imamo ljudi, ki so za verbalne delikte dobili po deset let, pri nas pa bi bili morebiti kaznovani za prekršek. To je odvisno od kraja, kjer si bil prijel, od tega, kdo si, in od položaja, v katerem si kaj storil. Predpise imamo, pa jih lahko različno uporabljamo. To ni tako avtomatično pri konvencionalni, že od nekdaj utečeni kriminaliteti. Sem sodi tudi gospodarska kriminaliteta; čeprav smo zdaj bolj ostru do stvari, ki povzročajo veliko škodo. Mislim pa, da v politični deviantnosti in v gospodarski škodi še nismo prišli do tistih ljudi, ki so napravili največ neprijetnosti.

CAR: Ne pominim primera, da bi preganjali mladoletnika zaradi političnega kazniviga dejanja.

DELO: Kaj je s slovensko politično emigracijo v zamejstvu?

CAR: V zamejstvu je malo teh pojavov, razen morda jez v Trstu, pač pa je tega več v prekomorskih državah. Slovenska politična emigracija se ne pomlajuje. Še vedno imamo opravka s tistimi ljudmi, ki so zbežali zaradi povečavanja s sovražnikom ali zaradi belogardizma.

DELO: Kakšna je socialna struktura storilcev kaznivih dejanj?

PEČAR: Že v poročilu sem omenil, da bi morali ob obravnavanju kriminalitete večkrat na leto posvetiti pozornost posebnim vprašanjem, populaciji, ki jo organi kazenskega pregona obravnavajo zaradi eventualnih deliktov. Če govorimo o premoženjski, seksualni ali nasilniški kriminaliteti, gre za ljudi, ki sodijo v spodnje socialne sloje. To pomeni, da v samoupravnem socializmu kazensko pravosodje ne obravnava drugačne populacije kot kjerkoli drugje po svetu in vprašati se moramo, zakaj tako. To pomeni, da je lahko narobe nekaj z družbo ali z učinkovitostjo organov odkrivanja, pregona in sojenja. V tej populaciji najdemo veliko ljudi brez zaposlitve, brez stalnega prebivališča, čedalje mlaj-

še. Kriminalnost na Slovenskem ima to značilnost, da se seli v čedalje mlajša leta. Prej ko se začnejo kriminalna kariera, tem večja je možnost kasnejšega povratništva in ponavljanja. Položaj do leta 2000 tako najbrž ne bo posebno rožnat; kaže, da bomo imeli opravka s čedalje obsežnejšo množico ljudi, ki bodo povratniki in ki jih bomo tudi z ukrepi kazenskega pravosodja ob nezaposlenosti eventualno zvrili v obrobnost. Najbrž bo treba oblikovati določeno kriminalno, če ne rečem, kako drugačno politiko v naslednjih letih, ko se nam obetajo dosti slabše razmere. V populaciji delinkventov v Sloveniji naraščajo številno deviantov iz drugih republik, ki niso bolj odklonski kot avtohtono prebivalstvo, toda med njimi je več povratnikov. To pomeni, da jih razmere v domačem kraju silijo k povratništvu. Nekako bi bilo treba intenzivno orga nov kazenskega pregona usmeriti tudi v druge sloje prebivalstva, ki so prav tako kriminalni, ki pa so zaradi svojega socialnega statusa, drugačne moči, ugleda ali kako drugače nedosegljivi in znatno bolj prikriti. Kriminaliteta v pisarni, na delovnem mestu, na sestanku, v delovni organizaciji, v politiki, v gospodarstvu, zamejstvu, zunanji trgovini je prikrita, nedosegljiva, težko prijmljiva in s tem dostikrat tudi bolj odbranjljiva. V tem je ključno vprašanje, kakšna je udarna sposobnost organov kazenskega pregona, sojenja in odkrivanja. Trdim, da ni drugačna in da se v letih po osvoboditvi bistveno ni mogla spremeniti. Najbrž je rešitev ne toliko v udnosti in mobilnosti, marveč v preprečevanju možnosti za nastajanje deviantnosti: kaj delati, da bi bilo teh pojavov manj. To pomeni preusmeriti dejavnost nekaj institucij ob družbeni podpori v to, da bi onemogočili nastanek teh pojavov.

DELO: Morali bi slišati komentar na to, da delajo organi odkrivanja, pregona in tuj sojenja še vedno tako kot v preteklosti.

PEČAR: Na tem področju se stvari stoletja niso spremenile in jih je težko spremeniti.

DE REGGI: Družba ocenjuje, da učinkovitost organov za notranje zadeve in njihova trenutna usposobljenost, organizacijska in druga, sedanjim razmeram ustreza. Če se bodo razmere spreminjale, bo družba spet ocenjevala. Menim, da so naše pristojnosti prave, da je tudi naša usposobljenost in angažiranost povsem ustrezna.

DELO: Prav organi odkrivanja so naredili v obdobju nekaj desetletij največji korak naprej. Izobrazbena struktura je bistveno boljša, kot je bila nekaj. Profesionalna iznajdljivost in vse drugo je v bistveno višjem vzponu kot pri drugih organih. Družba jim je dala možnost in denar, da se je to zgodilo.

DE REGGI: To je povsem logično. Sledimo sodobnim dosežkom na področju tehnologije. Imamo sodobno kriminalistično tehniko, vendar so se tudi oblike kaznivih dejanj modficirale. Organi za notranje zadeve morajo po strokovni usposobljenosti kot tehnični usposobljenosti slediti splošnim gibanjem. Mnoge oblike vlnnih tatvin danes odkrivamo z metodami, ki si jih pred desetimi leti nismo mogli niti zamisliti. Toda tudi storilci so takrat kazniva dejanja uprjavljali na bolj primitivne načine kot danes. Velik poudarek namenjamo preventivni dejavnosti, kar sama represija nikoli ne bo dovolj učinkovito preprečila ali celo zmanjšala število kaznivih de-

lastno življenje in se zdaj sama razrača. Po ameriških virih je Ronald Reagan naredil nekaj »skrbno pretehtanih« potez. Dal se je fotografirati, kar je storil nekaj česar ni še nikoli doslej: »nepovedan« je prišel na tujni sestanek svojih najbližjih sodelavcev, da bi jim naročil, naj niso skrivajo pred preiskavo, ki jo vodi zvezni preiskovalni urad in pravosodno ministrstvo, pripravila pa tujo tudi eden od kongresnih odborov. Predsednik se je tudi potrdil, da bi se čim bolj na široko razvedela njegova izjava, da lahko agencije zveznega preiskovalnega urada celo njegova samega zaslišajo, če se jim bo zdelo potrebno. Seveda je bilo političnim opazovalcem v hipu jasno, da bi predsednik, če bi mu bilo kaj do tega, da se razve, kdo je kradel Carterjeve tajne, lahko naročil sodelavcem, naj to brez omejitve povedo, namesto da jim je naložil, naj sodelujejo s preiskavo.

Nekaterih kometatorjev sploh ni presenetila predsednikova ponudba, naj ga agencije zaslišajo: kljub tej ponudbi, opozarjajo, Ronald Reagan ne bo nehal izjavljati, da o ničemur ni imel pojma, kar ni prevedeno v navaden jezik, nič drugega, kot sporočilo lastni tajni policiji, da ni ničesar ponudil, ker je pričakoval, da bo na ponudba sprejeta. Kljub temu v en glas ugotavljajo: predsednik se je z zamudno spustil v zapleteno reševanje ugleda. Pri tej operaciji je najverjetneje, da si med volitvi ne pokvari podobe prijetnega in neoporečnega človeka, ki je, po sodbi vseh ugotavljalcev javnega mnenja, najmočnejše orožje Ronald Reagana celo za tiste, ki njegove politike ne prenesejo.

Največja uganika je zdaj seveda, ali mu bo to tudi uspelo. Kot je povedala Mary McGrovy, eno najstarejših peres v glavnem mestu: »Ameriški narod je Reaganu precej dovolil - veliko - samostojnosti, navijanje za bogate, zavlačevanje pogajanj o orožju, grdo malo tajno vojno v Srednji Ameriki - zato si je najbrž mislil, da mu bo spregledal tudi drobne volilne umazanije.« Toda odgovora na to vprašanje morda ne bo vse do zadnjih mescev volilne kampanje leta 1984, čeprav bodo rezultati preiskav - vsaj tistih, ki jih vodijo vladne službe - znani že nekako do jeseni.

Vprašanje morale in zakonitosti

Že to, kar je znanega doslej, pa načelnja kočljiva vprašanja morale in zakonitosti ter stvarja velike razpoke v režimu.

Če se in tudi sporno ni, da so papirji iz Carterjevega tabora nekako prihajali iz Reaganovih volilnih štab, čeprav bo morala preiskava odgovoriti se na vprašanje kdo, pod kakšnimi pogoji in v kakšnih okoliščinah je to počel. Manj se ve in bolj sporno je, koliko je resnice v neprimerno huji obtožbi, da je Reaganov krog leta 1980 organiziral široko vojnško mrežo za zbiranje državnih tajnih iz Bele hiše, State Departmenta, Pentagona, vojnške službe in celo iz vojaških oporišč, vojašnic in letališč, da je William Casey - danes šef CIA - pravzaprav že takrat ravnal na takšen način, ki bi v drugih državah smrdel po pripravah na državni udar.

Priče govorijo o široki mreži bivših agentov CIA, najpogosteje tistih, ki so med Carterje-

vo vladavino izgubili službo, upokojenih oficirjev, republikancev naklonjenih funkcijarjev diplomacije in drugih ovađuhov, katerih poglavitna naloga je bila menda opazovati, ali se Jimmy Carter pripravlja na »oktobrsko presenečenje«, o katerem se je jeseni leta 1980 po prestolnici precej šušljalo - na nekakšno vojno akcijo ali akcijo, katere cilj bi bil rešiti ameriške talce iz Teherana. Obtožbe in dokazi o tem so deževali z vseh koncev, celo iz takšnih virov, kot je neki strastni zbiralec državnih papirjev, ki je pred tremi leti v smetnjaku na cesti blizu sedeža republikanske volivnega štaba našel dokumente nacionalnega varnostnega sveta in jih šele pred nekaj dnevi izročil Washingtonu Postu. Vmes so tudi take osebnosti, kot je Richard Allen, nekdo pomočnik Ronald Reagana za nacionalno varnost, ki je javno povedal, da so mu leta 1980 porinili papirje iz Bele hiše »pod vrata«.

Reaganova vlada je zabredla v težak položaj

O obtožbi, da so republikanci leta 1980 organizirali široko vojnško mrežo za krajo državnih tajnih, je zdajšnji šef vojnške službe dejal, da je »romantična fantazija«. Zanimivo pa je, da je William Casey, o katerem trdijo, da je organiziral to strankino vojnško mrežo, kasneje tudi dobil položaj šefa državne vojnške službe.

Medtem ko preiskava traja, razpravljajo ameriški strokovnjaki o morebitnem razpletu. Philip Heyman, profesor prava na Harvardu, za časa Carterjeve vladavine pa funkcionar v pravosodnem ministrstvu, pravi, da bi bilo o prvi, manjši obtožbi glede papirjev iz rivalskega volivnega tabora težko trditi, da je šlo za kaj več kot krajo. Zadeva pa se bo precej bolj zapletla, če se bo izkazalo, da so prihajale državne tajne v nepravne roke, še zlasti, če je temu pripomoglo podkupovanje, na primer objubljanje službe ali kakke druge nagrade. Čeprav Združene države nimajo zakonov o državnih tajnah, Nathan Lewin, eden zanjih odvetnikov v prestolnici, meni, da bi država v tem zadnjem primeru skorajda morala vložiti obtožnico.

Nekateri med številnimi spremljevalci te afe-re opozarjajo, da je Reaganova vlada zaradi odnosa do državnih tajnih zabredla v izredno težak položaj. In res je ta republikanski režim, v primerjavi s prejšnjimi, izredno narsen do zahtev po javnosti dela: na vsako kočljivo vprašanje se ponovi refren, da interesi nacionalne varnosti ne dopuščajo odgovora, pravosodno ministrstvo pa kar naprej govori, da bo uslužbene, ki kaj povedo o delovanju vlade, preganjalo, bodisi zaradi tavnine državne lastnine ali zaradi špijonaze. Komentator Daniel Schorr, ki je pred časom izgubil položaj na TV mreži CBS, ker je objavil odkritja senatne preiskave o špijonazi, meni, da bo imel režim s tem protislovjem v nadaljevanju afe-re največ nevednosti.

Šef CIA Casey se »ničesar ne spominja«

Hude težave pa so že privrele do samega vrha, kjer se je dosedanja razpoka med Rea-

ganovimi »prvoborcji« in »kasnejše pridruženimi« poglabila v nepremostljivi prepad. Do vratu sta v kaši pomembni osebnosti iz obeh frakcij: William Casey, šef vojnške službe, iz prve in James Baker, predsednikov šef kabineta, iz druge. Prejšnji teden sta se začela odkrito napadati prek časopisja. James Baker vztrajno trdi, da je dobil papirje iz Carterjevega štaba od Williama Caseya, ta pa to zanika, vendar tako nespretno in ne prepričljivo, da je sprožil plaz posmehovanja tako med nasprotniki kot med pričašči Ronald Reagana. Prvi zblijajo šale na račun pozabljenega šefa vojnške službe, ki se ne spominja, da so takšni papirji morali skozi njegove roke, tega pa ni pozabil, da so bili brez vrednosti. William Safire, znani komentator iz vrst Reaganovih pristaev, je zdaj šefa vojnške službe priisnil ob zid z vprašanjem: »Kaj to pomeni, Casey, da govoriš, kolikor se lahko spominim - se spominjaš ali se ne?« »Predsednik je menda ukazal, da morata frakciji skleniti premirje do izida preiskave, toda sodelavci Bele hiše vse naokrog zasebno govorijo, da bo ta pakt, v nasprotju s paktom Stalin-Hitler, ki je trajal dve leti, živel le dva dni. Govori se, da si skrajna desnica že mane roke v upanju, da bodo morali »pridruženi reaganovci« zapustiti Belo hišo.

Dolgo vroče poletje in negotova jesen

Že zdaj pa je jasno, da afera ne napoveduje samo zelo dolga in zelo vročega poletja za Ronald Reagana, temveč tudi negotovo dolgo jesen in kdo ve kakšne posledice za volilno leto 1984. Seveda je nadaljnji potek odvisen od tega, kaj bo odkrila preiskava. Pa ne samo uradna preiskava, vsako lahko mirno stavi, da ta hip na stotine ameriških radovednih reporterjev mrzlično brska na vseh koncih in krajih v upanju, da bi vsaj delno ponovili novinarski podvig in užili vsaj kanček slave, ki jo je doživel slavni novinarski par Washington Posta zaradi afe-re Watergate, ki je strmoglavila Richarda Nixona. Vidi se, da demokrati v kongresu prav nič ne hitijo z uvedbo svoje preiskave. Za zdaj zbirajo podatke in ljudi, kajti po vsej verjetnosti se pripravljajo najprej na spopad z Belo hišo zaradi vprašanja, koliko je mogoče verjeti preiskavi, ki je zaupana ljudem v vladni službi. Ameriški politični proces omogoča neskončno raztezanje takšnih afe-r, v katerih vsak hip vznikne nekaj novega in se razplete še kaka skrivnost.

Za zdaj je jasno samo to: ameriška javnost, ki se ponavadi žve v enem ali dveh dneh naveliča neke drame, kaže zdaj, po pisanju revije Newsweek, »presnetljivo zanimanje« za to afe-ro. Ugotavljajci javnega mnenja menijo, da to zanimanje ne pojejuje, temveč raste. Pravi sodbi so se menda še najbolj približali tisti komentatorji, ki pravijo, da imajo republikanci nemara prav, ko trdijo, da Carterjevi papirji niso bili odločilnega pomena za Clevelandsko razpravo med volilnim bojem leta 1980, da pa je odkritje tavnine že zdaj spremenilo teme in potek kampanje v bližnjem času se letu 1984. Znano prestolniško pero prvi o poglavitnem predsednikovem problemu tako: podoba o »dobrem fantu« je najmočnejše orožje Ronald Reagana, toda dobri fantje pri izpitih ne goljufajo.

DRAGIŠA BOŠKOVIČ

NE TUJCI NE DOMAČINI

Sence francoskega poletja

PARIZ, julija - Ob majskih demonstracijah so govorili o »vroči poletji«, zaradi zatezanja pasu so pozneje napovedovali »vroče jeseni«. V resnici je izbruhnilo »vroče poletje«. Mešanica rasne mrznje in mladoletniškega prestopništva je nazadnje eksplodirala. Desetletnega Toufika, ki je s petardami slavil konec ramazana, muslimanskega posta, je »čistokrvni« Francoz ustrelil kot zajca, visoko z okna človeške kletke s 4.000 stanovanji.

Skoraj eden od dveh prebivalcev mesta La Courneuve, na samih vratih Pariza, stanuje v dobrih dvesto metrov dolgi in petnajst nadstropij visoki zgradbi, žalostnem spomeniku urbanizma iz šestdesetih let, ko so oblasti sredi obdobja gospodarskega razcveta hitele vsepovedno postavljati »satelitska« mesta s ceninimi stanovanji za prepotrebno zdomsko delovno silo. Krajevna imena teh velemestnih »spalnec« so danes sinonim siromaštva, prestopništva, rasističnih nemirov, in mali Toufik je zgolj zadnji v dolgi črni kroniki soseske »La Cité des 4000«, kot se uradno imenujejo pošastni bloki in okoliški trgovski lokali, ki jih morajo pred nočnimi vlomilci in razbijajci varovati oborožene patrulje z dresiranimi volčjaki.

Včeraj je eksplodiralo v četrti Les Minguettes na obrobju Lyonsa: v bolnišnico so odpeljali mladoletnika in policista. Predvčerajšnjim je zavrelo v Marseilju: oblašali so trije mladeniči. Jutri bodo nemara na vrsti razpiti »ZUP«, »ljudske urbanistične cone«, v aglomeraciji Lila, Roubaixa in Valenciennes. Na zemljevidu Francije je kar 22 takšnih vročih točk, kjer se temperatura navadno dvigne julija in avgusta, ko atlantska depresija žene proti kopnemu gnote razžarjenega in suhega zraka in ko brezdelna mladina iz revnih družin, ki otrokom ne morejo privoščiti počitnic, s pobalinstvom in prestopništvom preganja dolge čas poletnih večerov in soparnih noči.

Drama pod okni »zajčnic«

V Franciji živi 2,4 milijona muslimanov, in več kot poldrugi milijon, se pravi dve tretjini, jih še vedno strogo upošteva pravila rama-

zanskega posta: ves mesec od sortnega vzhoda do sončnega zahoda ne jedo ne pijejo, ne kadijo in se izogibajo spolnim odnosom. V začetku tedna, sredi katerega so Francozi slavili nacionalni praznik, 14. julij, se je iztekel tudi muslimanski post. Pod okni »zajčnic«, kot pravijo gomežerčemu stanovskemu bloku v soseski »La Cité des 4000«, so v soboto zvečer zapokale petarde, s katerimi je alžirska mladež naznanjala začetek svojega praznika »aid Seghir«. Zabal se je tudi Toufik, eden do štirih otrok izpite Alžirke, ki jo je mož pred leti zapustil.

Hrup je nekatere stanovce razkačil, zlasti »Evropce«, uje te vletki tujih običajev, zasvojenosti z mamili in razbijajstva mladoletnih band. Z oken so se oglasili prvi protesti, potem je z višin priletela plastenka z vodo. Skupine razigranih otrok to ni ohladilo - »Aid Seghir« je zanje vendar to, kar je za Francoza pustni torek. Tada nato je počil strel. Slišal ga ni nihče, preglasilo so ga petarde. Toufik, zadel v ramo, prvi hip ni vedel, kaj se je zgodilo. Samo opotekel se je, in zgodil se je šele pred stopniščem, do katerega so mu pomagali zbegani tovariši. Izkrvavel je še pred prihodom resničnega avtomobila. Naslednji dan, v nedeljo, so se demonstracije arabskih stanovceve sprevergle v nasilje: mladi so se lotili okoliških lokalov, razbijali izložbe, podtaknili požar v knjigarni. Policija je krivca izsledila šele v ponedeljek, družinskega očeta petdesetih let, delavca, »čisto navadnega Francoza«, ki je priznal, da je zaradi vročine in hrupa izgubil glavo, streljal, ne da bi pomeril, proti »razgrajajem«. S karabinski kitajske izdelave, ki jo je mož kupil v prosti prodaji, v navadni vevlagovnici. Kot niz pištol in pušk, zlasti strelnega orožja na komprimiran zrak, za katerega podobno kot za lovske puške ni treba posebnega dovoljenja. Mnoge modre ljudi izberejo kar v katalogu in jih dobijo na dom po pošti. Deset do dvanajst milijonov je ocena, ki jo v Franciji navajajo za strelna orožja v zasebni lasti. Celo mladoletniki smejo kupiti nekatere modele.

»Operacija protivročje poletjes«

Isto nedeljo, ko je vrelo v mestu La Courneuve, je razdržen avtomobilist na drugem koncu dežele s pištolo ubil gosta, sedečega za mizo v bifeju. Neki drug voznik je smrtno ranil nemopolnega mladeniča z Martiniqua, ker je okajen urinal polgal njegovega avtomobila. Statistika sicer ovzre splošno mnenje, da je v vročih poletnih mesecih več prestopov in krvnih deliktov, zlasti takšnih, za katere na videz ni »pravega« motiva. Predvsem pa zadnja poletja narašča val kolektivnega nasilja, porojenega iz nevarnih iger z dolgočasne zdomske mladine, uje te med stolpnice »spalnih naselij« na obrobju velemest.

Vénissieux, satelitsko mesto blizu Lyonsa, je bil predlanski vse poletje prizorišče »rodeov«, ki jih je z ukradenimi avtomobili ponoči prirejala zdomska mladež. Policijske blokade, spopadi s silami reda, goreča vozila - scenarij se je ponavljal vse do jesenskega deževja. Lani je pravosodna oblast prav to splošna širokopotezen in drag poskus, »operacija protivročje poletjes«. Uspeh je presegel vsa pričakovanja in akcijo so letos razširili na druge nevalgane točke v deželi. Po ironiji usode bi v okviru letošnje akcije, ki zajema kakih 10 tisoč »problematične mladine« iz

enajstih najbolj urbaniziranih departmajev, te dni moral skupaj z enajstletnim bratom odpotovati v počitniško kolonijo v Bretanji tudi - Toufik.

Lanski poskus je operativno spjel sloviti Trigano, ustanovitelj in šef počitniške agencije Club Mediteranée, ki je uporabil za vzorec kar lastno formulo sproščenega letovanja v turističnih naseljih zaprtega tipa in z organizirano, vendar nepriljubeno rekreacijo. Kakih pet tisoč mladoletnikov, večidel otrok zdomskih staršev, se je moglo predajati najrazličnejšim aktivnostim, od športov do mikroformatike, od sliskarstva do gledališča. Nekateri so se zbirali samo ob koncu tedna, drugi so odhajali v kolonije, tretji na organizirana potovanja. In župani so ob koncu poletja poročali, da se je prestopništvo v mnogih razpiti četrth zmanjšalo tudi za 30 odstotkov.

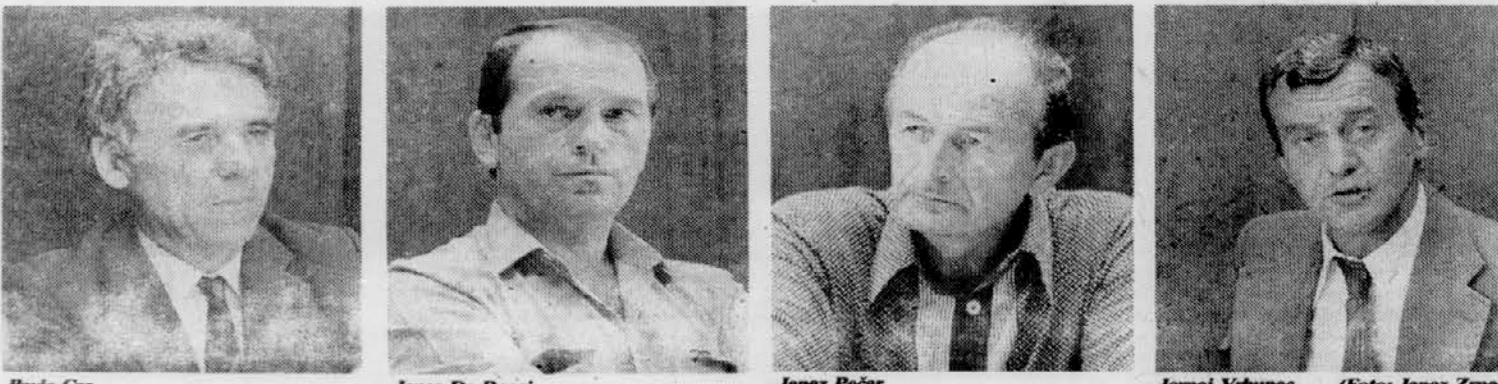
Letošnja akcija je še bogatejša: s tečajji iz alpinizma, speleologije, potapljaštva, padalstva, motociklizma itd., skratka, z dejavnostmi, ki odraščajočo mladino najbolj privlačijo. Mnogi potujejo - nekateri prvič v življenju - celo v domovino svojih staršev, v Alžirijo, Maroko, na Portugalsko. Račun za kakih 400 do 500 animatorskih in rekreacijskih akcij je kajpada zasojen in plačala ga bo skoraj v celoti država, kajti krajevne oblasti imajo v ustreznih skladih premalo denarja, prav tako pa ni mož računati na prispevek staršev, ki so med najslabše plačanimi manualnimi delavci (enodnevna vestopina za bazen na pariškem območju stane recimo kakih 20 frankov, mesečni dohodek delavske družine pa ne presega 4.000 frankov).

Štrašna stiska mladega rodu

Toda problem, s katerim se otepa oblast, ni samo socialne narave, temveč je tudi - civilizacijski. Zdomska mladina, rojena in šolana večidel v Franciji, se v bivalnem okolju tudi izkorenineno. Preprosti starši ji ne morejo izkazati vrednot prišenih iz Afrike. Povrh prihaja do generacijskega konflikta: mladina se je v šoli v stiku z okoljem navlekla sodobnih evropskih navad in ne razume patriarhalnih staršev, ki jim je islam na tujih, pogosto sovražnih tleh edino zatočišče. Zdomci iz magrebških dežel le poredko odhajajo na obiske v domovino, še zlasti tedaj, če so si v Franciji ustvarili zasilen dom in družino. Njihovi otroci pogosto niti ne govorijo arabsko. In življenjska stiska mladega rodu je strašna: Severna Afrika jim je tuja, toda asimilirati se ne morejo niti v Francoskem okolju - malo zaradi dedičine staršev, malo zaradi nestrpnosti »avtohtoni« prebivalcev. Posledica je širjenje getov, z zatekanjem v islam in folklorno glasbo, edina ventila, skozi katere se sproščajo potrebe po notranjem življenju, duševnem in kulturnem.

Oblasti so se lani lotile tudi sanacije najhujših getov. Posebna komisija je na prioritetni seznam vpisala 16 četrth, sama »vrata« velemest, v četrth Les Minguettes, betonski džunglji Vénissieux, so minirali letos s spektakularno eksplozijo porušili vrtočljivo visoko stolpnico, da bi soseska vsaj malec zadihala. Toda dinamit in nekaj novih zelenih površin so le simbolični začetek poplavljanja starih napak. Državne in krajevne oblasti čaka velik težnja in dolgotrajna naloga: porušiti tudi getovske pregrade, ki so v ljudeh samih, tako v domačinih kot v tujih.

VILKO NOVAK

janj. Zato je edino upravičeno in učinkovito prizadevanje, da organi za notranje zadeve čim več naredijo na preventivnem področju, čeprav to ni njihovo glavno delo. So strokovna organizacija, ki mora spodbuditi tudi vse druge strukture, da nase prevzamejo del odgovornosti.

DELO: Poslanstvo sodišč je tudi preprečevanje. Zasuta pa so s primeri tudi zaradi neznaškega povečevanja zahtev na kazenskem področju, ki jim zmanjšujejo manevrski prostor za redno delo.

CAR: Nasprotno.

VRHUNEC: Ne bi rekel. Na področju kriminalitete sodišča niso zasuta z novimi primeri kaznivih dejanj. To je precej čvrsta zakonodajna. Nasprotno, leta 1977 - no še tistih nekaj kaznivih dejanj, ki so bila prej zunaj kazenskega zakonika, vnesli v kazenski zakonik, tako da je kaznivih dejanj izven kodificiranega prava res malo. Ta trend se povečuje le na področju gospodarskih postopkov in prekrškov, kjer imamo inflacijo kazenskih določb.

CAR: Javna tožilstva, ki so prvenstveno policiana, da delujejo tudi na področju preventive, so se tega posla hudo dobro lotila. Preventiva predstavlja sestavni, enakovreden del dela javnih tožilstev. Lani so javna tožilstva poslala 356 opozoril oziroma intervencij, 46 analiz oziroma informacij za potrebe družbenopolitičnih skupnosti, evidencialna 153 posvetovanj, sestankov ali konferenc z drugimi delovnimi organizacijami o vprašanjih, ki so pomembna za uresničevanje funkcij javnih tožilstev v postopku kazenskega pregona. Šlo je za preventivno delo z inšpekcijskimi organi, z organi za notranje zadeve itd. Ne bi mogli soglašati z vami, da smo pri tem delu odpovedali.

DELO: Ne odpovedali, da ste omejeni v možnostih za opravljanje tega dela. Pojdi-mo k primeru: v skupščini je bilo rečeno, naj bi odgovorna oseba kazensko odgovornost za kaznivo dejanje, če ne bo organizacija izvajala predpisov, skratka, če devize ne bodo šle v tiste namene, kot je določeno.

VRHUNEC: Zakoni, ki so bili zdaj sprejeti, vsebujejo določbe o gospodarskih prestopkih in prekrških. Če pa bo neko ravnanje imelo elemente kazenskega dejanja, poteka obravnava po kazenskem zakonu. Z novimi predpisi nismo dobili novih oblik kaznivih dejanj. Inflacija kazenskih določb generično zajema prekrške, prestopke in kazniva dejanja.

PEČAR: Vrtimo se okrog štirih reči: prava pravosodja, preventive in politikacije. V nekem smislu imamo inflacijo pravnih norm in

toliko dejanskih, družbo motečih stanj, ki jih ureja pravo, da jih organi pregona, odkrivanja in sojenja najbrž ne morejo slediti v celovitosti. Morebiti je res še najbolje, da ni vsakdo odkrit, kajti potem bi imeli premalo zaporov in bi se morali najbrž postelji zapreti v zapor in vsi drugi ostati zunaj, ali, kot je rekel včasih Kanoni, bi morali pametne zapreti v pametnice, ker so vsi neumni zunaj. V pravosodju smo v zadnjih petih letih prišli v položaj, ko imamo pošastno veliko zelo mladih ljudi, neizkušenih in to se mora poznati pri stopnji usposobljenosti. Kot pedagog na prvni fakulteti vidim pred seboj v glavnem ženske obraze, kar pomeni, da se kazenske in pravosodne institucije začenejo močno feminizirati. Nič nimam zoper to, samo najbrž bo treba razmisliti, ali je lahko na višjem sodišču v nekem kraju med 18 preiskovalnimi sodniki 14 sodnic, ki bi morale vstajati ponoči, pa imajo otroke.

Prevenčiji bi morali posvetiti posebno pozornost. Mi pa čisto konvencionalno in klasično kriminaliteto radi politiziramo. Pojavlja se težnja, da bi ljudi hoteli napravljati za politične deviantne, pa so čisto navadni tatovi, zmvikavci, uzmoviči itd., kar nima smisla. To je bilo, žal, slišati tudi na zadnji problemski konferenci v skupščini. Prenekateri naši odgovorni ljudje marsikdaj dajejo izjave, da bi to morali delati. Umetno najbrž nima pomena ustvarjati politične deviantnosti. Kar pa zadeva preventivo, so vse institucije kazenskega pravosodja, od organov za notranje zadeve mimo javnega tožilstva do temeljnih in višjih sodišč, močno angažirane po svojih zmogljivostih. Niso pa najbolj ključni preventivni dejavniki, kajti za to niti niso usposobljeni, to delajo nepoklicno in ad hoc. Mislim, na vse, kar je v okviru preventive morali napraviti zunaj teh institucij. Te naloge so prešle na komiteje za SLO in družbeno samozaščito. Sploh bi morali razmisliti, kako pri nas preprečevalo dejavnost programsko in akcijsko smotno zastaviti. Mislim, da bi morali imeti blizu skupščine ali organov oblasti koordinacijski mehanizem, ki bi povezoval vse močne dejavnike, ki lahko k temu kaj prispevajo. Toda ne samo z resolucijami, besedami in zakoni, ki jih imamo mnogo, ampak z neposredno praktično dejavnostjo in ob ustreznih družbenopolitičnih razmerah. Prihodnost pa temu ni naklonjena.

VRHUNEC: V zvezi s tem, kar sta povedala Car in Pečar, bi moral reči, da posveča sodstvo preventivni funkciji zelo veliko pozornosti. Tudi sodišča opozarjajo, spremljajo. Ustavna funkcija spremljanja družbenih pojavov in odnosov in preprečevanje družbeno škodljivih pojavov je postala temeljna funkcija sodstva. Sodišča redno poročajo skupščini.

nam družbenopolitičnih skupnosti, kar mora imeti velik preventivni učinek tudi v tem smislu, kako se potem celotna družbena struktura angažira pri odpravljanju družbeno škodljivih pojavov, za krepitev družbene discipline, morale občanov, njihovega odnosa do zakonitosti. Bolj pa šepa preventivna funkcija v bazi, v krajevnih skupnostih. Slabo ali skoraj niso zaživel organi samouprave delavske kontrole, ki imajo pri tem izredno pomembno vlogo, zato še nismo dosegli zaželenih rezultatov. Dr. Pečar je govoril o neizkušeni in feminizaciji. Z njim se ne bi mogel strinjati.

Naj povem, da imamo na temeljnih sodiščih 12,7 odstotka sodnikov z delovno dobo do petih let. Ta podatek ne potrjuje, da bi imeli mlado in neizkušeno sodstvo. Da imamo 29,9 odstotka sodnikov z delovno dobo od 5 do 10 let, pove, da imamo več kot polovico sodnikov z več kot 16-letnim delovnim stažem. Res pa je sodnic iz leta v leto več. V Sloveniji imamo že 51 ali 52 odstotkov sodnic temeljnih sodišč. To pa ne bi smel biti problem. Problem je samo v toliko, kolikor so mlade sodnice bolj obremenjene z materinstvom, kakovost dela pa zaradi take strukture sodnega kadra ni slabša...

PEČAR: ... to ste vi rekli...
VRHUNEC: ... kot je bila v tistem času, ko smo lahko govorili o poklicu sodnika kot poklicu moškega.

PEČAR: ... Nisem primerjal spola in učinkovitosti. V zadnjem letu sem prebral 5535 sodb prve in druge stopnje, ki so mi fantastično veliko povedale o učinkovitosti, prodornosti, sposobnosti, o stroki v zvezi z odkrivanjem in preiskovanjem, o kriminalističnem znanju. Hotel sem reči samo, da je pri velikem številu mladih ljudi v določeni dejavnosti učinkovitost in sposobnost problem ob še tako dobri urejenosti, organizaciji in pravu. To je problem, ki se kaže tudi v odnosu do drugih ljudi, odnosu v smislu nadzorovalca nadziranec, reče, ki so v zvezi s pritožbami, z nepravilnim postopanjem, neustrezno uporabo prava, z morebitnim zavlačenjem postopka, neustrezno selekcijo, s pretirano diskrejcijo itd.

VRHUNEC: Dr. Pečar se je zelo kritično izrazil o kakovosti dela našega sodstva. Pred tem je načel vprašanje mladosti in strokovne neizkušeni. Mi mislimo, da je struktura dobra. Izrekel je tudi dosti teško kritiko na račun sodstva, kakovosti dela.

PEČAR: Govoril sem o nadzorstvu na sploh.
VRHUNEC: Rekli ste, da ste pregledali ne

vem koliko sodb, kar pomeni, da ste se kritično lotili sodstva.

PEČAR: Tudi.

VRHUNEC: Raziskave o kakovosti dela sodstva nimamo. To ocenjujemo po razveljavljenih, spremenjenih in potrjenih odločbah drugostopenjskih sodišč. Tu smo približno v jugoslovanskem povprečju, kar spet ne potrjuje tega, kar je dr. Pečar rekel, da je to sodstvo slabo.

PEČAR: Tega nisem rekel.

VRHUNEC: Ne, toda govorili ste o tem, kakšne stvari ste ugotovili. Če hočemo postaviti tako trditve, bi morala to potrditi raziskava. V imenu sekretariata za pravosodje ne sprejemam kritike na račun kakovosti dela sodstva, ker je bila kaznovalna politika tudi v skupščini potrjena kot ustrežna.

PEČAR: No, mi bi tako raziskavo z veseljem sprejeli, če bi jo kdo finansiral.

VRHUNEC: O tem se bomo pa dogovorili.

PEČAR: Smo v položaju, da mora vsakdo vedno ocenjevati svoje delo. Pri tem nujno prihaja do pristranskega vrednotenja lastnega dela. To je opaziti pri kateremkoli organu, ki mora poročati o svojem delu. Nujno je potrjen v položaj, da se vidi v lepi luči. Tovrstni selektivni mehanizmi so neustrezni. Vem, da morate braniti pravosodje. Kaj vam bodo rekli vaši sodniki, zakaj ste sploh sedeli tu in nič rekli?

VRHUNEC: Nasprotno. Tudi tega ne morem sprejeti, kajti upravni organ ni za to, da ščiti resor, ampak zato, da področje spremlja in da nakazuje probleme in reševanje teh problemov. Razumel bi, če bi bil govor, da republikski sekretariat ne opravlja svoje funkcije. Mi pa nimamo kaj šteti. Družbi moramo prikazati položaj, kakršnega imamo na področju pravosodja.

PEČAR: Malo preveč ste se čustveno angažirali, da bi vam lahko verjel.

DELO: Ali je res slovenska kaznovalna politika v primerjavi z jugoslovansko mitejša?

CAR: Sodišče daje ton kaznovalni politiki. Pravim, da je kaznovalna politika v Sloveniji dobra, še bolj, ustrežna. Za kaznovavno politiko velja enako. Kaznovalne politike ni mogoče poenotiti za veliko skupnost. Se celo v Sloveniji jo je težko poenotiti. V nekaterih regijah se izoblikuje za istovrstna kazniva dejanja nekoliko drugačna kaznovalna politika kot za druga. Tako je prav, ker imajo anomalije v neki regiji lahko drugačno težo kot v drugih. Najbrž ne bomo mogli nikoli imeti enake kaznovalne politike za kravno osvetlo v republikah, kjer je to še vedno problem, ali pri nas. Javna tožilstva imajo določen vpliv na oblikovanje kaznovalne politike. Njihovih pritožb je sorazmerno dosti. V splošni kriminaliteti od 10 do 12 odstotkov, v gospodarskih prestopkih napadamo vsako sedmo sodbo. S temi svojimi pritožbami skušamo vplivati na kaznovavno politiko.

DE REGGI: Dobil sem vtis, kot da ste hoteli povedati, da v Sloveniji veliko število dejanj store storilec iz drugih republik. Evidence pa ne vidimo po nacionalnosti. Zato bi bila trditve, da v Sloveniji store večje število kaznivih dejanj storilec iz drugih republik, povsem neutemeljena. Prof. Pečar svoje trditve ni z ničemer argumentiral, razen če je argument v številu sodb, ki jih je prebral. V

sodbah lahko pridejo do izraza pomanjkljivosti, ki jih je prof. Pečar potem preveč posploševal. Ko bo njegova analiza izdelana, bo zelo zanimiva in take ugotovitve bomo skušali v praksi tudi uporabiti.

PEČAR: Nekdo jo mora financirati.

VRHUNEC: Raziskovalna skupnost.

PEČAR: Ta je ne bo. Pravosodje.

VRHUNEC: Po podatkih, s katerimi razpogalamo samo na področju izvrševanja kazenskih sankcij, imamo v kazensko poboljševalnih zavodih samo 13,4 odstotke oseb, ki imajo stalno ali začasno bivališče izven naše republike.

PEČAR: Da se ne bomo napačno razum

IZ TUJEGA ČASOPISJA

Socializem »med štirimi očmi«

»V nečem so si vse koroške stranske enake«, je 8. junija zapisal dunajski katoliški tednik »Die Furche« ob reakcijah na tretji del televizijskega filma »Vas ob meji« (Dorf an der Grenze): »V alergiji zoper vsak bolj trd prikaz koroške narodnostne problematike.«

Devetega junija je celovški deželni zbor (landtag) soglasno sprejel resolucijo, ki film obsoja, ker »je takšne narave, da lahko v precejšnji meri škoduje ugledu Koroške in ogrozi mir v deželi« (prikazuje namreč obdobje prodiranja dvojezičnih napisov leta 1972. Najvišja finančna kontrolna oblast v državi naj »razišče«, ali je televizijska oddaja »Vas ob meji« povzročila Koroški tudi gromotno škodo... - V najnovejši številki teoretičnega glasila SPÖ »Die Zukunft« (Prihodnost) je avtor filmskega besedila, 49-letni pisatelj, publicist in urednik dunajskega dnevnika »Wiener Zeitung« dr. Thomas Pluch, Korošec po rodu, napisal članek, ki je v vodstvu koroških socialistov povzročil precej zmede. Ponatiskujemo ga v celoti.

»Med štirimi očmi« je v naši deželi še razveljavljivi dosti socialistov. Lahko dokazem, da je tako.

Kaj se je zgodilo, da sem tako optimističen? Najprej nekaj, kar človeka zelo deprimirajo: na Koroškem je nastala množična historija, ki se končuje v ozračju pogromstva, in vse to zaradi tretjega dela televizijske trilogije »Vas ob meji«. Kot avtorja tega filma me je doletela čast, da sem na Koroškem čez noč napredoval v sovražnika države številka 1. Na tiskovnih konferencah, v časopisnih naslovih in komentarjih so mi z najvišjega mesta zagotavljali, da sem deležen zaničevanja vse dežele. Deželni zbor me je odločno razkrinkal kot ljudskega škodljivca. In ni ostalo samo pri razkritjih, tudi potvrdili so mi kaj: na primer, da me ni plačala avstrijska televizija, temveč neka druga mračna sila, samo da bi

»KOLUMBOVO JAJCE«

Izume stresal iz rokava

V novembru 1846 je skupina sedemdesetih priseljencev pod vodstvom Donnerjerjev na poti iz grofije Sangamon v Illinoisu proti Kaliforniji obšla v snežnem meču, ki jo je zajel pri Truckee Laku v Sierra Nevadi. Nadaljevanje zgodbe je znano: vsi bi pomrli, od lakote, če se ne bi hranili z mesom umrlih. Skupine reševalcev iz Kalifornije so našle sedemstideset preživelih.

Za Američane tistega časa, praktično ljudi v vseh ozirih, ta pustolovščina ni bila prijetljaj v zgodovinskih človeških etike: ospeljivo je opozorila na potrebe ljudi, kadar potujejo na velike daljave.

Ko je Gail Borden, zemljemerec in katastrski uradnik v Galvestonu v komaj priključeni državi Teksas, zvedel za težave, s katerimi se je otepal Donnerjeva skupina, pa tudi za sitnost drugih, ki so se prebijali čez ameriško celino, ga je to tako pretreslo, da se je lotil iskanja postopka, po katerem bi se živila dolgo ohranila. Borden je bil rojen na kmeth v državi New York, s starši se je znašel na zahodu, poprej pa je bil z njimi še v Ohio in Kentuckyju, tako da je na lastni koži občutil težave, ki so jih povzročala potovanja na Divji zahod. Sam se je izučil za zemljemera, nato se je preživljal z učiteljevanjem na megal Mississippija, potem pa se je pridružil svojim v koloniji Stephena A. Austina v Teksasu (1829). Austin mu je zaupal kataster, s čimer je dobil precejšnjo oblast, saj je lahko spravil ljudi na beraško palico ali pa bogatino mizo.

Ko je leta 1835 kolonija potrebovala časopis, je Borden s prijatelji ustanovil tednik »Telegraph and Texas Register«. Časopis je bil po nastanku deseti v Teksasu, bil pa je edini, ki je izhajal več kot dve leti. Borden se je otepal s težavami, ki so značilne za tiskarje in založnike časopisov na novih predelih - oglašilo so bili redki, novice prav tako, naročnikov ni bilo, če pa so bili, niso hoteli plačevati. Iz stiske si je pomagal tako, da je postal uradni tiskar nove republike in deklaracija o neodvisnosti Teksasa je zagledala beli dan v njegovi tiskarni leta 1836. Ko je bilo naselje Houston

npravil ta »zmakez najhujše sorte«, grozilo so mi na primer tudi, da me bodo obsodili na poravnavo škode.

»Tu se zabava neha,« je v zvezi s tem zapisal Herbert Lackner v »Arbeiter Zeitung«. Zame se naj tu ne neha samo zabava, temveč tudi obojenjaški humor. Toda najprej se moram znebiti nečesa, kar me zares muči: koroška socialistična stranka ni bila samo neprizadeta opazovalka sovražnostne orgije proti meni, kar bi bilo že dovolj hudo, temveč je bila njena posebevalka. Ni se čutil prizadete tega desno radikalni Koroški heimatdienst, ki sem ga res hotel zadeti in ki ga film res kaže kot edinega odgovornega za sovinišne ekscese zoper dvojezične napise v letu 1972 in zoper kanclerja Kreiskega, ne, ves demokratični establishment je besno zarjul - najglašnejša in najbolj nepopustljiva pa je bila SPÖ. Heimatdienst, naslednik nemške nacionalističnih zvez, je sicer že odprl usta za protestno vpitje, toda v tistem hipu se je že unisono in fortissimo oglašil zoper demokrate, tako da je koroščica, ki so mi jo namenili, običajla ekstremistom v grlu.

Nočem se delati naivnejšega, kot sem. S prakso politične moči sem dovolj seznanjen, da razumem, da je bilo treba vzeti »veter iz jader«. Razumem tudi ob zares nezasišljeni sumničeni, da pihava veter iz »določene smeri«. Kar bi v jeziku požigalcev knjig pomenilo, da sem plačanec tuje države in da po tujih navodilih namerno razkrajam ljudstvo.

Torej, prav, razumel sem: gre za volilne glasove. Vsa solidarnostna akcija najvišjih strankarskih funkcionarjev, zlasti socialističnih, je bila rafiniran taktični manevar. In natančno to sem »med štirimi očmi« nenehno poslušal: če hočeš na Koroškem ostati na oblasti, potem pač moraš tuliti z volkovi; seveda je to tuljenje pravzaprav norčevanje iz vsega, kar predstavlja socialistično zavest; in - »zares med štirimi očmi« - seveda so dogodki v »Vasi ob meji« v celoti vezani tudi v skladu z zgodovinskimi dogodki, če izvzamemo nekaj filmskih pretiravanj...

Med štirimi očmi je torej svet socialističnih idealov še v redu. To je bilo tolažilno sporočilo, ki sem ga bil deležen povsod, tudi na Koroškem. Dostikrat je zelo mučno, če moraš nesocialističnemu potencialu volilcev govoriti samo z ustitnicami, toda potrebno je. Tako je pač v demokraciji, če si prizadevaš pridobiti politično moč. In to moč potrebuješ, če hočeš uresničiti politične cilje...

Tukaj se mi zatakne. Tudi če upoštevam, da po črto tega pragmatičnega računa ostane samo kakšen Pluch kot neprostovoljni vsegrkriv, me ta logika »med štirimi očmi« ne more prepričati. Na Koroškem bi k političnim ciljem, ki bi jih vladajoči socialisti morali uresničiti, na primer nujno sodilo, da končno pospravijo s perversnim, času neustreznim, historičnim nemkonacionalnim onegavljenjem okrog samo še dve- ali triodstotne slovenske manjšine, in namesto tega ustvarijo duhovno ozračje solidarnosti z družbeno sibekejsmi, ki v svojem kotu, v katerega so jih potisnili, včasih nesorazmerno divje mlajajo okrog sebe. Kaj pa počnejo vladajoči socialisti na Koroškem? Ustvarjajo ozračje nemško nacionalne historije. Čemu so torej prišli na oblast? Zato, da dodatno še ustrahujejo pisatelje in da kličejo po oblastveni cenzuri in po inkvizicijskih ukrepih za ohranitev reda in

izbrano za prestolnico, je bil Borden imenovan za uradnega predstavnika katastrofa. Nato se je vrnil v Galveston Island in postal je pristanski mitničar. Pripomogel je tudi k razvoju mesta: naredil je načrt za vodovod, prodajal je občinsko zemljo in delal divjo reklamo za »teksaški New York«.

Toda Borden ni bil navaden občinski uradnik. »Izume kar stresa iz rokava,« je dejal njegov sosed v Galvestonu, »najbolj čudoviti izum pa je sam.« Njegove »premične kopelje« je bilo mogoče namestiti na galvestonskih valovih, da so s sramežljive gospe lahko brezkrbno kopale. Za poročno darilo je dal zdenj vročilo jedlino mizo, ki jo je sam zasnoval in naredil: zunanji krog, širok kot krožnik, je bil fiksen, središče pa se je vrtilo okoli osi, tako da je vsak gost lahko dobil predse posodo, iz katere si je postregel. Ko je Borden ugotovil, da rumena mrzlica odneha s prvo pobožo, je sestavil nekakšen program javnega zdravstva. Uporabljal je eter za zniževanje temperature med minus 1 in plus 5 stopinjami Celzija, se pravi, da je spravil ljudi za teden dni v klimatske razmere, ki so bile podobne pozeli... in jih zaprl v časosno zimo. Nato je naredil načrt za parnik, ki pa ga ne bi pogonjal vijak ali kolo, marveč pogonski jermen, ki bi tekkel skozi ves ladijski trup, na njem pa bi bila deska z lopatami. Se marsikaj takšnega je izumil: »dvojezično vozilo« oz. »prejriško jadrnico«, ki jo je gnal veter in se je lahko vozila po kopnem ali plula po vodi. Ko je zavezo prikazal na galvestonskem trgu, je vozilo odpeljalo in odplulo iz zaliva, s čimer je dokazal, da je zares dvojezičan. Na žalost se je kmalu nato prevrnilo in potniki so končali v vodi.

»Pri nobeni ideji ne odneham,« se je bahal Borden, »razen če najdem še boljše.« Po dvojezični mu je prišla na misel »bojišča ideja«, ki se je lotil z vso vnemo in zaradi katere je zaslovel in obogatel. Ko je skušal sestaviti novo vrsto živila, ki bi bilo lahko prenosljivo za prijatelje, ki so se leta 1849 namenili v Kalifornijo, je prišel do »pomembnega odkritja« - izboljšane postopka, ki ohranja hranilne lastnosti mesa s koncentriranim ekstraktom, ki se lahko zmeša s pšenično moko ali kakršnokoli rastlinsko moko; mešanica se potem posuši ali speče v pečvi v obliki preprečenca.

To je bila prva praktična izvedba krepke volje, ki ga je vse življenje vodila skozi posle. »Konzervirajte prido,« je rekel domaćemu župniku, »skoraj vse je mogoče narediti s čimerkoli. Samo organizirate se je treba in razmisлите, brž ko kaj opustite, pa se morate lotiti česa drugega... Svet napreduje, usmerja se h konzerviranemu mesu... Zdaj je treba konzervirati... Bil si časi, ko so ljudje ure in ure sedeli pri jedi. Napoleon ni nikoli jedel dlje kot dvajset minut... jaz to opraviim v četr ur. Ljudje ne utegnejo več izgubljati časa z neumnostmi.«

Borden je porabil šest let, da je izdelal svoj preprečenec z mesom. V brošuri je leta 1850 našel vse, ki jim njegov preprečenec utegne priti pravi: mornarici in vsem, ki potujejo po morju; popotnikom »na poti po pusti pokrajini«, kjer - kot je dodal - je zaradi Indijancev, kjer nevarno kuriti ognje; geologom in geometrom, raziskovalcem »na geoloških pohodih po komaj pridobljenih ozemljih, kakor tudi tihotapcem«, bolničarjem, kjer »si bolnik lahko v nekaj minutah pripravi jed po svojem okusu, od lahke juhe do hranljive omake«, in vsem družinam »zlasti v vročih

Thomas Pluch
Das Dorf an der Grenze
Die Schicksale von Kärntnern beider Sprachgruppen 1920-1970
»Filmska proza« o koroških Slovenceh - Pred kratkim je izšel filmski scenarij za avstrijsko televizijsko serijo »Vas ob meji« tudi v knjižni obliki. Avtor dr. Thomas Pluch je v tej »filmski prozi« prikazal usodo dveh slovenskih družin na Koroškem, Selendrov in Karcisnikov, od pisbičnega obdobja po prvi svetovni vojni do leta 1976, ko so na nedovoljen in diskriminatorski način »prestreljali« koroške Slovence. Televizijska trilogija in knjiga sta po vsej Avstriji naleteli na močan odmev, zlasti ker so koroške politične stranke Pluchovo delo proglasile za »škodljivo«, odzveno »Slovenec preveč naslovljen«.

»Vas ob meji« bo letos predvajala tudi ljubljanska televizija. V tridenem filmu nastopa tudi več znanih slovenskih igralcev, med njimi Bert Sotlar in Milena Zupančič.

miru? Zato so socialisti na oblasti?! Zato ta taktično menda tako potrebna izdaja idealov?!

Kako da si jemljem pravico do takšnih besed? Prvič, ker sem - nedolžno - žrtve takšne politike. Drugič: ker sem že 31 let član socialistične stranke in ker je ta stranka prav tako moja kot njenih funkcionarjev. In prav zaradi tega mislim, da je moja dolžnost posvariti svojo stranko pred nevarnostjo: lahko se zgodi, da bomo nekega dne socializem popolnoma iztaktilizirali iz socialistične stranke.

Z volkovi, zaradi mene, tuliš, dokler se moraš bati. Brž ko pa volčji trop sam vodiš, bi moral namesto tuliti - dajati ton.

THOMAS PLUCH
(Die Zukunft, Dunaj)

letnih časih». Prva arktična odprava Elisha Kenta Kana je zvela s seboj več škatel Bordnovega preprečenca z mesom. Borden je upal, da se bodo za njegovo preprečenec ogreli tudi zdravniki in ameriška vojska, zato je naredil doktorja Ashbela Smitha za družabnika. Smith je diplomiral na Yalu in bil je glavni zdravnik v javni zdravstveni službi v republiki Teksas. Za časopis »De Bow's Review« je napisal članek, v katerem je razlagal, kako bi lahko industrijska proizvodnja preprečenca z mesom okrepila južnjsko industrijo. Na razstavi v londonskem Chrystal Palaceu leta 1851 je Smith prikazal preprečenec z mesom z drugimi izdelki ameriškega uma - Herringtonov patentiran sefam (ponujal je 500 funtov tistemu, ki bi vlomil vanj). Coltovim revolverjem in McCormickovo kosilnico »Virginija«. Naključje je hotelo, da je doktor Ashbel Smith predstavljal Ameriko v mednarodni žiriji. Posledica tega je bila, da je najvišje priznanje za prispevek v živilski industriji dobil Gail Borden iz Teksasa.

Borden je namenil šest let življenja in 60.000 dolarjev svojega denarja prodoru preprečenca z mesom. Toda ljudje, ki so dobavljali meso vojski, niso bili brez vpliva in poskrbeli so, da preprečenec ni mogel pokazati svojih dobrih lastnosti. Imel je še drugače težave. Ljudje nece neokusen ali celo neuziten, izumitelj pa je prav rad priznal, da je edini, ki ga zna pravi pripraviti. Frederick Law Olmsted je med potovanj po Teksasu z njim krnil pitje. Toda preden je izdelke popolnoma pogorel, je Borden že lotil »bojišča ideje«, zaradi katere je njegov prihodek postal v Ameriki sinom za koncentrirano mleko.

Potovanje z londonske razstave na jesen 1851 je bilo nemirno. Borden je zvedel, da krave v trebuhu ladje tako daje morskala bolezen, da jih ni mogoče molziti. Ko je slišal jok izseljenkih otrok na ladji, je začel tuhtati, kako bi uporabil svojo tehniko kondenziranja za to, da bi naredil mleko, ki bi bilo uporabno v nujnih primerih - ko ni pri roki svežega. Lotil se je težke naloge, kajti mleko je najbolj občutljivo živilo. Na vseh koncih sveta so ga skušali konzervirati tako, da bi ohranilo svežino in okus, pa povsod in vedno zaman. Sir je bil seveda eden od odgovorov, toda Borden je sklenil konzervirati mleko kot tako.

Tiste čase se je strokovnjakom to zdelo nekaj nemogočega, vendar s svojimi teorijami niso Bordna niti najmanj zmedli. Prvih poskusov se je lotil z navadnim loncem mleka. V Evropi so naredili nekaj korakov naprej z izparevanjem, toda noben tak pridobljeni izdelek ni šel v široko prodajo. Očitno Bordend sploh ni vedel za te poskuse.

Konzervirati mleko na katerikoli način ni bilo tako težko, toda veliko bolj kožljivo je bilo ohraniti njegov okus in lastnosti. Sprva je Borden kuhal mleko v odprti posodi na pesku, ki ga je ogrel z lesnim ogeljem, potem pa je dal vanj rjavi sladkor. Tako pridobljeno tekočino je spravil v stekleno posodo in jo trdno zaprl. Ohranila se je mesec in mesec, vendar je bila temna in dišala je po melasi. V naselbin vrske ločine skakačev v New Lebanonu v državi New York je Borden prvič videl pretlačni lonec.

DANIEL BOORSTIN
Nadaljevanje prihodnjik

poštni predal 29

Nadaljevanje z 12. strani

rano v slogu gledališča iz 19. stoletja. Ta naslikana dvorana torej ne predstavlja scene, ampak je nekje za odrom. Po tleh iz deske leži uvelo jesensko listje, ki sporoča, da sta ta teater, ta Parsifal in njegovo sporočilo preteklost.

Brechtovo gledališče ne dopušča, da bi gledalec med predstavo pozabil, da gleda oder in dogajanje na odru. Tem bolj pa je takemu gledališču pomembno sporočilo predstave. Tov. Zupančič ima prav, ko išče v Syberbergovo uprizoritvi simboliko. Simbolične pa so bile tudi stare uprizoritve Parsifala, tako ljubljanska in enako krstna uprizoritve, če sklepam po fotografiji iz tretjega dejanja, ki jo poznam. Sporočilo Wagnerjevega Parsifala je odrešitev. V prejšnjih postavitvah opere je to v skladu s krščanskim nazorom odrešitev človeka, ki ga je ranil greh. Režiser Parsifal prevzame v zadnjem dejanju Kristusovo podobo, spopornika Kundry pa je podobna Magdaleni. Dan Amfortasove odrešitve je veliki petek.

Syberbergu tako pojmovano sporočilo opere ni ustrezalo. Zelja po odrešitvi iz stiske sicer ne izvira samo iz krščanske mitologije, ampak je nekaj obče človeškega, saj je bil človek zmeraj v stiski. Stiske človeka dvajsetega stoletja pa so vse bolj neznanke, kot je Amfortasova, ki jo je povzročil »greh« z žensko. Syberberg v glavi filma, ki jo spremljajo odlomki glasbe iz opere, nakaže, kakšne stiske in grozo je preživala naša generacija. Vrstijo se fotografije zbombardiranih kulturnih spomenikov Evrope, med njimi mrtni labod. V tej povezavi labod ni le ptica, ki jo je nemprimljivo ubil divji deček Parsifal v prizoru iz prvega dejanja, ampak postane simbol nasilja nad življenjem in se zato v filmu večkrat pojavlja. Ko se oglašijo prvi takti ureture, zagledamo dvorano obreda s svetim gramol iz druge slike prvega in tretjega dejanja, toda napol porušeno kot spomeniki, uničeni v drugi svetovni vojni.

Wagner vidi odrešitev iz človekove stiske v sočutju. Vse sočuten človek postane zares moder (durch Mitleid wissend der reine Tor). Sočutje med ljudmi je tudi sporočilo Syberbergove uprizoritve. Odrešitev iz stiske zaradi nasilja najde (vsaj na psihološki ravni) v sočutju, to je v čustvenem in miselnem svetu ženske. Zato se Parsifal spremeni v žensko, brž ko se zaradi sočutja z Amfortasom - človekom v stiski - zave svojega poslanstva. Režiser pa ne vztraja zgolj pri »ženskem« dojamaju sveta. Na koncu opere se v objemu združita moški in ženski pol, jim in jen, v celovito osebnost.

To, da je igral Parsifala negoden fantič, je veliko bolj v skladu z besedilom opere, kot če ga igra debel tenorist, ki predstavlja »krepkega mladeniča«, čemur se na odru seveda ni mogoče izogniti. Šele pri takem nezrelem pobihu lahko razumemo njegovo popolno nevednost in spolno neizkušnost. Kundry (v pantomimi med uverturo predstavlja ista igralka Parsifalova mater Herzeleide) najprej vzbudi Parsifalovo pozornost, tako da ga pokliče enako kot mati. Približa se mu psihološko zelo preračunano z »materinim« poljubom, ki pa se spremeni v spolno silo. Tudi v drugih uprizoritvah predstavlja Kundry »zrela ženska«, vsekakor zrelejša, kot je mladostni Parsifal.

Med Zupančičevimi pomisleki je tudi ta, da v enem izmed hodnikov, ki vodijo v grad svetega grala, visijo zastave, stare in novejeje, tudi hitlerjevska s ključastim križem. Zastave pomenijo trofeje, uplunjene sovražnikom. Gralov grad je »kraljestvo dobrega«, medtem ko je Klingsorjev svet »kraljestvo zla«. Zato so v gralovem gradu trofeje - zastave nasilnikov, tudi Hitlerja, medtem ko leže ob Klingsorjevem prestolu trofeje - obglavljene glave mислеc in umetnikov: Marxa, Nietzscheja, Wagnerja... In Klingsorjevi vojščaki imajo na glavi čudne čelade ali šleme v obliki bunkerje, ki so jih nacisti postavljali med drugo svetovno vojno ob cestah in železnicah v okupirani Evropi.

Glede pomislekov, kaj naj pomenijo v filmu lutke, pa tole. Z njimi prikaže režiser v uverturi skrajšano zgodbo o Parsifalu. Začne se z navjno pantomimo o živih igralci, ki ponazorijo ekspozicijo igre, zgodbo o materi Herzeleide in dečku Parsifalu in kako je Parsifal srečal čudežno lepe viteze - v predstavi v viteze oblečene otroke. Ta skrajšana pravljica za otroke se preljuje v lutkovno predstavo, ki jo gledajo otroci iz pantomime in ki prikaže zgodbo o Amfortasovem »grehu«. Ker je uvertura pri operah navadno skrajšana glasbeno sliko dogajanja, bi skrajšana interpretacija zgodbe o Parsifalu ustrezala. Tudi meni pa se ne zdi ustrezna zato, ker pripovedujejo »leitmotiv« v Wagnerjevi uverturi nekaj drugacega: o zadnji večerji, svetem gralu, nekaj groznih vernih vitezh, ogroženosti svetinje, o trpljenju in o prerokbi, kje je rešitev. Ničesar o Klingsorju, Kundry in Herzeleide. In preveč smrtno resno za ljubjezno interpretacijo.

Ker je režiser študiral umetnostno zgodovino, je predstava pretkana za asociacijami na evropsko umetnost od Kriza na gori Kasparja Daveda Friedricha (1. slika 1. dejanja) do dve figur s portalom gotičkih katedral (Sinagoga in Cerkev), ki se pokazeta med glasbo, ki spremlja obred odkritja svetega grala.

Syberbergova uprizoritve je globlja in bolj obče človeška kot tradicionalna predstava, kakršno smo videli pred leti tudi v ljubljanski Operi. Zato pretrese tudi gledalca, ki se ne more živjeti v miselni svet krščanskog legend, seveda če je dovolj odprt za drugačno odsko postavitev, kot je v vajen. Ali bi se Wagner spričo Syberbergove obrnil v grobu, bi bilo odvisno tudi od Wagnerja.

Alenka Gerlovič, Ljubljana

Delo, 24. maja in 25. junija

Koliko zmorejo gozdovi

Tovariška Vida Bartol iz Papirnice Vevče v p. p. 29 dne 25. junija 1983 poziva vse, ki jih zadeva »problematika oskrbe planirane 40.000 tonske letne proizvodnje beljene lesovine v Papirnici Vevče z lesoma, da se pri oblikovanju stalšič opirajo predvsem na argumente in čim manj na uprizarjanje konfliktnega položaja.

V tem prispevku Vida Bartol omenja komisijo za oceno investicij izvršnega sveta Skupščinne SR Slovenije, ki da je oceno za to investici-

cijo že opravila, graja splošno združenje gozdarstva Slovenije, da se le to z obrambo sedanjih lesnodelitelvenih razmerij postavlja v vlogu dokončnega razsodnika ter očita Igorju Guzelju, ki je v Delu 24. maja 1983 objavil članek »Koliko zmorejo gozdovi«, da meni, da je razvoj dopusten samo tistim delovnim organizacijam, ki že sedaj izkoriščajo domačo surovino ne glede na to, ali je njihov program donosen in izvzno usmerjen ali ne.

Ob tem pa brez komentarja ugotavlja, da je razkorak med ponudbo in povpraševanjem surovin praktično v vseh panogah slovenske industrije in da to ni nikakršna alarmantna posebnost reprodukcijske verige gozdarstva, lesnopredelovalne papirne in grafične industrije.

Ali je razkorak med proizvodnjo drobnege lesa uporabnega za predelavo v lesovino, celulozo in lesne plošče v Sloveniji in porabo lesa za ta namen v Sloveniji »alarmantna« posebnost ali ne, ni težko ugotoviti, niti ni velikih težav z ocenjevanjem, kaj bi povzročila nova investicija v Vevčah.

Za proizvodnjo lesovine, celuloze in lesnih plošč smo v Sloveniji leta 1982 porabili 1.517.000 m³ drobnege lesa iglavcev in listavcev, od tega za proizvodnjo lesovine in celuloze 884.000 m³ (58%) in 633.000 m³ (42%) za proizvodnjo lesnih plošč.

Iz slovenskih gozdov pa smo za ta namen dobili skupno 533.000 m³ drobnege lesa, in to za proizvodnjo lesovine in celuloze 276.000 m³ (52%-80%) drobni les iglavcev in 20% drobni les listavcev ter 257.000 m³ (48%-90%) drobni les listavcev in 10% drobni les iglavcev za proizvodnjo lesnih plošč. Pokritost porabe drobnege lesa za proizvodnjo lesovine, celuloze in lesnih plošč z gozdnimi sortimenti iz Slovenije je bila v letu 1982 le 35-odstotna; ostali porabljeni les pa izvira iz porabe 327.000 m³ (22%) lesnih ostankov, 232.000 m³ (15%) drobnege lesa je nabavljena v drugih republikah ter 425.000 m³ (28%) je nabavljena v tujini (pretežno drobni les iglavcev).

Za proizvodnjo beljene lesovine v Vevčah bi potrebovali v prvi fazi dodatnih 38.000 m³ in v drugi fazi pa še 50.000 m³ oz. skupaj 88.000 m³ drobnege lesa, in to 40% smrekovega, 30% borovega (rdeči bor) in 30% topolovega.

V gozdnogospodarskih načrtih gozdnih gospodarstev v Sloveniji kot strokovnih podlag za gospodarjenje z gozdovi je ugotovljeno, da je obremenitev gozdov s sečnjami na zgornji še dopustni ravni, zlasti pri iglavcih in da realno - tudi v daljših obdobjih - ne gre računati s povečevanjem poseka lesa in s tem še posebej ne na povečanje proizvodnje drobnege lesa iglavcev, to je smreke.

In kaj sedaj? Vida Bartol vprašuje: »Ali je naš les v resnici rezerviran samo za tiste, ki so si ga prvi razdelili, oblikovali nekaj zaprti klub z le- som oskrbljenih in ki na tistem sedaj skušajo tudi vse morebitne povečane količine vnaprej določiti zase.«

O klubu »z lesom oskrbljenih« je ob 35- odstotni pokritosti porabe drobnege lesa nesorno govoriti; logično bi pa bilo, da morebitne večje količine lesa (od kod pa?) kupijo tisti, ki ga sedaj uvažajo.

Ker pa povečanih količin drobnege lesa ni (in ga tudi ne bo), je namera tovarne iz Vevče izvedljiva le, če ta les »vzame« drugim porabnikom. Kdo pa so to? Tovarne lesnih plošč? Le te porabijo le 25.000 m³ smrekovega drobnege lesa letno; največji porabniki drobnege lesa iglavcev pa sta tovarni lesovine in celuloze v Krškem in Medvodah! Ali je v tem rešitev!

Ali pa se bomo odločili debel les (hodovino) drobiti, da bi iz njega delali lesovino? Kolikor je nam znano, nikjer na svetu tega ne delajo. Gradnja te tovarne zagotovo ne izboljšuje strukturne neusklajenosti, industrije v Sloveniji.

Alojz Leb, splošno združenje lesarstva Slovenije

Delo, 18. junija

Pokojnina tretjina plače

Kljub temu, da v Delu in njegovih kolonah moji članki ne najdemo mesta zaradi svoje odkritosti, sem se usedel za to, da napisem na članek »Pojnina, tretjina plače«, nekaj svojih pripomb. Ta članek ste objavili 18. junija 1983 izpod peresa tov. Metoda Komela iz Nove Gorice.

Čudim se, da tak članek najde mesto v časopisu, ki je glasilo SZDL in v svoji glavni nosi geslo »Proletariat vse države združuje se«. Ker takemu glasilu kot je, ne bi smelo biti vseeno, če upokojenci člani naše socialistične družbe, eni samo životarijo, a drugi žive na veliki nogi.

Tovariš Komel navaja izračun, da če bi »a« imel toliko in »b« toliko pokojnine v letu 1963 bi v bistvu v letu 1983 imela oba enake pokojnine. Zakaj nekaj prikazovati, kar nikoli ni bilo in nikoli ne bo. Ničde od upokojencev z nizko pokojnino ne želi, še manj zahteva, da bi prišlo do take uravnolovke, da bi imeli vsi enake pokojnine. Vsak si le želi, da bi dobil toliko, da bi človeka primerno živel; ne pa životari, ko dobro ve, da gotovi dobe toliko, da ne vedo, kako bi porabili.

Še nekaj me zanima, to kaj je tov. Komel po poklicu. Zakaj? Zato, ker navaja, da dobriše ustvarjajo pridne roke. To je sicer res. Toda jaz, ki sem bil 17 let in pol rudar, prav dobro vem, da zaslužka vedno ne ustvarjajo pridne roke, ampak ga naredi svinčnik v pisarni. Pokojnine pa se ne dele po pridnih rokah, temveč po zaslužku, ki si ga imel. Ničde ne vpraša, koliko si imel pridne roke, samo kaj je bil tvoj zaslužek. Ničde ne vpraša, če si do tega zaslužka bil upravičen, kakor tudi ne ali si bil mogoče pri zaslužku ogoľufan. Zato je moje mišljenje, da je treba pri pokojninah malo več socialistične morale in manj božalnog razprava.

Franc Zupan, Ljubljana
Med besedilom prvega odstavka 29. člena osnutka zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, objavljenim v »Poročevalcu skupščine SR« 21. februarja 1983, in besedilom 26. člena predloga istega zakona, objavljenega v Poročevalcu dne 7. junija 1983, je razlika samo v tem, da je beseda »najmanj« zamenjana z besedo »največ«, česar povprečen bralec niti ne opazi. Omenjam, da tudi v obrazložitvi predloga zakona ni zaslediti potrebnega pojasnila glede te spremembe.

In kakšno je besedilo prvega odstavka 26. člena osnutka oziroma 29. člena predloga zakona? Citiram:

»Pojnino se med letom obvezno uskladijo v rokih, določenih v samoupravnem splošnem aktu skupnosti tako, da povprečno povečanje pokojnin v posameznem koledarskem letu doseže najmanj 90% (po osnutku), oz. največ 90% (po predlogu) porasta nominalnih osebnih dohodkov vseh delavcev, zaposlenih na območju SR Slovenije v tem letu.«

Ta komaj opazna razlika med besedilom osnutka in besedilom predloga bo imelo odločujoč vpliv na višino pokojnin ob vsakoletnem usklajevanju.

Po besedilu osnutka bi morala skupnost zagotoviti povečanje pokojnin v posameznem letu najmanj v višini 90% porasta nominalnih osebnih dohodkov vseh delavcev SRS (lahko tudi 100%).

Po besedilu predloga pa bo skupnost dolžna zagotoviti povečanje pokojnin v posameznem letu do največ 90% porasta nominalnih osebnih dohodkov vseh delavcev SRS (v nobenem primeru ne prek 90%, lahko pa manj).

Ob upoštevanju, da so nominalni osebni dohodki delavcev zaradi stabilizacijskih ukrepov že tako znatno nižji od porasta cen in da je zaradi tega že

ANKETA DELA: Na seminarju slovenskega jezika, literature in kulture

Privlačno srečanje tujcev in zamejskih Slovencev z našim jezikom in kulturo

Z današnjim poslovnim srečanjem se končuje dvotedenski seminar slovenskega jezika, literature in kulture, ki ga je oddelek za slovenske jezike in književnosti ljubljanske filozofske fakultete pripravil letos že devetnajstič; 117 udeležencev iz 23 držav, med njimi je približno trideset zamejskih Slovencev, je v teh dneh obiskovalo številna predavanja o naši literarni zgodovini in nacionalni kulturi in se na kulturnih prireditvah, ogledih znamenitosti in izletu po Dolenjski skušalo seznaniti vsaj z drobcem splošnega kulturnega, družbenega in naravnega utripa našega manj kot dva milijona prebivalcev vključujočega naroda.

Čemu se tuji študentje, profesorji, drugi razumniki in zamejski Slovenci odločajo za takšno jezikovno izobraževanje, kaj jim pomeni to srečanje z našo kulturo in v svetu gotovo se premalo poznano književno ustvarjanje, predvsem pa, kako dobro udeleženci seminarja lahko praktično posredujejo pridobljena znanja tega jezika in naše kulture v svojem (tujem ali zamejskem) okolju, so vprašanja, ki smo jih zastavili nekaterim udeležencem seminarja. O organizacijskih problemih, vsebinskih zasnovah in oblikah financiranja tega delovnega in kulturnega srečanja pa smo povprašali dolgoletni strokovni sodelavci na tem seminarju.

OLGA PLOTNIKOVA: Po vrnitvi v Moskvo bom imela več možnosti za posredovanje znanja in izkušenj, ki si jih bom pridobila na seminarju. Predvsem bom že od začetka septembra predavala zgodovino slovenskega jezika (in sicer historično slovnico, dialektologijo in zgodovino knjižnega jezika) v tretjem letniku (slovenistična skupina na oddelku za slovensko filologijo). Vodim tudi posebni tečaj »Izobiljevanje slovenskega knjižnega jezika« in seminar »Slovenščine kategorije glagola in samostalnika v slovenskem knjižnem jeziku 19. stoletja«, torej mi bo tematika letošnjega seminarja pomagala pri pripravi znanstveno in učno delo na univerzi. V načrtu imam še učbenik zgodovine in dialektologije slovenskega jezika, za katerega bom tu zbrala vsaj del primernega gradiva. Tu sem se tudi odločila za nekatere dopolnitve besedila slovnice sodobnega slovenskega knjižnega jezika, ki sem jo že oddala založbi. Tu sem imela priložnost obnoviti in izpopol-

niti svoje znanje slovenščine in bivanje v Ljubljani mi bo nedvomno pomagalo pri delu s slovensko-ruskim in rusko-slovenskim slovarjem, ki sva se ga lotila s profesorjem Jožem Severinom, in ki bo skupno delo dveh založb »Cankarjeve založbe v Ljubljani in založbe »Ruski jezik« v Moskvi.

HANNA ORZEHOWSKA: Ker bo prihodnje leto (1984) minilo 400 let, odkar sta izšli

V anketi so sodelovali: DR. HELGA GLUŠIČ in DR. BREDA POGORELEC, obe izredni profesorki ljubljanske filozofske fakultete, OLGA PLOTNIKOVA, višji predavatelj filozofske fakultete moskvske univerze, DR. HANNA ORZEHOWSKA, izredni prof. varšavske univerze, KLAUS KOZINOWSKI, profesor iz Regensburga, GIORGIO QUALIZZA, študent iz Vidma, HANSI MIKI, iz vasi Ločice v Ziljski dolini, RICHARD RUTTAR, raziskovalec iz Čedad, MARIJA JURČIĆ, redaktorica iz Budimpešte, MARIJA JURČIĆ, študentka iz Celovca, NEVENKA VIDEK iz Jugoslovanskega leksikografskega zavoda v Zagrebu, BOŽENA TOKARZ, slovenska profesorica v Katovicah, ŽANA PERKOVŠKA, študentka moskvske filozofske fakultete, ROSANDA VOLK, študentka slavistike na videmski fakulteti in JOSEPHINA VAN TILBURG, jezikoslovka univerze v Leidnu.

Dalmatinova Biblija in Bohoričeva slovnica, moram pripraviti tri referate, posvečene tej okrogli obletnici. Povabila so me namreč na

konferenco v Chicagu (marca 84), sem pa tudi soorganizatorica konferenc »Bohorič 1584-1984«, ki jo pripravljata Slavistični inštitut Poljske akademije znanosti in Varšavska univerza (jeseni 1984). Vem pa tudi, da bo v Ljubljani simpozij (poleti 84). Gradivo za referate moram zbrati, oziroma ga izpopolniti v rokopišnem oddelku v Nuku v Ljubljani, kjer veliko delam vsakokrat, ko pridem v Ljubljano. To gradivo nato odbelem v Varšavi. Čas med seminarjem bom porabila tudi za to, da bom dogovorila z udeleženci Bohoričeve konference v Varšavi glede njihove udeležbe in vsebine referatov.

Praktično (izboljšano!) znanje slovenščine mi koristi pri lektoratu tega jezika. Vodim ga že 15 let za slaviste Varšavske univerze, in sicer v letu 1983/84 - za rusiste. Ta lektorat od leta 1982/83 lahko obiskujejo tudi drugi študentje naše univerze.

KLAUS KOZINOWSKI: V okviru posebnega dogovora med univerzo v Ljubljani in univerzo v Regensburgu dobiva oddelek za slavistiko že nekaj let po eno štipendijo za tečaj slovenskega jezika, literature in kulture. Večinoma bodo možnost za izpopolnjevanje znanja slovenskega jezika, ki so se ga poprej učili dva semestra, izkoristili študentje. Pred približno tremi leti sem začel poučevati slovensčino študente na univerzi. Ker sem se slovenščino večinoma naučil kot samouk, sem letos prišel na seminar, da bi izboljšal svoje znanje slovenščine, več zvedel o slovenskem jeziku, slovenski kulturi in zgodovini in tudi kako pogolbiti stike med obema univerzama.

GIORGIO QUALIZZA: Kakor vemo, v Benicini ni bilo nikdar slovenskih sol, če izvzamemo krajše obdobje med vojno. Zato je še posebej pomembno, da se čim več Beničanov udeležuje slovenskih kulturnih in jezikovnih tečajev. Beničani bi se morali izobražiti do take stopnje, da bi bili sami koristni v svojem okolju. To je še zlasti pomembno za kulturne delavce, ki vplivajo na kulturni in jezikovni razvoj vse svoje pokrajine. Znanje slovenskega knjižnega jezika ni koristno samo pri pouku slovenskih narečij, pri raziskovanju in klasifikaciji ljudskega izročila, pri literarni ustvarjalnosti in podobno.

HANSI MIKI: Doma govorimo slovensko, zato zame slovenščina ni tako tuja, res pa je, da nisem obiskoval slovenske gimnazije, ampak srednjo kmetijsko šolo, kjer sem se vse predmete učil iz nemških učbenikov, tako da sem nermernom uporabljal slovenski jezik. Ker nečem imeti več toliko nemških izrazov v svoji narečni govorici, je zame ta seminar zelo pomemben. Tukaj imam tudi možnost, da se naučim knjižnega jezika, saj moram govoriti povsod slovensko. Slovenščino potrebujem tudi pri svojem študiju, kajti v diplomski nalogi bi rad pisal o razvoju kmečkih zadrug na Koroskem.

RICHARD RUTTAR: Udeležba na seminarju slovenskega jezika v Ljubljani je za Slovence iz Videmske pokrajine edina možnost, da se naučijo slovenskega jezika in поблиže spoznajo slovensko literaturo in kulturo. Ker moram vsakdo ne pozna težkega položaja Slovencev, ki živijo v Videmski pokrajini, navajam samo nekaj zgornjih podatkov: v zadnjih tridesetih letih je polovica teh Slovencev zapustila rojstni kraj in se preselila v Furlanijo; tako je bilo npr. leta 1951 v občinah Špeter, Sv. Lenart, Sovodnje, Grmek, Srednje, Dreka in Podbanjese 16.195 prebivalcev, leta 1981 pa le še 7.983, torej samo

še polovica. Medtem pa je število prebivalstva v občinah blizu Čedad precej poraslo: v občini Remanzacco za skoraj 24%, v občini Buttrio, Carno di Rozzano, in Videm za približno 40%, v občini S. Giovanni de Natisone za nekaj več kot 52% in v Manzano kar za 65%. Tako Beničanja umira in (na naš račun) raste Furlanija...

Zavedni Slovenci iz Benicije tu v Ljubljani namesto obljubljene možnosti, ki nam jih naša vlada neče dati. Trstu in Gorici imajo Slovenci slovenske šole, v Beniciji jih ni. Beničani se dvakrat čutilo zapostavljene: najprej glede na Slovence na Trzaskem in Goriskem, še bolj pa glede na Slovence v matični domovini. Dobro poznavanje lastnega jezika je pogoj za razvijanje nacionalne zavesti in za dokazovanje lastne identitete; naravna posledica tega se zdi borba za zaščito naših pravic.

DR. HELGA GLUŠIČ: Organizacija seminarja slovenskega jezika, literature in kulture sloni na zasnovi, ki jo v celoti pripravlja oddelek za slovenske jezike in književnosti na ljubljanski filozofski fakulteti, finančno pa omogočajo ta polletni tečaj slovenskega jezika tretjina izdatkov je namenjena izdaji nekoliko zakasneli z imenom Obdobja, ter ostalim izdatkom študijskega značaja, letos ponudila učbenika Slovenščina za tujce Hermine Jag Kranjčec, preteklo leto pa izboru besedil za jezikovne vaje (Besedila za redkejši jezikovni tečaj) in Veletrij (Gjurina). Druga tretjina izdatkov je namenjena približno stotim štipendistom (po meddržavnih dogovorih, po meduniverzitetnih dogovorih, iz slovenskih lektoratov v tujini, iz kulturnih in družbenih organizacij v zamejstvu, po individualnih prošnjah), ki jim nudimo najosnovnejše ugodbe (študentski dom z zajtrkom in razmeroma skromna dnevnica). Ostali del sredstev porabi organizacija seminarja z dvajsetimi lektorskimi skupinami, dvajsetimi strokovnimi predavanji, štiriindevetdesetimi predavanji o lingvistiki, književnosti in kulturi posebej za ožje strokovnjake slovenščine in posebej za udeležence brez slovenščine izobrazbe, ob tem pa še za fonolaboratorijske vaje in konverzajo.

MARIJA JURČIĆ: Z izpopolnitvijo znanja slovenskega jezika hočem na eni strani odstraniti moj večkrat z napakami in germanizmi popačen slovenski pravopis, na drugi strani pa hočem s pridobitvijo raznih strokovnih terminov obogatiti besedni sklad. Brez dvoma mi bo to znanje zelo koristilo, ker pišem tu in tam kak članek za časopis oz. revijo. Mislim pa, da je ravno za Slovence v zamejstvu zelo važna izgradnja in obogatitev slovenskega jezika, ker se ravno v teh področjih z ranimi asimilacijskimi pritiski in protislovensko politiko skuša slovenščina skoraj povsem iztržiti iz javnosti. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture brez dvoma mnogo prispeva k taki obogatitvi.

MARIJA JURČIĆ: Delam v Budimpešti v založbi učbenikov. Naša založba ima oddelek za izdajanje knjig za vse narodnosti, ki živijo na Madžarskem. Letos smo začeli izdajati učbenike slovenskega jezika za osnovne šole. Povezani smo z Državno založbo Slovenije in učbenike za nas pišejo deloma strokovnjaki iz Slovenije. Kolegi iz Državne založbe nam veliko pomagajo pri osnovnih stvareh, so pa tudi situacije, ki jih moramo rešiti sami. Na Madžarskem je le malo strokovnjakov, ki bi lahko delali na tem področju. V založbi še nimamo odgovornega urednika za slovenske knjige. Sem odgovorna urednica za slovenske znanstvene knjige; če se bom bolje naučila slovenščine, pa bom lahko pomagala pri slovenskih učbenikih.

Delavci v tiskarni so Madžari, tujih jezikov ne znajo, zato delajo vrsto napak. Za popravljanje teh napak pa imamo vedno premalo časa. Nimamo časa, da bi poiskali strokovnjake, ki sicer dobro znajo slovensko, a živijo na deželi. Če se bom v tem času, dokler ne dobimo odgovornega urednika za slovenske knjige, bolje naučila slovenščine, bom lahko pomagala pri popravljanju tiskarskih napak.

NEVENKA VIDEK: Poleg velikega kulturnega pomena seminarja, bi omenila še njegov jezikovni aspekt, ki je po mojem mnenju izredno značilen. Neposredni stik z jezikom mi bo omogočil jezikovno izpopolnjevanje, tako da bom imela manj težav pri obravnavanju slovenskih besedil za slovensko izdajo Enciklopedije Jugoslavije. Ker se ukvarjam s primerjanjem slovenskega prevoda s hrvaškimi izbirnimi besedilom - zaradi neenotnega pravopisnega odnosa do nekaterih jezikovnih problemov - imam velikokrat težave.

Zdi se mi, da v praksi odnos do slovenskega pravopisa ni enoten, kar je še zlasti očitno pri besedilih, ki so jih obdelovali različni avtorji in jezikovni strokovnjaki. Opaziti je, da ne upoštevajo zmeraj vsi pravopisa iz leta 1962, ki je se zmeraj veljavne. Ker je glede na posebne enciklopedijske zahteve enotnost in doslednost pri jeziku zelo pomembna, je treba najti najboljši in najbolj ustrezen način reševanja teh problemov. Poskusila bom dobiti odgovore na tista vprašanja, ki se mi največkrat zastavljajo (npr. sklanjanje neslovenskih osebnih in krajevnih imen, ali naj v neslovenskih besedah ohranimo črko d ali ne, raba velikih in malih začetnic, pisava zložek, raba pike pri navajanju let, pisava tuž, zlasti turizmov in podobno).

BOŽENA TOKARZ: Seminarja slovenskega jezika, literature in kulture se udeležujem, ker se želim izpopolniti v znanju slovenskega jezika in srečanja s strokovnjaki s področja teorije in zgodovine književnosti (na predavanjih in v razgovorih) mi omogočajo boljše poznavanje slovenske književnosti in me seznanjajo z dosežki tega ljubljanskega znanstvenega središča. Nova znanja bom uporabila v svojih predavanjih na Poljskem, posebno pa pri svojem znanstvenem delu, med drugim v knjigi, ki jo ravno sedaj pripravljam s področja primerjav med sodobno poljsko in slovensko poezijo.

ŽANA PERKOVŠKA: Mislim, da bom po prihodu v Moskvo imela priložnost seznaniti svoje študijske klope s kakšnim prispevkom o seminarju. Sicer pa moji moskovski prijatelji že sedaj vedo veliko o tem tradicionalnem seminarju, seveda pa jih bodo zanimale tudi podrobnosti in vprašanja gotovo ne bo manjkalo. Nameram tudi napisati članek za oddelčno študentsko glasilo Slovani, iz katerega bodo bralci lahko zvedeli kaj zanimivega o Sloveniji in Slovincih.

ROSANDA VOLK: Slovenščino sem v stiku vsak dan, saj študiram slavistiko na videmski fakulteti za tuje jezike, poleg tega pa se poučujem slovenščino, zgodovino in zemljepis na eksperimentalnem tečaju za delavce. Seminarja se udeležujem že drugič in sem z njim zelo zadovoljna. Kaj mi pravzaprav pomeni seminar? Mislim, da je zelo koristen lektorat, pri katerem lahko izrazimo svoje želje, poglabimo svoja zanimanja in morebitne težave. V skupini, v kateri sodelujem, analiziramo povojno in sodobno liriko in prozo. Še posebno me zanima interpretacija sodobne književnosti, ker je do

sedaj le malo kritikov ocenilo novejšo književnost. Za nas zamejce je tudi zelo pomembno pravilno naglaševanje, ki ga lahko spoznamo tukaj.

JOSEPHINA VAN TILBURG: Znanje slovenskega jezika in poznavanje slovenskih dialektov mi bo koristilo pri pripravi moje doktor-

DR. BREDA POGORELEC: Spominjati se ohranja skromne začetke te svojevrstne poetične šole, ki smo jo po zgledu podobnih prireditelj v svetu prvi organizirali L. 1965. Skromne ne toliko po zasnovi - čeprav se je tudi ta razvila in poglabila - kolikor po materialnih možnostih, kar je seveda terjalo veliko požrtvovalnost in predanost vseh organizatorjev, tako članov oddelka za slovenske jezike in književnosti kakor tudi vseh drugih slovenistov, ki so nam v vseh teh dolgih letih stali ob strani. Ta začetna skromnost se je ohranila do danes - vse priprave, izdaja knjižnih publikacij in drugega gradiva in sam potek seminarja je ne le za jugoslovanske razmere prav gotovo v rokah najmanjše organizacijske skupine, potrebne za take prireditve. Za imam vsakih vseh, da je to dejstvo premalo upoštevano, zlasti malo je posluha za kake nove, resne pobude v tej smeri.

Posebej naj poudarim dejstvo, da je seminar namenjen tudi zamejcem, da se seznanijo s slovensko besedo in s slovensko mislijo tako, kakor to ni mogoče v njihovih vsakdanjih okoljih. Delež seminarja v tej smeri nikakor ni zanemarljiv.

Ker se je pri tej obliki dela izpopolnila večja skupina mladih tujcev za pouk slovenskega jezika kot tujega jezika (največ so to mladi ljudje, ki učijo slovenščino na lektoratih po tujih univerzah, je delo zelo zanimivo o tem, kako njihovo znanje in praktično uporabi tudi pri vseh oblikah tvojstnega dela doma. To - in oblikovanje snotnega dolgoročnega programa oziroma njegovo izpopolnjevanje - so danes, na pragu organizacije dvajsetega seminarja prvenstvene naloge.

ske disertacije, ki jo bom pisala doma na Nizozemskem. V izvirniku namreč želim brati slovenske publikacije s področja lingvistike (sintakse, dialektologije).

Seminar slovenskega jezika, literature in kulture opravlja zelo raznoliko poslanstvo in skuša širiti poznavanje naše kulture na čim širših in najbolj raznovrstnih področjih, saj gre pri udeležencih za izredno raznovrstne potrebe od hotenih tistih, ki bi se želeli naučiti nekaj poglavitnih besed za vsakdanje sporazumevanje, do želje po čisto znanstvenem izpopolnjevanju. Še pomembnejša kot štiriinajstdesetna pomoč pri izobraževanju je pa daljnosežna odzivnost seminarja in spodbuda pri udeležencih, da se še nadalje izpopolnjujejo - na primer v okviru slavističnih oddelkov na svojih univerzah ali na lektoratih in v poznavanju naše kulture širijo v svojem okolju, saj so med udeležence pogosto nadarjeni prevajalci, jezikoslovci in literarni zgodovinarji.

Zal pa mora seminar pogosto opravljati tudi naloge, za katere je štiriinajst dni le drobec časa, ki bi bil v resnici potreben. Tako je na seminarju približno polovico udeležencev iz zamejstva, kjer pouk slovenščine, kljub vsem dogovorom, marsikje še vedno ni primerno organiziran, ali pa ga sploh ni.

Anketo sta pripravila MARIJETA NOVAK in JANEZ STREHOVEC

V ŽARIŠČU

Usodna preizkušnja za PLO

Razdor in boji v vrstah PLO in Al Fataha so nedvomno hud udarec za Jaserja Arafata osebno in palestinsko osvobodilno gibanje. Svetovna sredstva obveščanja se med drugim v komentarjih sprašujejo, ali se bo Arafat uspel odbržati na položaju prvega človeka PLO. Docela jasno je, da upor v palestinskih vrstah podpihujeta Sirija in Libija in Palestinci so se ponovno znašli v tragični vlogi v navzkrižnem ognju nasprotujočih si arabskih interesov, komentira tudi tisk zadnje dogodke v PLO.

Vprašanje: Kako pojasnjujete upor v PLO? Odgovor: Sirici so nas izdali. Naše položaje so obkolili s tanki in topovi in nam onemogočili oskrbovanje. Posredoval sem v arabskem svetu in pri predsedniku Asadu, da bi prekinito to tragedijo. Vprašanje: Kako globoka je razpoka v Al Fatahu? Odgovor: Nič takega ni, da se ne bi dalo popraviti. Tokrat ni prvič, da se prišlo do nesoglasij, ki smo jih še vedno uspešno premagati. Ta upor prikriva sirski in libijski poskus vmešavanja v palestinske zadeve. Vprašanje: Ali se počutite oslabiljeni? Odgovor: V političnem pogledu ne. Na tem področju smo še naprej odločni element. Toda z vojaškega vidika je protizraelska fronta vsekar šibkejša. Vprašanje: Kaj hočejo Sirici? Odgovor: Odločiti hočejo namesto mene, v imenu Palestincev. Vendar te pravice nikdar in nikomur ne bomo priznali. (Z intervjuja voditelja PLO Arafata milentki »Panorama«.)

Sedanji boj v PLO, ki ga Sirija in delno Libija izdatno podpirata in podpihujeta, bi bil lahko smrtna obsodba PLO kot samostojne politične sile. Sirel ne namerava zapustiti Libiana in se pripravljajo na trajno razkazanje dežele. Pri tem pa vseskar ne potrebujejo

nedotaknjene in samovoljne palestinske bojne enote deset tisoč mož. Asad zna izkoristiti nealagodne borec PLO zaradi diplomatskih poti, ki jih Jaser Arafat ubira na lastno pest. Kdor torej lahko kontrolira zvezo med Palestinci v Libanonu in vodstvom PLO v Tuniziji, drži zdaj v rokah tudi Arafatovo usodo. »Die Presse«, Dunaj

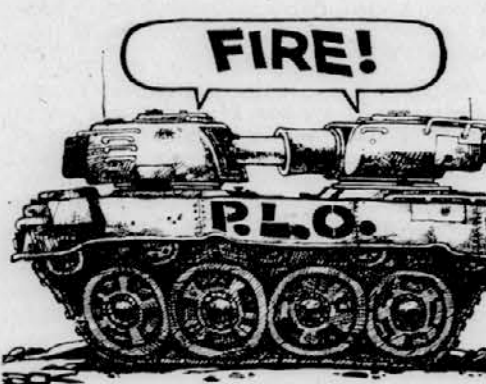
Pretrganje stikov med Arafatom in Sirijo pomeni za Washington jasno sporočilo. Videti je, da sirski predsednik hoče doseči naslednje: odstraniti PLO kot samostojno silo v zamenjavo za koncesije v Libanonu. Asad si hoče s tajnimi sporazumi zagotoviti koncesije v severnem Libanonu in dolini Bekaa, kar naj bi ustrezalo izraelski »varnostni conici« v Južnem Libanonu. Po drugi strani se sirski predsednik nada, da bodo ZDA prisiljene na Izrael, da bi vrnil Siriji okupirani del golanške višavja. Sirske čete so že sedem let v Libanonu in ni videti, da bi se Sirci umaknili ne da bi si prej zagotovili pomembne koncesije. »International Herald Tribune«, Pariz

V zadnjih nekaj tednih so se v vrstah organizacije Fatah - največjega odreda PLO - razneli ostri spori. V zahodnem buržoaznem tisku, zlasti se v ZDA, so v zvezi s temi dogodki obnovili poskuse diskreditirati palestinsko odporniško gibanje, njegovo vodstvo in zasejati dvome glede stalšč zavezništva, zlasti se Sirije. Pa tudi same nesporazume v vrstah Fataha skušajo prikazati kot uspeh Reaganove »mirovnega načrta« za Blizni vzhod, čeprav so ta načrt odločno zavrnili na 16. zasedanju palestinskega nacionalnega sveta letos pomladi v Alžiru. Prijatelji Palestincev in drugih arabskih narodov upajo, da bo s skupnim prizadevanjem arabskih patriotov sedanji konflikt odstranjen. »Novoje vreme«, Moskva

Radikalci v PLO so storili vse, da bi preprečili sprejetje Reaganovega načrta o palestinskem problemu in blokirali ustanovitev jordansko-palestinske federacije. Sedaj so s pomočjo Sirije in Libije zasejali razdor znotraj PLO, pri čemer postavljajo v ospredje tezo, da palestinskega pravnika ni mogoče rešiti po mirni poti. Zaradi tega so se zmerne arabske države, deloma zaradi tesnih vezi z Zahodom, znašle v obdobjem položaja, saj se je poleg palestinskih razprtij povečal pritisk radikalnih arabskih držav na njih. »Los Angeles Times«

Jordanska vlada je omejila potovanja Palestincev z zahodnega brega Jordana in iz Gaze v vzhodni del države. V palestinskih krogih kritizirajo te omejitve potovanja in jih označujejo kot poskus, kaznovati prebivalce z desnega brega Jordana, ker podpirajo PLO. Po teh izjavah upa kralj Husein, ki se menda želi zaradi neuspeha svojih pogovorov s predsednikom PLO Arafatom, da bo tako pritisnil

OGENJ!

SAOK, »Minneapolis Star and Tribune«

na Palestince na zahodnem bregu Jordana, da bodo le-ti vplivali na PLO, da bo organizacija ublažila odpor do »Reaganovega načrta«, ali da bodo sami odkrili prelomili s PLO. Tako bi jordanski monarh naposled lahko dobil palestinsko polnomočje za pogajanja o prihodnosti zasedenih ozemlj v okviru »Reaganovega načrta«, ki mu ga PLO po večmesečnih pogajanjih aprila ni hotela dati. »Frankfurter Allgemeine Zeitung«

»Arafat postane simbol enotnosti, kadar se ljudem smili«, pravi docentka za psihologijo in sociologijo Vivian Khamis na betlehemiški univerzi. »Solidariziramo se takrat, kadar doživimo udarec.« Vivian Khamis meni, da je zdaleč ni vse prav, kar počne Arafat, toda: »Prizadeva si po najboljših močeh. Utira nove poti in naredi več, kot lahko naredijo prebivalci na zahodnem bregu Jordana z vsemi svojimi političnimi omejitvami. Celo naši voditelji tukaj se morajo spriznati s svojimi naravnimi mejami. Freij (betlehemiški župan) in Khalaf (od Izraelcev odstavljeni župan iz Ramle) sta Kristjana. Drugi so še preveč novi. Ničče še ni pred letom 1967 šlislal o njih. Resnični palestinski voditelji so zunaj.« »Süddeutsche Zeitung«, München

Če bo Jaser Arafat spet preživel, bo moral v prihodnje deliti oblast. Poleg tega bo moral, v nasprotju s svojim prepričanjem, spet napovedati vojno Izraelu in še Američanom ter arabskim monarhom povrh. Teror bo spet postal pravilo Palestincev z edino in zanesljivo posledico, da bodo morali še več žrtvovati in da bodo potem izgubili še zadnji del svoje stare domovine, zahodni breg Jordana in pas okrog Gaze. Izraelski ministri predsednik Menahem Begin in saronisti v njegovi vladi čakajo samo na priložnost, da bi si lahko s tiho privolitvijo Washingtona dokončno prikličili »Judejo« in »Samarijo« za Erec Izrael, to je za Veliki Izrael. Potem se bo tudi uredilo, kar je že v teh dneh napovedal eden izmed vodilnih Arafatovih bojnikov: »Pobodni smo ranjeni ptici, ki leta naokoli po Bliznjem vzhodu in obupno išče rešilno drevo.«

»Die Zeit«, Hamburg

DANES IN TUKAJ

Topovi večnih presenečenj

Spet smo ujetniki najrazličnejših ocen, nasprotujočih si izjav, dramatičnih zaostritev in vsakršnih diskvalifikacij. Vedno znova nas nekaj preseneča, vznemirja. V takšnem ozračju je potemtakem vse mogoče, vse dovoljeno, tudi sklepanje, da bodo najbrž na Hrvaškem s topovi zaščitili svoje žito pred drugimi »jugo brati«.

Najprej smo se na veliko prepirčevali in obtoževali zaradi detergentov. Nekateri so se zdržili nad nekakšnim sunkovitim porastom porabe pralnih praškov v Sloveniji, kar nam ni bilo nič manj kot vzrok za pomanjkanje v drugih okoljih. Obtožba in obramba nista izbrali alibi, da bi dokazali svoj prav. Tako smo zvedeli tudi za novo vrsto turistov - nakupovalcev iz drugih republik v Sloveniji. In še marsikaj. Konec koncev je ostal sumljiv zlasti tisti, ki je brez bronov zagotovil relativno solidno oskrbo za »svoje« in »tuje« kupec na enotnem jugoslovanskem trgu. Spet so nekateri izbrali vse mogoče »argumente«, spet smo se vsi skupaj zavestili samo pri posledicah, ne pa pri vzrokih takšnega vseskar nemogočega položaja. Ali bomo nadalje vesepolno sumničnili, ali se bomo prepuščali samoprevarami, ali se bomo trudili in dolgoročno našle rešitve z golo in dosledno distribucijo in bonih? V nekakšnem zapiranju v »svoje« meje, ki nas ločuje od enotnega trga, od edine realne možnosti za razširitev proizvodnje in blagovnega prometa, za zagotavljanje samoupravne koncentracije sredstev, za selektivno in prador sposobnih, produktivnejših in racionalnejših proizvajalcev. V desetletnih letih (na tudi političnih izjav) na to temo, je bilo ključno malo besed o možnih poteh, ki bi nas vsaj postopoma približale času, ko bodo proizvajalci praškov (in drugih potrošnih dobrin) ne sami, ampak dohodkovno povezani z drugim združenim delom spet tržni proizvajalci, ko ne bomo merili socialističnih zaslug po tistih, ki porabijo najmanj pralnih praškov...

Za pralnimi praški je postala polemikaška postalica pšenice. Izjava nekoga hrvaškega funkcionarja, da bodo v tej republiki z vsemi sredstvi preprečili, da bi njihova pšenica postala plen najrazličnejših prekupčevalcev od drugod,« je bila dovolj za razključevanje in mirljivo sklepanje. Eden izmed novinarjev je ugotovil, da to ne pomeni nič drugega kot to, da bodo na Hrvaškem, svojjo pšenico varovali pred »jugoslovanskimi brati« tudi z miličnimi in če bo treba - kdo ve? - če ne celo s topovi? Čeprav najde komentator tudi nekaj upravičeno za zaplete v zvezi z žitom, vendarle spet pušča ob strani poglavito vprašanje: od kod

prekupčevalci, čemu vedno nove zaostritev in prepri ob žetvi, ko pa bi bilo vendarle pričakovati, da bo vsa država na nogah ob setvi, da bo vsa država skupaj z žitnicami poskušala tedaj iskati najboljše skupne poti in rešitve za več pšenice. Seveda je tudi posebno vprašanje, do kdaj bomo žetev - kot ene običajnih gospodarskih dejavnosti - povzdigovali na raven posebnega nacionalnega dogodka, do kdaj bo morala vsa Jugoslavija trepetati zaradi vsakega dežja, vsake suše, vsakega manjkajočega rezervnega dela za vsakojake, kar seveda v skrajni posledici pšenico dviga kot blago nad drugo blago in omogoča tudi najrazličnejša izsiljevanja v zvezi z njo.

Zdaj nekatere znova vznemirja »devizni« zakon. Neprav je minilo šele pet mesecev od klavne razprave o spremembah in dopolnitvah deviznega zakona, ko marsikaj ni deloval samo moč argumentov, ampak moči pritiskov, smo znova soočeni s kategoričnimi ocenami in zahtevami. Spet so glasni in nezadovoljni tisti, ki so že decembra po vsej sili vztrajali pri spremembah. V pomanjkanju jasnih stališč Zveznega izvršnega sveta je seveda težko razsojati, za kaj pravzaprav gre, zlasti še, ker je zdaj poleg že kar tradicionalnih grešnikov - izvoinikov, eden izmed poglavitnih krivcev tudi sam ZIS, ki naj bi preprečeval dosledno izvajanje zakona. Ali bo postalo vsaj po najnovejšem prepriro bolj znano tisto, o čemer je bilo sicer govora že decembra - da zgolj sprememba deviznega zakona, da vse domovljije, nedorečene ideje o takojšnjem deviznem trgu (ki v tem trenutku največkrat niso nič drugega kot poskus nesamopredne centralizacije deviz), ne bodo da le več deviz, ampak da je preprosto treba posvoda začeti več izvažati.

V tej svojevrstni seriji »dramatičnih« zaostritev in vsakršnih diskvalifikacij imamo spet čedalje več poskusov posloženih sumničnj - enkrat direktorjev, drugih obrtnikov, tretjič funkcionarjev.

Že kar vnaprej se pojavljajo dvomi o točnosti objavljenih podatkov o funkcionarskih osebnih dohodkih, češ, nemogoče je, da ne bi bili višji. V tej državi so očitno edino funkcionarji sumljivi, če vzamemo regres za dopust, če dobe stanovanje - po povsem legalni poti. Televiz, ki je še včeraj kričal proti poslopitvam, očitno zdaj ni dovolj, ker se je konkretna občinska organizacija ZK (Ljubljana Bežigrad - op. p.) začela ukvarjati s konkretni nepravilnostmi svojih članov pri delitvi funkcionarskih (beri: solidarnostnih - op. p.) stanovanj, očitno mi ni dovolj, da bom moral zaradi tega še kdo odstopiti. Zdad sam - v imenu kakšne knjižnice - poslušaje? Brez dokazila je že vnapre prepričan, da ni »slovenske ali jugoslovanske občine, republike ali pokrajine, kjer ne bi bilo dvomljivo razdeljenih stanovanj! Seveda je prav in njuno, da so vsi nosilci javnih funkcij, vsi njihovi postopki, njihovo delo in steersnje ravnanje nenahno in veliko bolj kot doslej pred očmi in v presojo javnosti. To pa še ne pomeni, da bi jim moral vsi čas nekaj podkukati in jih kar počez sumničiti.

Marsikaj takšnega čudnega ozračju pripisujejo tudi najrazličnejše demagoške poteze, izjave in mistifikacije posameznikov, organizacij in institucij, ko gre za funkcionarje, za njihovo pozicijo v družbi. Zvezni izvršni

svet je zadnjič dokazoval kot svojo posebno zastavo, da veliko njegovih funkcionarjev nima večjih osebnih dohodkov kot kdo izmed vodilnih v srednji ali majhni povprečno dobri delovni organizaciji. Taisti Izvršni svet je sodeno izjavil, da se ne bo več vozil z mercedesi. Ali naj postane zdaj nekakšno poglavito merilo za uspešnost in »moralnost« posameznih naših predstavnikov in političnih težgoli ali predvsem višina plač in znanika vozelej, s katerim se vozijo njihovi funkcionarji? Za slabo delo nekaterih so prav gotovo že te plače previsoke in ti službeni avtomobili predbodri. Gre preprosto za to, da tako kot bi moralo veljati za vse druge - da tudi funkcionarje začnemo bolj vrednotiti po njihovih resničnem prispevku. Od mnogih moramo zahtevati več dokazil doslednosti, znanja in vztrajnosti pri izvajanju zaupnega mandata. Tedaj tudi višji osebni dohodki in mercedesi (seveda za službene vožnje) ne morejo biti in zagotoviti ne bodo problema.

Ali je našemu javnemu, zlasti tudi političnemu delu res sojeno, da se čedalje bolj suče na robu najrazličnejših skrajnosti, vsakršnih izzivov, dvomljive radikalnosti, sumljivih čustev in občutkov, ki nimajo prave zveze z racionalnim pa tudi ne z resnično kritičnim, naprednim. Še tako površna statistika bi zlahka dokazala, da skupaj z družbenoekonomskimi zaostritvami in politično nelagodnostjo sunkovito naraščata tudi število najrazličnejših pojavov in poteh, ki kljub vsej svoji »radikalnosti« in »doslednosti« puščajo slab vtis in povzročajo dodatno zmedo. Zdi se, da normalno delo v državni in samoupravni mehanizmi nima prave veljave in pravega odmeva vse dotlej, dokler ne dobi znamenje nečesa ekscenega ali vsaj kampanjskega? Pri nas o nekaterih družbenih vprašanjih preprosto ne moremo govoriti brez povzdignjenih ton